

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

www.pannontukor.hu

2023|3

EGYMONDATOK

GYURÁSZ MARIANNA: 2023 Március	3
CSENGEY BALÁZS: Egymondatok	7

SZÉPIRODALOM

ANDRÁS LÁSZLÓ: Utolsó divat	11
TÓBIÁS KRISZTIÁN: Non Omnis... (részletek egy készülő versciklusból)	13
SZEIFERT NATÁLIA: Hová tűnnek a dolgok	17
CSIZMADIA BODZA RÉKA: szárazföld; porzás; lakoma; szüret	19
SZELES JUDIT: ITT VAN AZ ALTATÓ BOMBAI; Apokalipszis	22
KUBINA ZITA: Szigliget	24
SZOLCSÁNYI ÁKOS: Erkély kiadó Vol3 2021/5; 2023/5	25

LENDVAI SOROK

BENCE LAJOS: Milan Vincetič legutolsó ciklusára (avagy az a rohadt bicikli)	28
BENCE LAJOS: A 100 éve született festő-prózaíró, Gábor Zoltán írói arcéle	30
ZÁGOREC-CSUKA JUDIT: Elmenőben	35
ZÁGOREC-CSUKA JUDIT: Szerelem-sziget a Mura hullámain – Feri Lainšček Szerelem-sziget (Ločil bom peno od valov) című regényéről	36
PISNIAK ATTILA: Andy Warhol... – a Lendvai Galéria és Múzeum kiállításáról	41

HELYTÖRTÉNET

BÉRES KATALIN: Revíziós megmozdulások Zala megyében 1920-1938	46
BEKŐ TAMÁS: A zágorhidai Bekő család krónikája	65

TÁRSMŰVÉSZETEK

DABÓCZI DÉNES: A megörökített idő – Kondor János festőművész kiállítása Zalaegerszegen	108
---	-----

HÍREK	116
SZERZŐINK	118

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Juhász Tibor – szerkesztő
Molnár András – szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
Szálínger Balázs – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
Tel: 06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Gócsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

Gyurász Marianna

2023 Március

1. A január és a február angolosan távoztak; járok körbe-körbe az irodában, kérdezettem, látta-e őket valaki, de senki semmit sem; poszttereket fogok kiragasztani, de előtte meg kell dizájnolnom őket az online platform segítségével, amelyet mostanában szinte naponta abuzálok.

2. Sűrű a létezés; dolgoz a nap a viszonylag friss, ropogós munkahe-lyen, gondolkodnom kell; bowlingoznom kell és csapatot építeni; szórakozni kell (T búcsúbuliját üljük, ahová úgy rohanok át); annyira kell, hogy szinte félek, el fog veszni a varázsa/szíkrajá/élvezeti faktora mindnek (valamelyiket majd kihúdom).

3. Így péntekre meglett a bőjtje a sok kellnek; alig bírom nyitva tar-tani a szemem, pedig este farsangra vagyunk hivatalosak; beöltözős buli; eszetlen hippi vagyok, mint az év sok napján.

4. A mai nap átcsúszott a holnapba; Péterfy Bori és a Carbon Based Lifeforms próbálnak ébren tartani, és a maguk módján imádnivalók; de rám telepszik valami szorongás, hogy lassan képtelen leszek belül-ről, organikusan modulálni a hangulatomat, pedig ezt a tudást nem szabadna, nem szabad elveszíteni.

5. Vasárnap; úgy volt, hogy ma T főzőkurzust végző barátjának laboratóriumi fehérégerei leszünk, tehát ő készít vacsorát; de a hét mindannyiunkat lemerített; időpontot egyeztetünk, aztán egy kicsit kikapcsoljuk az agyunkat.

6. Ma haragban vagyunk Avicennával (vagy Ibn Sinával? erre a kérdés-re vissza kell térnem); tudom, hogy a probléma gyökere a rendkívül rövid ismeretségünk, de hát ennyi idő adatott, ma már biztosan nem fogunk megbékélni egymással; azt hiszem, ez rá is nyomja a bélyegét a ma leadott szövegre; talán, ha nem az utolsó pillanatban fognék neki mindennek, ritkábban érezném úgy, hogy már megint csak bokáig sikerült beszélgetnem az Adriába, mikor úszni szerettem volna; de akkor talán kiderülne, hogy nem tudok úszni; ezt mindenáron el szeretném kerülni.

7. Egész nap az a szó jár a fejemben, hogy *idioszinkretizmus*; nagyon szeretném felhasználni, de különösebb szellemi belefeszülés nélkül.

8. Ma hosszú, szinte nehéz beszélgetés színtere az egyre otthonosabbá váló, három-személyes irodánk; ismét ráébredek, milyen hatalmas szükségünk van ezekre az ütközésekre ahhoz, hogy kitapogassuk a saját határainkat; hogy rádöbbenjünk, a visszapillantó tükörben sokkal fejlettebbnek tűnt a világnézetünk, szélesebbnek a látókörünk, mint valójában; hogy ráeszméljünk, mennyi dolgunk is van még magunkkal.

9. Azt hiszem, kissé benne felejtettem magam a tegnapi megnyílásban; ma olyan dolgokat is kicsalogatnak belőlem, amelyeket szívesebben tartottam volna még a sötétben; de ebből is tanulok, ha feszülnek az ízületek, szorosabbra zárok; mindent fokozatosan.

10. A mai napra esett végül a laboratóriumi fehéregérkedés; megvacsoráztatnak minket, mi pedig véleményt formálunk a vacsoráról; nagyon kell a hozzávetőleges pihenés.

11. Elmondhatatlanul elfáradtam az egész napi szobafestésben; maga a kimerültség is elégedettséggel tölt el, pedig viszonylag kókler munkát végeztünk; remélhetőleg még pár réteg megoldja a faltok problémáját, mondjuk, miközben a kötelező leveztő sört kortyoljuk; találkozunk a világ legfélresikerültebb pofájú ebével, aki annyira deformált és kedves, hogy muszáj itt megemlítenem.

12. Iszonyú izomlázam van, de kizárólag a jobb lábamban, nem értem.

13. Kissé túlvállaltam magam; élettudományos konferenciára készülünk, olyan anyagokon dolgozom, amelyeknek jövő pénteken már a standon kell virítaniuk, és félek, hogy kicsúszom a határidőből; nem, semmiképp nem csúszom ki.

14. Magamat is sikerül meglepnem azzal, mennyire kislányos zavarral reagálok a szakmai elismerésre (bármely szakmáról legyen is szó); ebből ki kell nőni, vagy legalább pár réteg szellemi alapozó alá rejtteni.

15. Ma a barátaink majdnem frissen festett szobáit feltöltjük *dolgokkal*; a régi lakástól pedig mi is elbúcsúzunk, saját, bolyongó szellemeinktől, ottfelajtott beszélgetésektől.

16. Csütörtök van és ismét búcsúbuli, T helyett most S lelépését ünnepeljük; eszembe jut a saját búcsúzkodóm, ugyanettől a cégtől, alig két hónapja; mennyire tartottam a változástól, képtelen voltam elképzelni; utólag persze abba furcsa

belegondolni, hogyan ülhettünk olyan sokáig a mérgező levegőben, abban a sötét, nyálkás párhuzamos univerzumban.

17. Ezen a hétvégén mégsem mentünk hegyet mászni túrakedvelő barátainkkal; fotóikat elnézve a szemem irigykedik, de a csóri lábam nem; helyette macskát etetünk, és megnézzük a *The Banshees Of Inisherint*; kegyetlen film, bár az *In Bruges* helyét nem veszi át a belső listámon, de ez nem is dolga.

18. Ma, hosszú idő után először, énekelek; a próba szó talán túlzás, de összeállt a kis zenecsapatunk, erős elemekből, nem is tudom, mit keresek itt, vagy hogyan lesz időm még erre is; legfeljebb elcsenek egy időnyerőt a minisztériumból.

19. Elviszem T-t az Ikeába, mert még sosem evett ott helyben svéd húsgolyókat; szeretnék idézni Cs verséből, de inkább csak dúdолом.

20. Ma írtó hatékony vagyok, húzom ki a pontokat a listáról; időpontokat foglallok, írok, kérdezek, benn felejttem magam egy megbeszélésen; végül pedig mégis odaérek a *The Whale*-re; folyamatosan szivárognak a könnyeim; ezt szeretném élettani folyamatokra fogni; úgy érzem, a színpadot kéne bámulnom, nem a filmvásznat, úgy jobban működne; túl hatalmas a fájdalom, benne van az arcomban, nem látok semmi mást.

21. Ma zenét hallgatunk a Telepen, L meg F hangokat varázsol; üldögélünk a pódium előtt; valaki ellopja a cipőmet; öröm.

22. Örláng.

23. Ma arra jutok, hogy vannak időszakok, amikor egyszerűen érdekesebbek vagyunk, mint általában: nem-végletekig-borzalmas krízishelyzetekben, párkapcsolati drámákban, nyűglódésekben; és ilyenkor megkeresünk embereket, akiket szeretünk, és a vállukra helyezünk egy ismerős súlyú, meleg terhet; aztán vannak időszakok, amikor semmi sincs, nem tudunk mit rájuk bízni, nem ilyen mértékben; van, akinek hiányzik ez a teher, és azt hiszi, elfelejtettük; néha nekem is hiányzik, valahogy túl könnyű a vállam.

24. D ma tért haza egy afrikai országból, ahova még együtt utaztunk el; de ma már nem bírom üdvözölni, holnap úgyis találkozunk; holnap megint hatalmas munkálatok lesznek, csak egy másik lakásban.

25. Megfogalmazódik bennem, hogy úgy állok a fizikai munkához, mint az elfoglalt, ügyvezető szülő a gyerekeihez; par havonta hatalmas elánnal ölelem magamhoz, rááldozva az egész napot, megszakadok, de élvezem, aztán hosszú-hosszú ideig cseppet sem vagyok kíváncsi rá, mindent megteszek, hogy ne kelljen időt töltenem vele, vagy inkább eszembe sem jut.

26. Átvert ez a hamis tavasz, köhögök és orrot fújok; a munkálatokat ma online követem, ma még kissé hiányzik a gyerek.

27. Gyógyulás és tea és Irha és bőr; igazán, igazán illene már befejeznem.

28. Itthonról dolgozom, az elmúlt hetekhez képest csendes a nap, csak annyira érzem magam képesnek, hogy végre befejezzem a regényt; ez is csoda.

29. A mai nap mondata: Nekem ne játsszátok meg magatokat, mutassátok a valódi, ocsmány pofátokat!; a kedves kis kollégák valamiért rendkívül jól szórakoznak rajta, pedig komolyan gondoltam; illetve, hát, tudják, hogy komolyan gondoltam; a vulgaritása azért csak vicc.

30. Ma kocsmakvíz, hosszú idő után először; hiányzik a biztonságos rendszeressége; feladat teljesítve: utolsó előtti.

31. Ma P harmincadik születésnapját ünnepeljük: méltó lezárás, méltó kezdet, hullámzó, kilengő, de igazi ajándék.

KONDOR JÁNOS: Elmozdulás

Csengey Balázs

Egymondatok

április 1.

Úgy tűnik, mintha mostanság egyre hosszabbak lennének a hónapok, egyre ritkábbak a fizetések, egyre rövidebbek az éjszakák, ha a többi nem is, a hónapok hosszúságának érzetét talán igazolhatja, ha nem ér véget a folyam és az április a 30. nappal.

április 2.

Mintha tényleg problematikussá vált volna az időérzékelés, talán az év sem stimmel; Lisztes Krisztián két góljával Fradi-Vidi 2-2, de a hirtelen jött meglepetés élményét lekörözi a Rühös Foxi hangverseny a Robotban, és a semmiből jött új ismeretség.

április 3.

Nagyhétfő volt, de teljesen elfeledkeztem erről a napról, most a rendezéskor látom, a munkakerülés ünnepén, hogy elhagytam.

április 4.

Arra keltem, hogy nem tudok felkelni; még értelmezni is nehéz, hogy a nyakamat, a vállamat, netán a karomat feküdtem el, mindenestre kigyóméreg ide, izomlazító oda, bitang szar, és nem a bitang volt az első jelző, ami eszembe jutott.

április 5.

Javulás egyelőre nincs, olyan dinamikus volt ma is a mozgásom, mint C-3PO-nak.

április 6.

Egyetemi csütörtök az Ifjúság útján, „egy út autón Pécs felé” – a holtteret azért csak tessék-lássék vizslattam, tolatást is szigorúan csak tükörből végez ilyenkor az ember.

április 7.

Érdekes, de a húsvéti ünnepkörből nem a locsolás, nem a fészek és a tojások, de nem is a feltámadás és a gyertyás körmenet a legmeghatározóbb, s talán legboldogabb gyerekkori emlékem, hanem a pénteki keresztút: ahogyan Keszthelyen a 14. századi freskók között az egyházi népéneket hallgatom, énekelem együtt kölyökként a siránkozó asszonyokkal, követve szememmel Mihály atyát és a keresztet a stációkon át.

*Botlik, roskad szegény tested,
Nem bírja a nagy keresztet.
Földre sújtód, jaj, én voltam,
Ki oly sokszor elbotoltam.*

április 8.

Dénes nap van, és nem jutottam el a Németvölgyi útra, mert Keszthelyen vagyok. Ha tényleg van feltámadás, akkor egyébként is okafogyott az emléktábla-látogatás, koszorú, meg úgy egyáltalán, de a hiányérzet szeret odadörgölözni az emberhez a kanapén.

április 9.

Húsvétvasárnap édesanyám, nagymamám, és a Behemót névre (olykor) hallgató fekete macskám társaságában, szóval ma nincs hiányérzet.

április 10.

Már Budapesten, újra meg kell szokni, hogy kert helyett gang vár, ha kilépek az ajtón.

április 11.

K. Egy rég esedékes, de teljesen váratlan találkozás eredményeként hajnal 5-ig hallgatom itthon Víg Misit kirillovi gondolatok és mindent elsöprő önsajnálát közepette, de most már azért ideje lefeküdni.

április 12.

Gondoltam, hogy vágok néhány szeletet vacsorára az anya által még Keszthelyen műanyagibrikbe csomagolt sonkából, de közben rájöttem, hogy már Celta Vigo.

április 13.

A hónapban még egyszer sem húztam fel a redőnyöket, talán azért, mert a gangról mindenki belátna a hajszálvékony, átlátszó függönyön, és nyilvánvalóvá válna az őskáosz, amiben élek, talán csak egyszerűen kellemesebb a félhomály abban a rövid időben, amit itthon töltök, de mindezeketől függetlenül egy hirtelen ötlettől vezérelve most hajnal egykor felhúzzom, és úgy is hagyom, legyen napfényes a hónap innentől!

április 14.

Reggel hatkor felébredtem, és visszahúztam a redőnyt, hogy tudjak aludni még egy kicsit, hülye ötlet volt a tegnapi esti, aki napközben nincs otthon, annak felesleges a fény, valójában egy ablak nélküli szuterén is megfelelne, ha szellőzne, és nem vizesedne.

április 15.

Football EP a Bikás parkban: a Pannon Trükk csapata nagyszerűen teljesített, már az első mérkőzésen bezsebelte a három pontot, majd a további csoportmeccseken is rendíthetetlenül jeleskedett a helyzetkialakításban, xG alapján egyértelmű volt, hogy ki a favorit, ám a csúcstól nem sikerült elérni a talajt, az időjárás, a délelőtti óra, a játékvezetés, a sok elfogyasztott Sport szelet és az edzői hibák miatt.

április 16.

Tegnap lejárt a bérletem, már a metrón jutott eszembe, úgy be voltam szarva, mint mikor közel 20 éve blicceltem a csepeli HÉV-en, de nem volt ellenőr, nem volt semmi, mindenesetre az első dolgom volt pótolni a hiányosságot kiszállás után, konformista lettem én is.

április 17.

Most tűnt fel, hogy majd' két hete nem írtam semmit a félbéna nyakamról, pedig nyűglődtem, forgolódtam álmatlanul, gyulladáscsökkentőztem, kenceficéztem, a szombati foci után vasárnapra szinte elviselhetetlenné vált az izomlással vegyített beállítás, de most, hogy elmúlt az izomláz, már-már használhatónak érzem magam, nyugodtan tudok fekdülni, ülni, nézelődni jobbra-balra, úgy fest, hogy végre elmúlt a droidlét, de ebben a korban már minden mozdulatra figyelnem kell, akár alszom, akár ébren vagyok.

április 18.

Április 24-én lesz a megnyitója a PIM-ben a *Cseh Tamás 80* kiállításnak, aminek amolyan pilátusos, krédós módon társkurátora lettem, sűrűsödnek a napok, lehet hogy nem fogok mindig ideérni estére a géphez.

április 19.

Handke A fáradtságról című esszéjét olvasva azon gondolkodom, hogy vajon azért boldogabb az egyszeri kétkezi munkás fáradtság, mint amit érzek, mert a napi penzum elvégzése elégedettséget okoz, míg a szakaszos szerencsétlenkedés és előrettekintés a feladatok sziszüfoszi görgetésével ér fel, ezáltal nem jóleső, hanem kétségbeesett, kinkeserves, neurotikus fáradtsággal, impotens tehetetlen lebegéssel párosul, de valószínűleg nincs igazam, a kétkezi munka is csak részeredményeket hoz, a hozzáállás és az alkat lehet a kulcs.

április 20.

Pécsről a Keletibe tartó vonaton pötyögök a telefonba, indulás előtt bejön egy hölgy a fürkébe, vele két hat év alatti kislány, az egyik vonakodik, mert ő nem akar csendes fürkébe jönni (a fene se tudta, hogy az), mindenesetre megnyugtatom, hogy jöjjön be nyugodtan, onnantól biztosan nem lesz csendes a fürke – pontosan így történik végül, zavart is volna három órányi némaság.

április 21.

Péntek van, a következő hétköznap elméletben a *Helyzetjelentések* kiállítás megnyitó, de nem tudom, hogyan leszünk készen, annyi vigasztal, hogy 2005-ben a Liverpool is így állt a félidőben, mégsem a Milan örült a végén.

április 22.

Hajnal kettő, most értem haza, hát túlzás lenne azt állítani, hogy készen vagyunk, holnap folyt. köv.

április 23.

Igazából csalog, mert 24-én délelőtt 10 körül igyekszem lefeküdni pár órára, előttem a laptop, de zaklatott napokon vagyunk túl, elképzelésem sincs, hogy amikor dél után bemegyek a megnyitóra, tényleg kiállításformája lesz-e a dolognak, vagy csak simán kiröhög fentről Tamás és Dénes, hogy szép próbálkozás, fiú, de legközelebb inkább tölts több vagy kevesebb időt a borospohár markolásával, mert az abba fektetett energia legalább eredménnyel is párosul.

április 24.

Túl a sikeresnek tűnő megnyitón, utána Grinzingibe torkollott az este, így nincs épkézláb egy mondat, legfeljebb Regős Matyit tudom idézni : „Nem biztos, hogy jó volt a sportra váltás, mert így mérhetetlen mennyiségű vizet iszom meg feleslegesen.”

április 25.

Annyi említésre méltó dolog történt, hogy 11 órát aludtam.

április 26.

Most már hivatalos, lemez is lesz a Másnap műsorból, amiben Cseh Tamás és Csengey Dénes 80-as évek derekán született, de többségében kiadatlan dalait éneкли Beck Zoli és Szűcs Krisztián; hiába jó az est, lesz a lemez meg a *ma forgatott klip* is remélhetőleg, mindig arra lyukadunk ki, hogy nincs egy egyszerű „marketinges” tőmondat, ami kifejezné, mi ez valójában, amiből az est meghallgatása nélkül is le lehetne szűrni, miről van szó – ez a mondat is ezt a tézist igazolja.

április 27.

Pécsi kör, nem akartam benzinre költeni, így ismét kicsivel éjfél előtt fogok hazaérni a Keletiből, de legalább hazafelé olvashatok Hajnóczyt.

április 28.

Ma még a munka temetésére is lusta voltam elmenni.

április 29.

Budaörs, születésnap, italok, éjszakai, gyorsétterem, de végre itthon az Üllőin.

április 30.

Szigetmonostoron Víg Misi, majd Szűcs a színpadon, nem is színpad ez, inkább a fedett teraszon, a közönség a kertben, úgynevezett előmajális, jó is lehetne, szerencsére nincs tömeg, de esik, a Carlsberg ihatatlan, szerencsére van a másik csapon Budweiser és az eső is eláll, végül a Duna-parton konstátálom egy rögtönzött tábortűz mellett, hogy a hónapok hosszával nincsen semmi probléma, idejekorán átléptünk a májusba.

Utolsó divat

Főb szokásos sétáját tette. A lábai is haladtak egy képzelt ösvényen, a gondolatai is, s ahogy ezek az ösvények kanyarogtak, úgy és arra haladt, úgy gyorsult vagy lassult a tempója. Most éppen megtorpant egy ruhabolt kirakata előtt, ahonnan a saját tűnődő arca nézett vissza a némileg idejétmúlt öltözékben lévő alak válla fölött, s két-három kifejezéstelen tekintetű, de roppant elegánsan öltözött dáma arca között. Egyszer hallotta e szavakat: „utolsó divat”, s akkor felkapta a fejét, csak nem? De nem, természetesen nem arról volt szó, hogy e mindenség résztvevői belátták volna mindenségük egyetemes értelmetlenségét, sőt, épp ellenkezőleg! Abban az időben az „utolsó divat” kifejezés már nem egy szezonra vonatkozott, sokkal inkább egy hétre, esetleg egy-két napra, az igazi központokban pedig már beszéltek délelőtti és délutáni divatról is.

Főb maga sem tudta, miért torpant meg a kirakat előtt. Talán, mert valami bizarr ellentmondást érzékelt a halott, és soha nem is élt nők napra kész öltözeke és a sehonnan sehová tartó megmerevített mozdulataik, s üres tekintetük között. Ahogy Főb ott ácsorgott, két, fentiekhez hasonló tekintetű dáma futott össze a bolt ajtajában, de mikor egymásra ismertek, arcuk azonnal megelevenedett. Vagyis hát leginkább fölvette azokat a vonásokat, amelyek úgyszólván kötelezőek a jobb társaságokban, miszerint saját tökéletes állapotunk látszatának kifejezését, egyszersmind a másik személye iránti múlthatatlan érdeklődés látszatát. Főb fél füllel hallgatta a csevegésüket, fél szemmel látta, amint a boltból kijövő nő a másik érdeklődésére előhúz egy reklámtáskából egy ruhadarabot. „Egyszerűen le kellett már cserélnem” – hallotta Főb, és megütötte a mondat a szívét. Nem fordult oda, így nem láthatta, mi is az, amire azt a bizonyos dolgot le kellett cserélnie a nőnek.

De Phil akkor már tudta, miért is állt meg a próbababák előtt. Arcuk hidegsége emlékeztette arra, akit ő szeretett, s aki azelőtt egy órával mondta meg neki, hogy nem szereti őt. Tulajdonképpen nem is ezt mondta, hanem azt, hogy nem érez semmit, hogy évek óta nem érez semmit már egyáltalán, nem csak Phillel kapcsolatosan, hanem sehogyan sem, s ha mégis, akkor az nem egyéb, mint fáradtság vagy félelem. És ebben a nagyon is egyenesen és becsületesen elmondott mondatban mégis benne volt az, ami a nő számára alig is volt fontos, hiszen amit érzett, de főleg, amit nem, az az ő egész sorsát kockára vetette a legkomolyabb téttel, s a Phil iránti semmit nem érzése csak egy kicsiny, úgyszólván elhanyagolható darabka volt a rettenetes nagy, az egész életre kiterjedő semmit nem érzésben. Phil szívét sem markolta már az a jeges rémület, ami, tudta biztosan, egy évvel korábban szorongatta volna, ha ezt a mondatot meghallja. Fájt, persze, hogy fájt, de most mégis inkább csak egyre növekvő szomorúságot érzett.

Sokat beszélgettek ebben az utolsó évben az életükbe réges-régen befűrödött tövisokról, s egymásnyit képesek is voltak óvatos ujjakkal kihúzni azokból a régi sebekből egymásnak segítve. És ahogy így szedegették ezeket a tüskéket, egyre valóságosabbnak látták egymást, és nem saját személyük nélkülözhetetlen és elmaradhatatlan tartozékának, ahogy egy testrészét érzi az ember, hogy az az ő része. Vagyis nem is érzi, csak úgy tudja, vagy még csak nem is tudja, hiszen olyan magától értetődő természetességgel az önmagának a része, hogy ezt sem konstatálni, pláne kimondani nem szükséges, ahogyan a testrészeit sem veszi sorra az ember minden nap, hogy ez a bal lábam, ez a jobb lábam, rajtuk a lábujjaim, lábfejem, aztán a bokám, a vádlim, lábszáram, s fölötte a térdem, a külső és belső combom, majd a csípőm, fenekem, derekam, hasam és hátam, s odabenn sorra a belső szerveim a bordáim között, s aztán a vállaim, karjaim, két kezem, a nyakam, a torkom és tarkóm, koponyám és az arcom, a fejem, s benne az agyam, s benne az énem és a tem. Nem veszi ezt így sorra az ember.

De most már nem érezte ezt, és azt is tudta, sokkal könnyebben viselné, ha a szeretett nő egy másik férfit cserélné őt, valaki másra, aki talán jobban megfelel az utolsó divatnak, aki maibb és valóságosabb személy a számára, mint ő, mert akkor talán a nő is valóságosnak érezhetné magát újra. Mert akkor nem a hidegre és a semmire cserélné, ami már tulajdonképpen meg is történt, ez a csere, csak most lett fölismerve, vagy most lett összeszedve a bátorság a kimondáshoz, hogy ez a csere megtörtént. Közben a két nő, immár együtt visszament a boltba, de Phil még mindig a kirakatot bámulta, aprólékosan feltérképezve a látványt, és regisztrálta, hogy nem írták ki az árakat, azt, hogy minek mi az ára, talán mert szégyellték, vagy éppen ellenkezőleg, azért, mert aki ide betért, azt egyáltalán nem érdekelt, hogy miért mennyit kell fizetni.

Tóbiás Krisztián

Non Omnis...

(részletek egy készülő versciklusból)

Minden út rómába
ami kifelé
az is
egyszer egy görög
le akarta mérni
hogymennyi az
ha kifelé vezet
mikor ér vissza
mert amit lemérsz
az szolgáló lesz a halálod után is
az már meg van hódítva
ha összeszámolják a népet
akkor az már meg van hódítva
számoltak már germánokat
gepidákat
aztán mi lett belőlük
na mi
meg lettek hódítva
így van ez az utakkal is
nos ez a görög
csinált egy mérőt
csigavonalban gurul a golyó
a szekér tengelyén
koppan
aztán indul a következő
egyforma távolság után
gurul és koppan a golyó
mint cestius asszonyának fenekében
a gyöngyszemek
végigkopog az úton
a szekér fenekében
aztán meg csak össze kell számolni a vasgolyókat
és meg van mérve
mennyit haladt a szekér
és meg van számolva
le van mérve
meg van hódítva

mert minden út rómába
ami el
az is vissza
mint kréta labürinthosza
ahol hiába el
mindig vissza
és ott csücsül a közepén
a bikaember
aki eszi a görögöket
ha nincs görög akkor mást is
bár éhes bika göröggel
mert még senki sem számolta meg
hány szarva van a minotaurusznak
ha leméred a minotauruszt
akkor az is meg lesz hódítva
de nincs aki olyan gyorsan számolna
így a bikaember a sohamegnemhódítható
benn a labürinthosz közepén
mint róma
a világlabürinthosz közepén
ami felzabál mindenkit
mert hiába ki
mindig vissza
és a kifogyhatatlan bőségszaru
róma szarva
a meg nem számolható
le nem mérhető
labürinthoszi szörnyeteget
még a görög sem tudja
kopogós szekerével megmérni
összeszámolni
hiába
mérni csak azt lehet
ami hagyja magát
a bika tőgye le nem mérhető
ahogy az út sem
ami a tőgyéhez vezet.

*

Csak köpsz egyet
és már kinn is a fogad

gondolj valami szépre
és köpj egy jó nagyot
meg kell tanulni tátott szájjal köpni
mert sose lehessen azt tudni
mikor kell köpni
a száj a nullpont
ott kezdődik minden
a milliarium aureum
a visszájára fordított
nulla kilométerkő
onnan indul ki minden
és oda tér vissza
és ha valamit
meg akarnak etetni veled
köpj egyet
mintha a fogad húznák
tátott szájjal köpni
a nulla kilométerkőnél
mert a kezdet és a vég
ott kezdődik
és oda tér vissza.

✱

Igazán írhatnál egy eposzt
erről a domboldalról
meg rólunk
meg a nagy vászontakaróról
ami úszik a tó színen
ez olyan eposzba illő
láss neki eposzt írni
én meg csak ülök itt a kis
kétujnyi vászoncsíkjaimmal
és az olajmécsessel
pörkölöm a szélüket
mert másképp szétfeszlik
kibomlik
mint az eposz cselekménye
nero óta az olimpián is van költészet
milyen szép is lenne
ha olimpikonná lennél
szabadfogású eposzíró
és babérral a fejedén

sétálnál fel s alá a tóparton
mint egy igazi olimpikon
és lenne mindig kéznél babérlevél
otthon mindig volt babérlevél a mártásban
meg borsikafű
lepényt meg majd sütünk itt
az olajmécses lángjánál
írj eposzt
rólam
ahogy nyiszatolom a vásznat
meg marcsról
a gólyalábairól
én szívesen felgyújtom neked a hegyoldalt is
sok tűz kell egy eposzhoz
nerónak is kellettek a lángok
kapott is érte babérlevelet
egy episztolához elég lenne
csak egy makett
fűből meg szarból
összetapasztva
amit lelocsolunk egy kis mécsesolajjal
olyan lenne mint harmatos reggeleken
a domboldal
de episztolával nem lehetsz olimpikon
írj eposzt
addig én itt nyiszatolom a rongyos vásznaimat
fogok néhány nyuszt
bekötöm a lábukat
két ujjnyi széles rongyocskáimmal
a kis kultúrnyuszt
lángoló kapcarongyaikkal
lángba borítják a domboldalt
milyen szép eposz lesz belőle
nyuszikkal
meg posztamensen pislogó
golyákkal
olyan epikusak ezek a kis kapcarongyocskák
az én babérillatú rongyocskáim.

Hová tűnnek a dolgok

Az a fanyelű kiskés. Legjobb volt kenyérkenésre használni, amíg volt mit kenni. Meg volt mire. Gilda jól emlékszik a mintára, amit a kés recés éle hagyott a vajban. Vaj, gondolja most, és mintha órákig ezt az egyetlen, puha szót forgatná a szájában. Az a kiskés szükség esetén csavarhúzóknak is megfelelt, lekerekített végének pontosan olyan volt az íve, hogy használni lehetett még a kisebb csillagfejú csavarokhoz is, de csak a keskenyvágtatúakhoz. Egyszer aztán le is tört a kés éléből egy parányi darab, pontosan abból a szép ívből. Túlfeszítette, már nem emlékszik, mikor. Biztos nem akkor, amikor a rádióvevőt szedte szét és rakta össze. Ahhoz rendes csavarhúzókészletet használt.

Micsoda munka volt. A legnagyobb büszkesége, tekintve, hogy addigi életében soha nem mert szétszedni semmiféle elektromos holmit, nehogy örökre elrontsa. Aztán végül csak megtanult még forrasztani is, természetesen a Dokitól, aki szerint az ember ne használjon olyan eszközt, amit ő maga nem tud annyira átlátni, hogy legalább arra rájöjjön, hol van a hiba. És ha már rájön, talán meg is tudja javítani. Vagy legalább kiderül, ha lehetetlen.

A rádió, gondolja most Gilda, és megáll a szoba ajtajában, egyelőre nem fordul vissza, fülel, mintha bejött volna az előbb egy hang. Vár. Csönd. Kimegy mégis a konyhába. A konyha már nem hasonlít igazán konyhára, Mariana mama sparheltje ugyan még ott van, de régóta nem használható, szétégett a platnija. Gilda egy különösen hideg tél után kiszedte a kályhacsövet is, még a helyét is befalazta. Úgy tervezte, valamikor kiviszi a sparheltet a házból, de végül sosem kérte meg a Dokit, hogy segítsen kicipelni. Azóta nem is volt már olyan hideg tél. Hogy ez hány éve volt, az sem tudná megmondani. A sparheltra aztán léceket rakott, tárolónak használja a megrogyott konyhaszekrény helyett, most is ott tornyosul raja pár kupac könyv, és néhány doboz, bennük csakis száraz holmik, teának való növényi örlemények, tartósított dohány fémskatulyában.

A konyhaszekrényt maga aprította föl, de már nem volt értelme eltüzelni, levitte a kert végébe a darabjait. Mostanra alig látható dombocska lett belőle, benőtte az a sárgás kúszónövény, ami az utóbbi időben agresszívan terjed a környéken. Alig tudja távol tartani a kis veteményestől. A kertecske fölél árnyékolót húzott, amin csak annyi napfény jut át, amennyi a legforróbb nyáron sem teszi tönkre a termést. Kivéve, amikor mégis tönkreteszi. A veteményese valóban kicsi, az egészet úgy kezdte, hogy a talajba vízfogó réteget telepített, azután csepegtetőt húzott az ágyások közé, amelyet az esővízgyűjtőre kötött. Nagy munka volt azért a pár négyzetméterét, a csenevész paprikáért meg hagymáért, káposztáért, ami még úgy-ahogy megterem itt. A sárgás gaz azonnal elkezdett felkapaszkodni a napvető rúdjaira, meg be, az árnyékos, nedves kert felé, úgyhogy Gilda minden hajnalban ott kezdi a napot, az

éles, rövidnyelű kapával irtja a betolakodót. Nem érti, hogy nőhet ilyen gyorsan.

Minden hajnalban, amikor úgy érzi, a gaz ismét közelebb férközött az éj leple alatt, arra gondol, ha ő eltűnne innen, pillanatok alatt nyoma sem maradna a kertnek, eltűnne a ház is, hiába erősítgeti a falat és cserélte a tetőt masszív anyagra, egy hét nem kéne, és beszóné a durva folyondár, egészen beleolvadna a tájba. Ami azt illeti, még tetszik is neki ez a növény a hosszúkás, lándzsahegy-szerű leveleivel, kacsával, színével, ami csak foltokban tartalmaz valami zöldet, ha messzebből tekint rá, sárgán lep be mindent, mint egy gigantikus epeömlés. Úgy találja, van valami tiszteltreméltó ennek a növénynek az elszántságában, ezért soha nem próbálja vegyszerrel irtani, nemcsak a kiskert környékén, máshol sem, mindig pusztá emberi erővel száll szembe vele. Ha megtalálja a gyökerét, kiássa, máshol egyszerűen lekasabolja a kapa élével.

Azt a fanyelű kiskést egyébként a sparhelton szokta tartani, egy fiókban, ami a régi konyhaszekrényből maradt. Van abban olló, néhány kopott kanál, még sörnyitó meg dugóhúzó is, ki tudja, minek. A régi világ emlékei. Már vagy háromszor kipakolta a fiókot, aztán vissza, de a kiskés sehol. Sem a fiók alatt, sem beesve a sparhelt mögé. A fürdőszobában sem hagyta.

Fürdőszoba, gondolja most, még mindig azt használja tisztálkodásra, holott nem is emlékszik, mikor volt itt utoljára folyóvíz. Néha elképzei, odaáll a félhold alakú mosdókagyló elé, és bámulja a vízcsapot. Egyre nehezebb elhinni, hogy valaha csak annyit kellett tennie, hogy elforgatta a fényes gombot, mire tiszta, emberi fogyasztásra alkalmas víz zubogott belőle. Sőt, amíg volt villanybojler, egyenesen melegvízzel tölthette föl a kádat. Semmit nem kellett tennie érte, nem kellett gyújtóst hasítani, tüzet rakni, a nagy zománcos bográcsba óvatosan átönteni a vizet a gyújtóból, felforralni, meg a többi. Csak egyetlen kecses mozdulat, és készen állt a fürdő. Ma már bádögdézsát használ, a lefolyórendszert megette valami, a kádat betapasztották. De a dézsát itt tartja, nem tudná elképzei máshol. A kés nincs ott, nincs a mosdókagyló alatt, sem a fali polcon, sem a dézsában, de még alatta sincs. Talán a verandán, talán a zsebében volt, megpiszkálta vele a virágföldet a párkányon a cserépben, és otthagya.

Gilda kilép a házból, köményszagúnak érzi a levegőt, de tudja, ez csak érzéki csalódás. A kés nincs a párkányon, nincs leesve az ajtó mellé, nincs a kisasztalon, sem alatta. Áll, csípőre teszi a kezét, távoli villanással felöltik benne, hogy ez a nagyanyja mozdulata. Nézi a veteményest. Meleg van, de már megy le a nap. Nincs tikkasztó hőség, még éppen kellemes. Mintha tavasz lenne. Mintha a sárga folyondár is kicsit zöldesebb lenne, de lehet, hogy csak a fények játéka.

Hol is van most az a rövidnyelű kapa, gondolja, és a ház végébe megy, ahol valaha a nagyapja műhelye állt, most az ő kupolás fészere, egykor modernnek és időtálló-nak tartott karbonszálas lemezekből. Ott van a kapa a fészker oldalának támasztva, ahol hajnalban hagyta. Na, legalább ez, gondolja, legalább ez megvan.

Csizmadia Bodza Réka

szárazföld

ha a gyerekek
nemiszerv nélkül születnének
a lábaik között tiszta bőrrel
nem lennének vad arcú fiúk
kislányt nyakukba vevő férfiak
akik tisztelettel tartják a nőt
az alsósok tornaóra előtt
még együtt öltöznek
pucérságuk ugyanolyan
később elfordulnak
lenézegetnek magukra
nyomát találják a fejlődésnek
mint a kétéltű
kimásznak a vízből
egymás után

porzás

párosodik a hideg
alatta szüzek várnak
tejfogas szájak
isszák levét a szerelemnek
még közömbösen
kamaszok követ keresnek
kutyát dobálnak
öklelőznek
elverik egymásban a vágyat
kicsit még szégyellik
utána futnak
nem seprik le a port sem

lakoma

asztalhoz ülök
meghámozom a kezem
körömmel kell
egy vájatot csinálni
utána válik magától
a bőr
nem szakadozik szét
egyben marad
türelmetlen vagyok
a héja még félig rajta
mint tojás
kóstolom a levét
harapok belőle
kis darabokban eszem
hol keményebb
ropog
hol könnyen enged
szétfolyik
mint a többi étel
ha magát odaadja
az emésztésnek
nyállal kezdődik
bontja a cukrot
gyöngyöződik
a nyelv éhes
bimbói hajtják
köztük kereng
nyelem rágatlanul
a falatot
fele fent marad
kitölti az íny árkait

szüret

forró szürke szemcsés a föld
kavicsokról morzsolódik száll a por
kivált talajdarabok a kút betonjánál
belenézünk kék méreg
álló kavargása üveggel ronggyal
ujjnyi árnyék a tornácon
kutyanyál csöpög a küszöb elé
kerek kövér nyúlós kis gömbök
kapával megvágta egy tőkét
száraz törés zörög a leváló kéreg
sűrű borszőlő ritkás nagyszemű zöld
savanyú színes vásó lé
állon nyelven nyakon
méh darázs és legyek
eszik a barázdába dobott fürtről
a csumát szakadt gyümölcshúst
a földvégi dinnye szivacsos
magtalan halvány levegős
a szomszédban indás tök
sárga cukros kopog
kanna vödrök pokróc a traktorülésen
csattogás beszéd a termés felett
utána kopáncsos diók
a vaskemény éjszakában

ITT VAN AZ ALTATÓ BOMBA!

HA GYERMEKE HÁBORÚS ÖVEZETBEN NŐ FEL,
ÉS FEGYVERSZÜNET IDEJÉN NEM TUD ELALUDNI:
VEGYE MEG NEKI AZ ALTATÓ BOMBÁT!

KÜLÖNBÖZŐ HANGOKKAL KAPHATÓ:
ROPOGÁS, ROBBANÁS, BECSAPÓDÁS, SZIRÉNÁK!

A SZERKEZETEN ÁLLÍTHATÓ
A RAKÉTÁK ÉS A GÉPFEGYVEREK FÉNYE!

TÖBB NEMZET SZÍNEIBEN IS ELÉRHETŐ!

AFGÁN, ETIÓP ÉS SZÍR MELLETT MÁR
AZ UKRÁN VÁLTOZAT IS MEGRENDELHETŐ!

AZ EFFEKTEK BIZTOSÍTJÁK GYERMEKE
ZAVARTALAN ÁLMÁT EGÉSZ ÉJSZAKA!

Apokalipszis

Az elmúlt három évben fokozódott
a helyzet az egész világon. Ember-
társaimmal ellentétben nem halmoztam
fel vécepapírt, tartós élelmiszert,
vizeskannákat és viharlámpát sem.
Nem vásároltam be elemekből,
nem vettem mininapeletem,
sőt a heti fogyasztásomnál többet
még a mélyhűtőbe se voltam hajlandó
elraktározni. Én horrorvígjátékokat
kezdték nézni a tévében. Egy este
elhallgatott a Spotify – meghackelték azt is.

Woody Harrelsonra gondoltam,
aki Elvist énekel a Zombielandben.
Én is elkezdtem énekelni.
A faluban nincs légvédelmi sziréna,
a harangot verték félre –
valakinek eszébe jutott ez a régi szokás.
Elővettem a szekrényből az El Angel
című argentin filmből összeszedett kézfegyvert.
És kitörtem az ellenség gyűrűjéből.
Hamarosan megszereztem a vakcinát:
kiraboltam egy orvosbiológus-kutatócsoportot.
Sorra oltani kezdték az embereket
a zombivírus ellen. Miközben az atomerőművekben
reaktorok olvadtak le. Ez pedig éppen elég volt
ahhoz, hogy eltereljék a figyelmünket
a Föld felé közeledő aszteroidáról.
A becsapódás elkerülhetetlen volt.

.....
Your kisses lift me higher
Like the sweet song of a choir
You light my morning sky
With burning love
With burning love

KONDOR JÁNOS: Niké

Kubina Zita

Szigliget

amikor este az ágyban megszagolom az ujjaim hegyét
érezem a füst édes illatát
a lépcsőfokokra írt verssorok
helyet foglalnak a bal lapockám felett
a hideg esőben lefolyik az aszfaltról a kréta
a fejemre simul az elázott sál
este megint meg kell mosnom
a hajam vizes ahogy ülök a könyvtárszobában
trióban kopogtatjuk a billentyűzetet
a születés undorító és katartikus a tér mozdulatlanságában
soul szól a fülemben
előttem vastag bőrborításos Orbán Ottó-összes
kitörünk a lapsárga homályból és tintaillatból
a hideg szélben megremeg az újságpapírba tekert test
hazugság a forró kávé nem melegít
sem a füstszagú kabát
a has megtelik hirtelen felhőrpintett nehéz forrósággal
vacognak a zokniszöszös lábujjak a cipőben
a honvágy hiánya okozta szégyen
virágok csíráznak a meztelen testben
a csupaszság most jól
esik az eső míg duzzadtra sírom a szemem
a levendulásban
mezítláb táncolok a Balaton partján
a tegnapi horgászverseny nyomai mellett
lefekszem a vizes fűbe fázik a méhem
a poloskákat sehogy sem tudjuk kiirtani a szobából
fekete-fehér burkolat
rajta csikorogva csúszkáló fémszékek
télhideg combok tapadás
hidegbe lehelt fehérség
az órák láthatatlanul csúsznak ki a mutatók közül
csak mi vagyunk hangosak a merev csendben
a szavak visszhang nélkül
peregnek
hullanak
peregnek
hullanak

Szolcsányi Ákos

Erkély kiadó Vol3

2021/5

A kiköltözéssel nem volt baj, akkor sírtam, amikor először aludt ott a gyerek. Mint aki folyamatosan zuhan, míg végül annyira belefárad, hogy már álmában ér földet. Egy elvált barátom mondta, hogy ilyen lesz és hogy el fog múlni. Másnap kérdezte, milyen volt, mondtam, hogy olyan volt és hogy elmúlt.

A youtube-on pár nappal azelőtt korábban találtam egy felvételt, amin a Beethoven op.73. második és harmadik tétele egyben hallható, így néha reklámblokk nélkül megy végig, ahogy Gould és Bernstein átúsznak az egyikből a másikba. Nehéz a fajsúlyos műveket élvezni, a kultusztól nem fér hozzájuk az ember, ha tetszene, az a gyanús, ha nem, akkor meg az, és az op 73. vitán felül fajsúlyos, így évekkal ezelőtt oda tettem, ahova a Kilencediket, majd egyszer biztos be fog jönni. De ennek a videónak úgy megörültem, hogy pont most, hogy visszacsúsztam a reklámblokkos fogyasztók közé, hogy közöm lett hozzá. Még nem tetszik, mert még nem *hallom*, de nemsokára fogom.

Az első gyerek nélküli éjszaka utáni héten aztán volt egy délelőtt, amikor úgy éreztem, most menni fog. A kanapén fogok ülni törökülésben, mint jógán tanultam, be fogom csukni a szemem és elengedek valamit, hogy megtudjam, mi az. A vád, hogy pozörködöm, súlytalanná vált a biztos tudattól, hogy csak magamnak pózolok, és én megbocsátom. A félelmet, hogy ilyen szervetlenül úgysem lehet elengedni semmit, elhárítottam azzal, hogy várjuk a jobb ötleteket. Egy visszavonulás előtt álló gyorséttermi Crew Member szabadidejéért annyira amúgy sem nagy kár. Tizenegy lehetett, de nem gondoltam az ebéddőre sem, csak arra, hogy megcsinálom, leülök és meghallgatom.

Becsuktam a szemem, a zene nem mutatott semmit, a szemhéjaim a világos délelőttől egyenletesen kevés fényt engedtek át, halványszürke és narancs-rózsaszín békésen mosódtak össze, húzódtak külön. Inkább az egyensúlyérzetemmel játszott a zene, de most nem zuhantam, csak mint egy csúszdán, szép lassan lefelé, le lehetett látni róla, le az egészre, na persze nem az egészre, csak ameddig az életem tartott. Mintha egy félszívvel megírt Móricz-ösztöndíjpályázat lett volna, olvasatlan, minden ízében letagadható, ironiaképes és befejezett. Nem sajnáltam, se azt, hogy vége, se azt, hogy ilyen volt, mert voltam és nem voltam benne. Eszembe jutott a vica a Toldi szerelméből, mire megyünk ketten, áll át a gazda a szőlőjétől lstenhez, amikor ez utóbbi elveri az előbbi. Még hazafiasnak is tűnt, ebből is kijöhet egy áldozati pedigré, egy főre jutó mégis Nobel-díjak, de azért annyira nem volt fontos az ország, hogy Teleki Pál felé vegyem az irányt, noha az indulat, hullarablók, legposcékabb, nagyjából passzolt.

Inkább arra gondoltam, amire igazán szomorúan szoktam, pedig most csak emlé-

keztem a szomorúságra, szóval arra gondoltam, amikor megszületett a gyerekem. Hogy előtte elképzeltem, mit fogok érezni és gondolni, de a testem mindent vitt, se gondolkodni, se érzelmeket átélni nem tudtam, mert ujjaktól térdig-könyékig elzsibbadtam, és egy humánus és absztrakció előtti langyostól épp melegebb meleg és tompánál épp élesebb fény volt a hasamban. (A) jó volt.

Hangsúly a múlt időn, mert a kanapén ülve már nem ragadtott el a dolog úgy, mint elsőre. Inkább csak az ellentmondás volt kikerülhetetlen, mint egy szemüveg, hogy valami ilyen fontos valakinek, aki mindent csak félig-meddig tud csinálni. Ezt most nem lehet úgy, hogy ha rosszul megy, hát istenem, majd a terapeuta rendberakja a kis szarost. És úgy sem lehet, hogy jól vagy rosszul, de *meg* van csinálva. Minden nap el lehet rontani, és soha sem végleg.

Aztán felkeltem, azzal, hogy van valami, ami fontosabb, mint hogy hogy nézek ki mellette, hogy viccelek róla, hogy írom meg, hogy magamra találtam a viccbeli negyedik horgászban aki speciál halat akar fogni. Ezzel nem arról mondtam le hogy neveltséges legyek, hanem arról, hogy reflexből és gyávaságból a nevetőkkel tartsak. Néha bele kell állni, aztán hogy ez az abszurd teher vállalása, vagy sőt/ellenkezőleg: felkészülés egy még igazibb, egyenesen jókedvű nevetésre, hát hajlok rá, hogy az utóbbi.

2023/5

Csütörtökön a szokásos negyedórát lefaragva, hetvenöt perc repülés után, három-negyed négykor száll le a gép Ferihegyen. Fél éve egyáltalán nem jártam itthon, egyedül tíz hónapja nem. Dúdolom a Golden Slumbers-t, hogy *once there was a way to get back home*, persze ez azt is jelenti, hogy már nincs, mármint hazaút. Tényleg úgy tűnik, mintha már nem lenne, mintha ez az út már nem hazahozna, hanem Magyarországra. Oda, ahol az apám, a testvérem, a legtöbb barátom lakik, ahol mi is laktunk. Egyre gyakrabban beszéltek úgy magammal, mint a lányommal, engedékenyen, de felülről, jó leosztás, mindenképp jobb, mint amikor a feleségem hangján basztatom magam a lényegtelen hülyeségek miatt, amikhez lassú, jó két éve tartó belső búcsúzkodásom során még odaengedem magamban.

A Budapest-Berlin repülőjártat lassan eléri a Budapest-Madrid útvonal státuszát az életemben: annak, hogy hányszor tettem meg az elsőt, még nehezen, de utána tudok számolni, a másodikkal ez már nem megy. Nemsokára Budapest saját jogon lesz az, ami, most épp nagykamaszokat szédítő víg özvegy, könnygáz nem tanít, visszhangozza gügye szlogenjeiket, ijedtükben is bátrabbak, mint én akár most, akár húsz éve, amikor velünk masszírozta a Hősök terét, és mi üzentük, akkor még az egész világ vezetőinek, hogy térjenek észhez. Nem tértek (Irak), de aznap rajtunk nem múlt.

Az érkezési oldalt elhagyva megállapítom, hogy a cigarettát ötödik hónapja pótló nikotinspray Ostrkeuzban maradt, három órája nem spriciztem és körülöttem pilóták, stewardessek, érkezők és várakozók dohányoznak önfeledten. A reptérről a KöKire vivő buszjáraton ülök, amikor valami koppan a lábam előtt, egy öngyújtó, nem az ülészomszédomé, rázza a fejét, kipróbálom, működik. A kísértés már

a csodáktól sem riad vissza tehát, kicsit meg is illetődtem tőle, hogy bizonyos erőknél ennyire fontos, hogy elvessek. A nikotínéhség kitart, lemondok arról, hogy önerőből megoldjam, amikor válaszúttá tisztul a KöKi vasúti felüljárója: egymástól hús méterre dohánybolt és gyógyszerár. Félek attól, hogy tudomásul vegyem a helyzetemet, mert mintha reflexszerűen következne belőle a vereség is, próbálok úgy tenni, mint aki természetesen, mintegy ártatlanul szórakozott, és lófrálok fel-alá. Amikor feladom, épp a gyógyszerárhoz vagyok közelebb, ott veszek sprayt, a démon legyőzve.

A vonaton találkozom a barátommal, akinél a kiköltözésünk óta megszállok, amikor hazalátogatok. Vacsora, sör, unikum. Hogy ne zavarjon a kattogás, lefekvés előtt kiviszem a ceruzaelemet a vendégház faliórájából, eszerint 2:44kor bontottunk asztalt. Pénteken hétkor kelek, egy négyórás blokknyit aludtam tehát. A kiköltözés vagy a koronavírus vagy a válásom óta öregszem: minden másnap rosszabb, mint az előző. Apám Szentendrén ebédre vár, van öt óráam, hogy kiérjek Pestszentimréről a Püspökmajor lakótelepre. Nem tudom, van-e valami kivándorlás miatti önkínzás abban, hogy mindig másnaposan megyek ki, vagy inkább statisztikai valószínűség, minthogy mindig ebédre megyek, tehát délelőtt kell elindulnom, és amikor itthon vagyok, délelőttönként jobbra másnapos is vagyok.

Szentendre kicsit olyan, mint Salamanca volt, amikor hat év után visszamentem a védésre. Hogy építhetnek akárhány uszodát, bezárhatnak akárhány játékküzetet, elköltöztethetik bárhová a postát, már az az idő is rég elmúlt, amikor a hely az ott-honomból változott idegenné. A város változásai felőlem: mint egy hajfestékreklám, felismerem, melyik kép az előtte, melyik az utána, vélekedhetek, melyik tetszik jobban, de mindig mintha először látnám.

Ami az embereket illeti, adatvédelmileg korrekt módon alkossunk állandósult szókapsolatokat az alábbi elő- és utótagokból! Több helyes válasz adható. Még több helytelen.

alkohol, bevallatlan, felmondás, elszabadult, guta, gyógyszer, kezelt, kezeletlen, kezeletlen, kezeletlen, lány, legény, második, szerelmi, tehetetlen, tehetetlen;

árak, bánat, búcsú, búcsú, ciszta, düh, élniakarás, függés, függés, függés, gerinctörés, gyerek, koleszterin, letétbe, ütés, válság.

Bence Lajos

Milan Vincetič legutolsó ciklusára

(avagy az a rohadt bicikli)

Végre kiszabadultál
a kispolgári gezemicéből,
mely sohasem bocsátotta meg
dadogásodat, ahogy azt sem,
hogy országos hírként, goricskói
poétának vallottad magad
(ilyent meg ki látott?)

Szabadulásod csak most
kezd körvonalazódni, igazi
arcát mutatva, ahogy örökre
üresen maradt, gonoszkodó
gondolatainkkal teli
jászolyaidhoz közeledek.

Törekvésünk, J. Prevert »kerékpáros
mesztelenkéjével« azonos,
arcunkat elfedve,
előrekoptatott rongyokba
bújtatva, trestünk
metaforáit,
nehogy felfedje
valaki, fétve őrzött,
takargatott, meztelenség mögé
bújtatott identitásunk
szemet szúrjon

Mi kényszerít erre?
Kibeszéletlen marad,
nem tudjuk már
meg sohasem...

Avarfényes vonulásod,
színes lomb takaró díszíti
gyászoló tömeg,
mind őszülő halántékú.
A temetőn levélszőnyeg,
a gyásznének mellett szél-
és meghitt levélusogás,
megannyi lábbal
taposható elmúlás-jel,
képlékeny béke,
békés képlékenység
millió, be nem fejezett, ködbe
kívánczó történeted
elhaló sóhaja

(1918.októbert)

KONDOR JÁNOS: Málló kövek I.

Bence Lajos

A 100 éve született festő-prózaíró, Gábor Zoltán írói arcéle

A 100 évvel ezelőtt született **Gábor Zoltánt (1922–2010)** elsősorban festőként tartjuk számon, de a lendvai képzőművészet hírnevének öregbítésében, a Zala György utáni képzőművészeti nemzedékek megismertetésében, esztétikai, művészettörténeti feldolgozásában, esszéisztikus portrévázlataiban, valamint az európai művészeti irányzatok ismeretterjesztő megismertetésében is fontos szerepet vállalt.

Közvetlen, gyakran névre szóló fiktív leveleiben (pl. a Postagalambban), esszéetöredékeiben elsőként nyúlt a kortárs művészek (akik között néhány jóbarátja is akadt) alkotásaihoz a kritikai igényű feldolgozás szándékával.

A horvát nyelven is megjelent Elmondom (Kazivanja) c. írásában délvidéki kortársainak, egykori főiskolai barátainak állít emléket Hangya Andrástól Bezerédy Lujóig, Schulteis Sándortól a lendvai származású, gyermekkori jóbarátig, a Londonban élő Strasser Dódyig.

A képzőművészeti pedagógia és – mai divatos szóval – az „edukáció” terén is úttörőnek számít, a művek (szobor-festmények) körüli mélylélektani vizsgálódásaival, az írásbeliség kialakulásával foglalkozó könyvecskéjével (Ápisz nyomán-Posledi Apisa c. brosúra).

Más munkáiban vagy a barlangrajzok világában kutakodik (Combarelles, a grafika, a képzőművészet bölcsője), vagy a művészetek kialakulásának az evolúcióját figyeli meg, de mindig a maga sajátos ars poeticája búvőkörében.

Ennek egyik sarkított tétele így szól: a művészi

érdeklődés és az ebből kinövő kreatív ösztön révén felfedezni a művészet alapvető lényegi ismervét, az emberiség fejlődésének fő motorját, kísérletező kedvének folyton-folyvást történő megújulását, alakulását.

Ennek az írástílusnak és -készségnek a lényegi vonatkozásaiból – melyet minden művészi megformálás alapjának tart – három elemet tart szükségesnek kiemelni: „... a szándék világos megfogalmazása, az elgondolás spekulatív megszerkesztése és a kivitelezése, racionális rendszerbe foglalása”. Mindennek alapja természetesen a tehetség „ereje”, és különösen írásban a racionális keretbe foglalás igénye.

Gábor Zoltánt, akit hosszú élettel és tehetséggel áldott meg a sors, a XX. századi művészeti irányzatok szinte mindegyikébe belekóstolt (képzőművészeti és írói alkotások) egy írásomban az „utolsó avantgard délvidéki festő” kitüntetett jelzővel illett. Más alkalommal – szinte mentegető szándékkal – azok között, az „örökifjú” művészeknek a sorában láttattam a helyét, „akiket az experimentumok, az állandó nekirugaszkodások és a „másfélén/másképpen” állandó nyugtalansága, a tökéletes forma megtalálásának a vágya hajt”.

A fönt vázoltakból és a művész nyilatkozataiból nyilvánvaló, hogy a racionalitás hangoztatása kizár mindenféle l'art pour l'art és absztrakt festészet iránti szimpátiát, közeledést.

Indoka: mert még a naiv művészetnél is veszélyesebb módon lehet palástolni vele a giccset, a tudatlanságot, az ügyetlenséget, a dilettantizmust. Saját művészetében és művészi hitvallásában egyaránt „a vizuális tárgyi valóságábrázolás” az elsőrendű minőségi mérce.

Ez a törekvés – a festői klasszicista-figuralitás –, valamint a stilizált és valós emberi világ klasszicista-archaikus „színezettel” való ábrázolása fokozottan vonatkozik írásművészetére is.

Írtunk a „hangpróbálgatás” időszakára rárimelő időszakáról, majd ennek folytatásaként a „befutás” éveiről (70-es 80-as évek), melyeknek egyik legkiválóbb, az egész életmű szellemiségét jellemző darabja a szülőföldjétől távoli, zágrábi „száműzés”-magányában keletkezett látomássorozat. A Négy évszak címmel jegyzett több tételes freskó sajátos szimbólum- és jelképegyüttessé áll össze, melyben az apró részletekig kidolgozott minimalista, kubisztikus síkra épülő stílus sajátos, Gábor Zoltán-i jelleget ölt.

A művész legnagyobb vállalkozása, örök témája – melyet nem csak képein, de fali freskóin is továbbvitt, bővítgetett – pl. a római korban meghonosodott szőlőkultúrának vagy a mitológia és a történelem összefonódásának ábrázolása, valamint ezek szakrális jellegének kibontakoztatása.

Gábor elkötelezett művész, ő nem csak gyönyörködtetni akar, hanem a legtöbb esetben tiszta színekkel a téma „fonákját” is megmutatja, és az éppen aktuális, politikai valóságtartalommal is megtölti. (Az Ave Maria freskón pl. a délszláv háború emlékeit őrző színes, de sérült templomi ablakok töröttségét is megfesti).

Visszatérve a fentebb említett prezentáló, ismeretterjesztő, részben kritikai tevékenységre, mellyel kortársai műveinek felmutatására vállalkozott, talán egy kicsit szokatlan módon, saját alkotásai értelmező bemutatását is vállalta, bár életében, egy-egy kiállítás kapcsán, számos katalógusban és kritikai folyóiratban, neves horvát művészettörténészek (pl. Tonko Maroević) is méltatták műveit.

A „kék boríték” így lett a korrupt bürokrata világ egyik jelképe. Ez a motívumvilág azonban prózai írásaiban – a szavak-kifejezések szintjén – újabb részletekkel bővül. „A bürokrata esténként táncmurik részese. Mazna társaival karöltve örülten ropja győzelmi táncát a város fölött. Mórikáló lotyók és seggnyaló csepürágók szórakoztatják”.

Gábor kerüli az itthon jól bevált köntörfalazó-behízelt magatartást („nem szeretnék bírálattal illetni”); a „társadalmi viselkedések vadhajtatásainak” nyesegetését nem tartja hiábavalónak. A tőle megszokott, válogatott, ugyanakkor kendőzetlenül kemény szavakkal, egyértelműsíti a képi tartalmat: „ember nélküli világban”, hol „a nép nem boldog, s goromba hiénáknak” van kiszolgáltatva, „nem él virányi tájon, semlys a hazája és szittyó a virága: Se tuja, se lilium, se ecetfa, de még áfonya sem díszíti életét”.

Írásművészetében, stílusában – melyet ő maga archaikusként határozott meg – sok műfaji és multikulturális, egyúttal interdiszciplináris irányzat keveredését tapasztaljuk a portréfestéstől az irodalmi esszéig és karcolatig, valamint a szociológiai és pszichológiai elemekig, amelyek békésen megférnek egymás mellett, ahogy a visszaemlékezés és a műkritika elemei is.

„Egy másik írás, a festő „borúlátó emberi mivoltát” és ennek a paradoxonát hivatott cáfolni, mondván, „a pesszimista ember nem ír, nem alkot”, mert minek alkotson?” Helyette a „magány melankóliájára, az elmúlás feletti, őszies hangulatú, ám végeredményben tárgyilagos elmélkedés magasztosságára helyezi át a hangsúlyt.” (Kalapis Rókus).

Zalai barátja, Bedő Sándor a művész vélt, alkati jellemvonássá váló „pesszimizmusát” „nagy rálátású realistára” cseréli, „...mindig finom és képgazdagnak... Ha kemény hasonlatokra, jelzőkre vetemedik, szeretetből, „érted haragszom!” elven teszi”.

A tanulóveket követő franciaországi és más európai országok történelmi nevezetességeihez kapcsolódó utazási élményeit fiktív levelezés formájában és leírt-szerkesztett kiadványokban igyekezett barátaival és másokkal is megosztani. (pl. a Postagalambban Öcsivel, Gálics Istvánnal.) A 24 levélben a művészet fejlődéséről, a mai ember életében betöltött szerepéről ír rendkívüli szókimondással, irodalmi-mitológiai és történelmi alapértelmezéssel, háttérinformációkkal. Mindent meg szeretne örökíteni írásban is, s megmutatni azoknak, akiket szeret, akik közel állnak hozzá. Nem tudja véka alá rejteti magányosságát sem, ezért már első levelét is – melyet önmaga is „ellentmondásosnak és lehangolónak” nevez – egy sajnálkozó megjegyzéssel rekeszti be: „Tényleg nagyon kár, hogy nem vagy itt!”

Nem idegenkedik a párizsi alvilág zsenijének, Villonnak a rovására sem kimondani a súlyos ítéletet, melyet a középkor modernistája versekben dokumentált, s kinek a bitót a Párizsból való száműzésre felcserélő ítélet után örökre nyoma veszett. De –sugallja a szerző – mégis költészete és életműve, s megrázóan őszinte korrajz miatt ma is az európai- és világirodalom nagyjai között tartjuk számon. Ha bírálja a durva és trágár szóhasználatáért Villont, sohasem moralizálásból, hanem a megértő szándéktól vezérelve, s a „jobb útra térés” soha meg nem szűnő lehetőségével operál. Gyakran nyúl a középkori ember ellentmondásos jellembeli hibáinak a felidézéséhez – ahogy ezt a Szegény Villon bizarr élete című korai esszéjében teszi. Érzékelteti azonban, hogy Villon művészi hagyatéka az ellentmondásokkal teli korból fakad, az „ellentétek sokaságában emelkedik magasra erénye”: gondolatainak tisztasága, a művészi szabadság és az őszinteség máig kitetsző, neurotikus lobbanékonyasága. Gábor nagyon tudott haragudni, amikor az áltudományok álságait olvasva, a magyarságot az indián törzsek leszármazottjainak nevezte egyik kortársa.

Utolsó munkájának, a 2010-ben, a lendvai művelődési intézet (MNMI) kiadásában megjelent „Keserű emlékek”-nek eredetileg a Keserű emlékek címet adta a már nagybeteg, zágrábi magányába visszahúzódó festőművész-író. Ez az írás amolyan összegzése próza-esszéisztikus munkásságának, melyben egy gazdag életmű fontosabb állomásai elevenednek meg.

Vállalkozik benne művei szubjektív megítélésére is, melyet a küzdelmekkel teli nyolcvanhat év, a sorssal való dacolás konok hite tesz megrendítően hitelessé. A szenzibilitással [érzékenység] és szubtilitással [aprólékoság, finomság] (Šimonka T.) is megáldott író sorai a „kényes témákra” (nacionalizmus, a zsidók és az elesettek iránti szolidaritás stb.) való nyitottságára hívják fel a figyelmet.

Talán ő volt az, aki elsőként tett kísérletet a „lendvaiság” fogalmának tisztázására

még a 80-as években. Ez a lendvaiság hosszú évekig szlovének és magyarok különálló tevékenységét jelentette békében és háborúban, s csak ritkán vált közös ügyggyé is az egymásmellettség. A vallomásos keserédes történetek novellisztikus betéteiben felidézi életének sok érdekességét, a gyermekkor világához kapcsolódó - a Fellini-filmekre visszautaló- csínytevéseket. Sok érdekes, ma már csak az archaizmusok szótárában található hangulatfestő kifejezést használ, néha egy mondaton belül is halmozva a nyelvi kincseket.

Utolsó írásainak egyik életrajzi és családi vonatkozásait is felvonultató élményszerű rajzában a Zoltán keresztnév választása mellett neveltetéséről, identitásának alakulásáról is gyönyörű vallomást olvashatunk. Ahogy prózai írásainak megszületéséről és az őt ösztönző körülményekről is.

A festői pályával párhuzamosan futó művészeti témájú írások mikéntjének alakulásáról egy trieszti kiállítás és egy tengerparti beszélgetés kapcsán beszélt: „Mákonys állapotom még ma is talány marad. A nagyon rokonszenves és csodaszép Florenza bájos szemei csillogtak, és ez csak ingerelte pajzán gondolataimat... Tudta, hogy írogatni is szoktam. Véleménye szerint az a világkép, amit a képeim tartalmáról meséltem, megdöbbenő, s az életem során lezajlott események is izgalmasaknak tűntek számára”.

Jelen válogatásunk Gábor prózai műveit, illetve azok részleteit gyűjti csokorba az életének különböző szakaszaiban született esszéiből, portréiból és útirajzként feltüntetett írásaiból, különös tekintettel a saját műveiről írott „értékelő-ismertető” jellegű írásáig.

Talán ezek ismeretében a festői-képzőművészeti életművét is jobban megértjük. S talán arra az úrra is rádöbbenünk, hogy a kultúra diplomatájaként Lendva és Zágráb között – mely utóbbi inkább az elszigetelődésnek, mint a kapcsolatépítésnek kedvezett –, mit veszítettünk.

Zágorec-Csuka Judit

Elmenőben

Elmenőben még visszanézhetsz,
lehet, hogy fájni fog, hogy szembe
kell nézned a fiatal szellők csalfaságával,
amikor még annyi minden lehetett volna,
ahogy megszületik egy fiatal költőnő verse,
aki azt hitte, hogy sohasem halhat meg,
aki azt hitte, hogy vannak még királylányok,
sellők és tündérek, és miért ne lehettek volna?
Aki azt hitte, hogy egyszer még királynő is
lehet belőle, akit majd szolgálják, mert szolgálni
illik őt, hiszen megérett benne az idő, mint
a nagyasszonyokban, akik fejedelmek mellett
nőttek naggyá, s lassan eljön annak ideje is,
hogy elveszíthet mindent, mint ahogy elveszik
az alkonyatból nap sugara, s sötétedik és
lassan átmegy az éjszakába, s végképpen elveszik.
Ne állítsd meg az elmenőt!
Menjen csak azon a szűk kis úton, ahonnét jött,
a göntérházi Gyoha-erdő széléről a kapcai
erdő felé vezető sáros gyalogúton.

Feri Lainšček kortárs muravidéki szlovén szlovén író, költő, forgatókönyv- és drámaíró, (1959, Dolenci, Szlovénia)

Borítókép

Zágorec-Csuka Judit Szerelem-sziget a Mura hullámain

Feri Lainšček kortárs szlovén író Szerelem-sziget (Ločil bom peno od valov) című regényében a szerelem központi szerepet tölt be, hiszen a létezés alapértékét képviseli. A szerző a főhős női lelkének fejlődéstörténetével párhuzamosan állít emlékművet a muravidéki tájnak.

A család- és történelmi regényt az író tizennyolc hónapig írta. Számos történeti forrást használt fel, köztük helytörténeti érdekességeket, pl. hogy Belatincon hogyan zajlott le Zichy grófnő temetése, vagy milyen volt 1915-ben Muraszombatban a közvilágítás és a Dobray Szálloda a város központjában, ahol a társadalmi és zenei élet zajlott, hogyan mosták az aranyat a Murából stb. A regény megjelenésekor 2003-ban nagy visszhangot váltott ki, öt hónap leforgása alatt valamennyi példányát meg is vásárolta a szlovén olvasóközönség, bekerült a Delo napilap regénypályázatának döntőjébe, amelyet a megelőző év legjobb szlovén regénye elismerés elnyerésére hirdettek meg.

A regény története az első világháborúban, az Osztrák – Magyar Monarchia felbomlása idején játszódik, amikor a Muravidéket az újonnan megalakult Szerb – Horvát – Szlovén Királysághoz csatolták. Ennek a mozgalmas, ellentétekben bővelkedő, bizonytalanságokkal teli történelmi korszaknak a regénybeli főhőse Sreš Elica, akinek belső világát, érzéseit, személyiségét, valamint a muravidéki tájat is rendkívüli líraisággal ábrázolja az író.

Cselekményszövéseben és stílusában felismerhetőek a mágikus realizmus jellegzetességei (álmok, megérzések, meseszimbólika stb.).

A szerző regényét kerettörténetbe foglalja, amelyet Elica fia, Spransky Julián mond el. Ennek bevezető részében szó esik a Mura folyóról: „...mindig is a saját útját járta és a saját kedve szerint változtatta meg a birtokhatárokat is.” Mindez jellemző a regény főszereplőjére is, aki a szerelemben szintén a saját útját akarja járni. A regény három részre tagolódik, a külső történetek szerkezete utal a főhős, Elica belső lelkivilágára, aki érzelmi és értelmi fejlődéstörténete során felismeri, hogy saját szívének a hangja az az iránytű, amelynek alapján kell leélnie az életét. Tudja, hogy önmagát kell kiszabadítania a felesleges kötöttségek hálójából, amelyek korlátozzák boldogságának kibontakozását. A regény első részében Elica, a félénk lány szerelemben esését kísérhetjük figyelemmel, hogyan kerül Spransky Iván vízügyi felügyelő karjaiba, aki elcsábítja a huszonhárom éves, tapasztalatlan lányt, elbűvöli titokzatosságával, határozottságával és gazdagságával, a kapcsolattal társadalmi felemelkedést is nyújtva neki.

Elicát a múltjával kapcsolatban gonosz álmok és látomások gyötrik, kellemetlen pletykák terjednek róla, ezért szeretne kitörni a meggyűlölt

falusi életéből, hogy tartozzon végre egy férfihoz, aki biztonságot jelent számára és elfogadja olyannak, amilyen valójában. Hinni akar a közös sorsban, a muraszombati előkelő életben, habár nem ért egyet Ivánnak azzal a meggyőződéssel, hogy a tekintélyt és a boldogságot meg lehet vásárolni.

A regény második részének elején a fiatal Spranskyné elégedetten él az iparmágna családától vásárolt villájukban, de lassan megismeri, hogy az „úri élet” nemzetiségileg vegyes és megosztott. Muraszombat tele van kétszínűséggel, és tekintélyes férje könnyörtelen újgazdag polgár, aki kétes üzletekkel foglalkozik. Az egyre inkább kiüresedő hitvestársi élet miatt Elica elvágyódik polgári otthonából az ismeretlenbe. Ezt az életérzést ébreszti fel benne a furcsa természetű lovaszmester, Forgas Jenő. Elica kilátástalan helyzete csapdájába kerül, nem lát kiutat belőle, hiszen nem képes megbízni a férjében, aki számtalan dolgot elhallgat előtte. Lassan alakul ki benne a dac, hogy megváltoztassa a sorsát. Az önimádó és érzéketlen Spransky Iván egy érzelmileg felfokozott helyzetben meg is alázza, és azt követően meg is bünteti anélkül, hogy megértené viselkedésének okát. Ekkor Elica megérzi, hogy megtörtént köztük az a törés, amely áthidalhatatlan távolságot jelent köztük a későbbiekben.

A harmadik részben Elica csalódott és

kiábrándult. A fiatal Sziget Andrásban, a hadirokkantban – akit a férje testörnek fogadott az otthonukba – váratlanul megtalálja azt a „közelséget”, amelyre vágyott. András bizalma révén életét már képes felbecsülhetetlen ajándékként felfogni. Kölcsönös vonzalom bontakozik ki köztük, amely felszabadító szerelemmé alakul át. Elica csodának tartja, ha „valaki ugyanúgy érez, mint a másik” – ahogyan elhangzik a regényben. Terveket szőnek, hogy a háború végén együtt menekülnek el, de Elica halogatja, mivel fiát nem szeretné elvenni a férjétől, hiszen tudja, hogy mennyire sokat jelent neki. Férjének Andrással szembeni kegyetlen bosszúja hozza ki belőle a végső elhatározást, hogy elhagyja családját. A regény vége nyitott kérdéseket vet fel az olvasóban. Elica hirtelen eltűnik valahol az ismeretlenben, mondhatnánk úgy is, hogy a szerelem elviszi őt egy „szerelem-szigetre”, amire a regény címe is utal, így a „szerelem-sziget” a regény kulcsszavává is válik. Keserű érzéssel, de boldogságának a megtalálásával hagyja el kétéves fiát. Elica sors történetéről a regény kerettörténetének befejező részében megtudjuk, hogy fia, Julián, amikor felnőtt, megbocsátotta édesanyjának, hogy elhagyta.

A Szerelem-sziget című regény központi témája a belső felszabadulás és a megbocsátás. Feri Lainščeket elsősor-

ban az egyén szabadsága, a szerelem keresése, a felszabadító érzékiség foglalkoztatja és vezérli művének létrehozásában, rávilágít a boldogságkeresés testi és lelki nézőpontjaira is. Sreš Elica, Spranskyné a regény központi alakja, bejárja a társadalmi rétegződés lépcsőfokait, és legyőzi ezeknek láthatatlan csapdáit. Elica felkészült arra is, hogy alávesse magát férje akaratának, hogy elérhesse élete célját, de azt is tudja, hogy mindez számára nem sorsszerű és nem is szerezhető meg ajándékként, hanem csak úgy, ha megőrzi méltóságát és belső világát, amely számára mindeennek felett való.

A regény végének sorsdöntő pillanataiban Elicának végérvényesen döntenie kell személyes és erkölcsi értékeinek, valamint emberi tartásának a megőrzéséről, s ezen a téren is meg kell húznia a határait. Ekkor mondja ki az író az életre, a halálra és a megbocsátásra vonatkozó örökérvényű emberi bölcsességeket. A regényben most először jelenik meg új megközelítésben a Mura, amely a Muravidék (szlovénul Prekmurje) jellegzetes folyója. A táj hiteles szimbólumaként többféle tekintetben is megmutatja az igazi arcát. A folyó magában hordozza közvetlenül a természetben és közvetetten az ott élő emberek lelkében rejlő erőt. A sötét, örvényekkel teli, csendes folyásában az emberek még mindig odaát tekint-

nek, a folyó túlsó partjára, közben örülnék és bosszankodnak is, mert ismerik a folyót. A Mura még számos felfedezetlen titkot és a múltból jövő tulajdonságot rejt magában. A „testét” aranylók erek szövik át, amelyek magukhoz vonzzák a hiszékenyeket. Partjain elburjánzik a kapzsiság és a telhetetlenség vágya az emberekben. A folyón nemcsak a tutajosok és az egyszerű révések, hanem a csempészek, a spekulánsok és a kereskedők is átkelnek. A regényben elhangzik a következő eszmefuttatás is: „De végül is ki annak a megmondhatója, hiszen soha senki nem fogja véglegesen megtudni, hogy milyen érzés folyónak lenni.” A regény történetének a hátterében csendes, sötét, titkatosan folyik a Mura: előreláthatatlanul és mindenhatóan. Közben dörögnek az első világháború ágyúi, a történelem sötét sodrásában élnek mindennapjaikat és magánéletüket a regény szereplői is.

A Szerelem–sziget című regény nem engedi az olvasónak, hogy érdeklődése lankadjon. Szerzőjét pedig mindenképpen a szlovén kortárs irodalom csúcsára predesztinálja. A regényben Feri Lainščeket elsősorban az emberi lélek érdekli. Ebből indul ki és ennek perspektívájából közelíti szereplői élet-történetét és sorsát. A háromrészes regény egy szerelmi háromszög eseményeit vetíti elénk, amely Spransky Iván vízügyi felügyelő és felesége, Sreš

Elica, valamint Szigeti András vétéren, Spranskyne testőre közt alakul ki. Spransky Iván törtető karrierista és a társadalmi ranglétrán felfelé törő kispolgár Muraszombatban. A Murából kimosott arannyal kereskedik, bonyolítja kétes üzleteit, ami által meggazdagodik. Felesége, Elica egészséges falusi lány, aki lassan tanul bele a muraszombati polgárság életébe. András az a férfi, aki testileg megcsonkított, de mégis egészséges szívvel él. Az író a szereplőit elsősorban érzelmeik megélésében és gondolkodásuk mélységeiben, valamint egymás közti viszonyaikban mutatja be. A regény háttérében a szereplők társadalmi helyzete mellett a múltjuk is bemutatásra kerül. Ennek a világnak az ura nem a józan ész, hanem az álmok, az elhatározások és a megérzések az egyik oldalon, és ezzel szemben, a másikon a kegyetlen merevség. A két szint között érezhető a feszültség. A regény története a megélt emberi sorsokat összeköti az érzékfeletti világgal, a transzcendenssel, közben kérdéseket is felvet az emberi létezés örökkévalóságának megteremtésével kapcsolatban.

Sreš Elica egyéni sorsát szlovén Bovarynéként is emlegetik az olvasók, hiszen a szerző egy érzékeny és elvagyodó, de ugyanakkor gondolkodó és határozott nő szereplőként ábrázolja, aki a nőiessége és az anyasága között vergődő életét éli Muraszombatban. A Szerelem–

sziget regény alapmotívuma a szerelem, amely Elica alakja által és lelkivilágának belső vergődésében nyilvánul meg, közvetetten megjelenik a lelkében az „odaát” is, amely a nő lélekbugyraiból fakad. A titokzatos vágyakozás, amelyet nem lehet pontosan megnevezni, de a szerelem alapérzése, hiszen Elica mindent képes érte feláldozni: a megélhetését, a gazdag otthonát, a fiát, sőt a muravidéki tájat is, amelyet a regény végén mégis otthagy. Amikor elhagyja Juliánt, a fiát és férjét, Ivánt, képletesen átlép az úgynevezett határterületen, amely a lelkében is egy korlátot jelentett. Merészen teszi meg ezt a lépést, s ezzel kilép az ismeretlenbe. A Mura folyik tovább, magával sodorja az évszázados történelmi múltat itt a határszélen. Elválasztja a szlovéneket a magyaroktól, a jobb és a bal partján élők. A regény szereplőit, akik Muraszombat és környékén élnek, a szerző mégiscsak a folyó bal partjára helyezi. A határnak a földrajzi megnevezésen túl szellemi jelentése is van, hiszen a határ szétválaszthatja az embereket, szétmarhatja az identitásukat, de össze is kötheti mindezt, sőt szerelemre lobbanthatja a bennük rejlő vágyakat és érzelmeket.

Az emberek többsége pedig a saját és mások határai mögött húzódik meg, s nem tudják, hogy hova is lépjenek fájdalmukban, sorsuk nehéz perceiben. Elicáról mondja ki egy alkalommal a

narrátor a következő szentenciát: „saját magában mindig ott lesz az a határ, amit Iván sosem léphet át”. Ott pedig, a Mura másik oldalán, Feri Lainšček szavai erőteljesen erre irányultak, hiszen Sreš Elica cipője az eltűnését követően a Mura bal partján maradt, valahol Muraszombat környékén, ahol a regény cselekménye zajlik. Mindaz a szépség, ami Elicára vár az ismeretlenben, magával hordozza a bizonytalanságot és a némaság végső határát. Elica átlépi ezt, elhagyja a Muravidéket, s ezzel átlép a szerelem örökkévalóságába. Elindult a számára elképzelt „szerelem-szigetére”, habár nem tudjuk, hogy ez pontosan hol van, csak sejtjük, hogy jó úton jár, s végül el is éri, hiszen elindult legyőzni a felmerülő korlátokat és távolságokat.

Szerelem-sziget. Regény, fordítás
Zágorec-Csuka Judit; Muravidék Baráti
Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár,
2022.

Pisnjak Attila

Andy Warhol...

A Lendvai Galéria és Múzeum

kiállításról

Talán nincs ember a világon, aki valaha ne találkozott volna Andy Warhol névvel, függetlenül attól, jártas-e a művészetekben, vagy sem. A második világháború utáni művészet egyik legsokoldalúbb és legmeghatározóbb alakja számos művészre volt kisebb-nagyobb hatással. Ismertségét, illetve népszerűségét azonban nemcsak képzőművészeti, rendezői, írói munkásságának, hanem élete sajátos, szokatlan, szinte legendássá vált mozzanatainak is köszönhette. Andy Warhol 1928. augusztus 6-án Andrew Warhola néven született Pittsburgh-ben. Szülei, Ondrej Warhola (1888–1942) és Julia Warhola (1892–1972) a ruszin népcsoporthoz tartoztak, és a magyarországi Mezőlaborcból (ma Kelet-Szlovákia, Medzilaborce) vándoroltak ki Amerikába. A fiú a szülővárosában folytatott egyetemi tanulmányokat művészeti szakon, majd 1949-ben New Yorkba költözött. Ez az esemény nagyban meghatározta az életét és a munkásságát. Az idő tájt lett ugyanis New York a világ művészeti központja, mivel a háború miatt sok művész emigrált oda Európából.

Warhol alkalmazott grafikusként kezdte el karrierjét, főként cipő- és más divatáru-reklámokat készített. Az első kiállítása 1952-ben nyílt meg egy kisebb New York-i galériában, és nem volt nagyobb visszhangja. 1956-ban ennek ellenére bekerült a Modern

ANDY WARHOL: Önarckép – 1967
(The Andy Warhol Foundation for Visual Arts, Inc., 2023.)

ANDY WARHOL: Mao – 1972

Művészeti Múzeum csoportos kiállítói közé. Ekkortájt egy lemezkiadó cég is szerződtette borítók tervezésére, ami azért is fontos volt, mert a lemezkiadás erősen felszálló ágban volt. Warhol 1962-ben sajátította el a szitanyomás technikáját. Ugyanazon évben a Time magazinban megjelent egy reklámfestménye a Campbell leveskonzervről, amely ezt követően az egyik legismertebb motívumává vált.

A Campbell leveskonzervekből 1962. július 9-én a Los Angeles-i Ferus Galériában nyílt kiállítása, ugyanekkor készültek el a Marilyn Monroe-sorozat első darabjai is. Warholnak a reklámpar, a használati és fogyasztói cikkek iránti nyitottsága megbotránkoztatta a kritikusokat. Ez nagyon jól tett a hírnevé-

ANDY WARHOL: Jimmy Carter – 1977

nek, hiszen ennek köszönhetően a „meg nem értett” és „kirekesztett” művészek körébe került.

Mindez az 1960-as évek szerteágazó kulturális életében és a szubkultúrák megjelenésének idejében jó kiindulópont volt a számára. 1963-ban a stúdióját „The Factory” néven áthelyezte a Keleti 47. utcába. A Factory művészek, írók, zenészek és underground hírességek széles körének népszerű találkozóhelyévé nőtte ki magát. Ahogy a neve is sejteti, szinte gyárként működött, ahol sorra születtek a szitanyomatok, filmek, és kiadói tevékenységet is elláttak. Warhol nem egyedül vitte a „vállalkozást”, rengeteg munkatárssal dolgozott, amiért többször is a kritikusok célkeresztjébe került. 1968-

ban a radikális feminista Valerie Solanas rálőtt a Factory-ban, de Warhol a kicsi túlélési esély ellenére felépült.

Az 1970-es években visszafogottabb életet élt; munkásságában vállalkozói vénája kerekedett felül. A kritikusok nem fogadták lelkesedéssel a hírességekről készült portréit, mert felületesnek tartották őket, és többször hangot adtak annak, hogy Warhol csak eladni akarja a munkáit. Ezzel nem is jártak messze az igazságtól, hiszen – a világon elsőként – mindvégig üzleti modellként tekintett a művészetre.

A 80-as években ismét nagyobb szakmai sikereket ért el, ami annak is köszönhető, hogy remek kapcsolata volt a feltörekvő művészekkel, köztük Jean-Michel Basquiat-val, Julian Schnabellel, David Salleval, Francesco Clemente-tel és Enzo Cucchival.

Warhol 1987. február 22-én 59 évesen halt meg egy epehólyagműtét utáni komplikációban a New York-i közpórházban. A kórházi személyzet elfelejtette megfelelően szemmel tartani az állapotát, vízmérgezést kapott, amitől szívroham következtében, álmában elhunyt.

A lendvai Andy Warhol...kiállítás egyik szembeütő sajátossága, hogy nemcsak Warhol művészetére koncentrált, hanem kitér az életére is. A művész korán elvesztette az édesapját, az édesanyja azonban élete végéig fon-

ANDY WARHOL: Tehén – 1971

tos szerepet töltött be az életében. Ezt a kapcsolatot hangsúlyozva a kiállításon erőteljesen megjelenik az édesanya alakja, aki sajátos módon vett részt a fia munkásságában: dekoratív kézírása Andy több illusztrációját is kísérte, emellett maga is illusztrált egy könyvet, *Holy Cats* (Szent macskák) címmel. A kiállításon ezek az illusztrációk is láthatók.

A macskák Warhol több alkotásában is megjelentek, ami annak tudható be, hogy édesanyjával – miután az hozzáköltözött New Yorkba –, rengeteg macs-

kát tartottak. Warhol élete végéig az édesanyjával élt. Noha a köztudottan homoszexuális Andynek voltak párkapcsolatai, sok forrás szerint szűzen hunyt el. Bohém életvitele ellenére mélyen vallásos ember volt. A kiállításon a keresztelői ruhája is megtekinthető.

Warhol alkotásain gyakran megjelennek az emberi élet kioltására alkalmas eszközök - kések, pisztolyok, elektromos székek - valamint az elmúlást ábrázoló tárgyak: koponyák, hervadó virágok. Nem tudni, összefüggésbe hozható-e ez egyféle, az őt ért támadás okozta szorongással és félelemmel, vagy csak az elmúlás fogalma foglalkoztatta, mint megannyi művészt. Ezek a motívumok a lendvai kiállításon külön szobában kaptak helyet. E teremben Mao Ce-tung portréja és a híres Tehén-sorozat egyik példánya is látható.

A kiállítás központi darabjait a híres emberek portréi képezik, amelyek egy

térben kaptak helyet. Ezeket Warhol már-már fogyasztói cikként „gyártotta” és adta el. Ezzel messze megelőzte saját korát, hiszen napjainkban a „sztárok” az Instagram, a Facebook és hasonlók segítségével próbálják meg önmagukat és műveiket eladni. Eltekintve attól, miként és miért készültek Warhol ezen munkái, kivitelezésükben és esztétikai valójukban mindegyik remekműnek számít.

A kiállításnak külön esztétikai hatást kölcsönöz, hogy a termék falai különböző színűek, illetve különböző tapéták borítják őket. Ez mindegyik térben egyedülálló hangulatot teremt, és a látogatóban a teljesség érzetét kelti.

Mivel a tárlat nemcsak a művész alkotásait mutatja be, hanem egyéb tárgyakat is, amiktől akár hiányérzetünk is lehetne, mégis leszögezhető, hogy igazi csemege ez a pop art törekvéseiből és Warhol munkásságából.

ANDY WARHOL: Marilyn – 1967 (The Andy Warhol Foundation for Visual Arts, Inc., 2023.)

ANDY WARHOL: Ntombi királynő – 1985

Revíziós képeslap 1940-ből. Kiadta az Ereklýés Országzászló Nagybizottsága. (Göcseji Múzeum)

Béres Katalin

Revíziós megmozdulások Zala megyében

1920–1938

1918-ban, Magyarország háborús összeomlása után a szerb, román és cseh megszállás idején számtalan társadalmi szervezett jött létre a menekültek megsegítésére és az ország területi integritásának megvédésére. Közülük a legjelentősebb – az állam anyagi és erkölcsi támogatását maga mögött tudó egyesület – a Károlyi-kormány idején, 1918. november 16-án megalakult Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája volt. A TEVÉL, vagyis Területvédő Liga tudós szakemberei a magyar békedelegációt voltak hivatva segíteni, emellett pedig propagandájukkal a háborúba befásult magyar társadalom hazafias hangulatát igyekeztek felfrissíteni. Később pedig a nemzetközi közvéleményt igyekeztek felvilágosítani a békeszerződés igazságtalanságáról.

Budapesten és a nagyvárosokban plakátok és rölapok ezreivel szólítottak föl minden magyar és nem magyar ajkú, de hazájához hű állampolgárt az ország területi épségének megvédésére. A Tanácsköztársaság idején betiltották. A bukás után azonnal újjáalakult, és megkezdte propagandatevékenységét, amely azután erősödött fel igazán, hogy a magyar békedelegáció 1920 januárjában megjelent Párizsban, és végre megismerhette a béketervezetet.

A Területvédő Liga országszerte tiltakozó nagygyűléseket szervezett az irredenta közhangulat megteremtésére, és megkezdte vidéki hálózatának kiépítését. 1920 január-februárjában a vezetősége –

1 A Liga történetéről lásd: Pallos 2005–2006. 33–95. p.; Feketéné Cselényi 1984. 101–112. p.

tervezett program szerint – beutazta az országot. A vasúti kocsikat, amelyek a küldöttségeket szállították, már a korszak általánossá vált jelmondata, a „Nem, nem! Soha!” felirat díszítette, így ezeket a lakosság „nem, nem soha” vonatoknak nevezte el, s mindenütt hangos éljennel és kendőlobogtatással köszöntötte.²

1920. február 8-án – Győr, Balassagyarmat, Sátoraljaújhely és Esztergom mellett – Zalaegerszegen is nagygyűlést tartott a Liga. Az eseményről a Nemzeti Ujság számolt be mesés részletekkel.³ Eszerint: „a megye minden részéből hatalmas számú küldöttségek érkeztek a székvárosba. Élénk világot vet a zalaiak égő patriotizmusára az a körülmény, hogy a faluk népe maga hordta az állomásokra a fát, hogy a tüzelőanyaghiány miatt nem közlekedő vonatok ezen a napon ismét közlekedhessenek. ...A nagygyűlés délelőtt, 11 órakor kezdődött a város főterén húsz ezer főre menő tömeg jelenlétében.”

A gyűlést dr. Thassy Gábor,⁴ a Liga helyi elnöke nyitotta meg, majd felolvasta Bleyer Jakab⁵ miniszter és Szmrecsányi György⁶ zalaegerszegi kép-

viselő üdvözlő táviratát. Ezután Hamvas József, a Liga kiküldöttje beszélt hatalmas tetszést keltve. Herboly Lajos a muraköziek nevében horvátul, Haján Lajos pedig magyarul jelentette be a nép tiltakozását az elszakítás ellen. Különösen nagy hatású volt Zadravecz István⁷ magyar tábori püspök szónoklata, aki Muraközt – a szülőföldjét – követelte vissza: „Isteni és emberi jogon mienk ez a szép földdarab, és ha igazán akarjuk, nem is veszi el tőlünk többé soha senki!” – mondta. A zúgó tetszéstől és lelkesedéstől többször megszakított beszéde végén a püspök megeskette az óriási tömeget, hogy Muraközről soha le nem mond, és minden eszközt fel fog használni a visszaszerzésére. Végül Czobor Mátyás, Zalaegerszeg polgármestere mondott hazafias imádságot. Ezután a nagygyűlés határozati javaslatban kimondta a Területvédő Liga Zala megyei körének megalakulását. Az esti banketten Zadravecz püspök ismét szólásra emelkedett, s kifejtette, hogy Magyarország jövőjét a nemzeti hadseregben és a magyar anyákban látja. A napot hangverseny zárta.

2 Budapesti Hírlap, 1920. jan. 28. 6. p. (A Területvédő Liga vidéki szervezkedése.)

3 Nemzeti Ujság, 1920. febr. 12. 5. p. (Megalakult Zalaegerszegen a Területvédő Liga.)

4 Thassy Gábor (1871–1950), Zala vármegye tisztí főorvosa, az 1919-es alsólendvai ellenforradalom egyik szervezője, a Csány-szoborbizottság titkára.

5 Bleyer Jakab (1874–1933), német nemzetiségű irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1919–1920-ban a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere.

6 Szmrecsányi György (1876–1932), legitimista politikus, 1919-ben a Bécsben szerveződő Antibolszevista Comité egyik vezetője, majd az Ébredő Magyarok Egyesületének első elnöke. 1920–21-ben a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának színeiben Zalaegerszeg képviselője a Nemzetgyűlésben.

7 Zadravecz István (1884–1965), csáktornyai születésű, horvát származású ferences szerzetes, 1920-tól tábori püspök.

Néhány héttel később, február 29-én Nagykanizsára érkezett a Liga „road-show”-ja, ahol – a sajtótudósítások szerint 15 ezer ember jelenlétében (a környék horvát ajkú lakosai is megjelentek) – a zalaegerszegihez hasonló koreográfia szerint zajlott le a tiltakozó nagygyűlés. A népgyűlésen a TEVÉL-t Szontágh Tamás⁸ képviselte, s a Liga nevében mondott köszönő szavai után Bodor Aladár író, a Nemzeti Ujság munkatársa fejtegette hatalmas sikert aratott beszédében a területi integritás kérdését. Az esemény zárásaként Kanizsán is megalakult a TEVÉL helyi szervezete.⁹

A Területvédő Liga tevékenysége nem merült ki a tiltakozó megmozdulások szervezésében; ők fogalmazták meg a Trianon utáni korszak legfontosabb jel-szavait, s alakították ki a revíziós rituálét. A békeszerződés aláírása elleni tiltakozások szervezésével egyidőben a Liga országos vezetősége azzal a felhívással fordult a vármegyék alispánjaihoz, hogy Magyarország békeszerződés által meghagyott területét a továbbiakban „Csonka-Magyarország”-nak nevezék, és hassanak oda, hogy ez a kifejezés általánossá váljon.

A törvényhatósági üléseket, a városi, községi képviselőtestületi üléseket a Pap-Vári Elemérné által írt *„Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában...”* kezdetű imával indítsák, amely a Védő Ligák Szövetsége pályázatán – ami legfeljebb húsz szóból álló imát és tíz szóból álló jelmondatot várt a jelentkezőktől – a befutó lett. A levelezéseken pedig a

Az 1933-ban állított turulmadaras „Mura-köz-Országgrész-zászló” emlékmű Nagykanizsán (Képeslap, Göcseji Múzeum)

„Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország” jelmondatot szerepeltessék. A törvényhatóságok eleget tettek ennek a felkérésnek.

Az ország minden pontjáról a Ligához érkező tiltakozó nyilatkozatok azonban nem tudták befolyásolni a béketárgyalás menetét, az országot megcsonkították, a trianoni béke megkötött. 1920 szeptember végén a magyar békeküldöttség szónoka, gróf Apponyi Albert pihenésre érkezve Iharosberénybe, útközben megállt Nagykanizsán. A város lobogódísz telt, virágdíszes leányok álltak sorfalat a vasúti kocsijától az állomás kijáratáig.

8 Szontágh Tamás (1851–1936), geológus, a Magyar Királyi Földtani Intézet igazgatója, újságíró, a TEVÉL alelnöke.

9 Nemzeti Ujság, 1920. márc. 3. 5. p. (A Muraköz népe az elszakadás ellen.)

A pályaudvaron hatósági és katonai tisztelgő küldöttségek üdvözölték, válszul nagy beszédet tartott, amelyben figyelmeztetett, hogy: *„További küzdelel-münkben békés eszközökkel, a mélyreható okosság fegyverével s az embereknek jobb belátásra fordításával kell igyekeznünk céljaink felé törtetni.”* Idézte Deák Ferenc híres mondását: *„Kockáztathatunk mindent a Hazáért, de a Hazát kockáztatni semmiért nem szabad.”*¹⁰

Ez a gondolat vezérelhette az 1920-as évek – külpolitikailag elszigetelt – magyar kormányait is, amelyek nyíltan nem bírálhatták a nagyhatalmi egyetértésen alapuló békerendszert, ugyanakkor a revízió gondolatának fenntartását a magyar társadalomban nagyon is fontosnak érezték. Ezt a propagandatevékenységet továbbra is a kormánytól nem függő, de anyagilag és erkölcsileg támogatott társadalmi egyesületekre, szervezetekre, mindenekelőtt a Magyar Nemzeti Szövetségre, majd az 1921 nyarán létrehozott Társadalmi Egyesületek Szervezete Központjára bízta, amely magába olvasztotta a legkülönbébb nemzeti szellemű társaságokat, szövetségeket, testületeket, köztük a Területvédő Ligát is.

E szervezetek azonban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. A társadalom hétköznapijaiban a revízió gondolata a jelszavak, imák és egyéb külsőségek szintjén ugyan a mindennapok része volt, de a Trianon-ellenes érzel-

mek intenzitása csökkent, elmaradtak a tömegeket megmozgató demonstrációk, a közfigyelem másfelé fordult.

Ezen a helyzeten változtatott az 1927 áprilisában megkötött olasz-magyar barátsági szerződés, amelyben Mussolini támogatást ígért a magyar revíziós törekvésekhez. A nemzetközi porondon való megjelenés új irányt hozott a hazai külpolitikában is, amit Bethlen István miniszterelnök éppen Zalaegerszegen hirdetett meg. Az 1927. május 27-én – a Kray István báró, országgyűlési képviselőjelölt választási kampányának támogatására¹¹ – ide érkező Bethlen nagy tömeg előtt mondott beszédet a Kazinczy téren, ahol a báró ajánlása mellett a szélesebb nyilvánossághoz is szólt, határozottabb revíziós politikát pendített meg. *„Ez a nemzet a békeszerződésben a maga tartozásait kifizette, de fennmaradtak és nem egyenlítették ki az ő jogos követeléseit. Mi a világtörténelem folyásától, saját erőnktől, összetartásunktól, s egy becsületes munkás-politikától várjuk ennek a követelésnek a kiegyenlítését. ... a világ kezdi látni az igazságtalanságot, és a világ közvéleménye kezd az ország felé fordulni. ... Én azt hiszem, hogy a népek önrendelkezési joga, amely a trianoni szerződésben lábbal tiportatott, a jövőben kell és fog érvényesülni”* – mondta.¹²

Egy hónappal később, június 21-én jelent meg Lord Rothermere¹³ *„Magyarország helye a nap alatt”* című

10 Új-Somogy, 1920. okt. 3. 2. p. (Mit mondott Apponyi Albert Nagykanizsán?)

11 Paksy 2011. 78–79. p.

12 Idézi: Zeidler 1997. 303–352. p.

13 Sidney Harold Harmsworth (1868–1940), Rothermere lordja. Sajtómágnás, a népszerű bulvárlapok, a Daily Mail és a Daily Mirror egyik alapítója. 1927-es magyarországi útja után a

egész oldalas cikke saját lapjában, a Daily Mailben, amelyben a trianoni békeszerződést bírálta, s amellyel a magyar ügyet a nemzetközi sajtó érdeklődésének központjába helyezte.

Ezek az események újra felkorbácsolták a magyar társadalom Trianon ellenes érzelmeit, valóságos Rothermere-láz tört ki az országon: üdvözlő táviratok tömegeit, díszes kötetekbe foglalt háláíveket, egyéb ajándékokat küldtek a lordnak. Zala vármegye közgyűlése is kötelességének érezte, hogy háláját fejezze ki a lord iránt. Az 1927. július 27-i rendkívüli közgyűlésen Bosnyák Géza napirend előtti nagy beszédében azt mondta: „...a legnagyobb örömmel vettük tudomásul Lord Rothermere Örméltóságának azon határozott és bátor állásfoglalását, amelyet a trianoni békeparancs által az ezeréves magyar nemzetet ért égbekiáltó igazságtalanságok megszüntetése érdekében az egész világ közvéleménye előtt oly hatalmas erővel kifejezésre juttatott.”¹⁴ Ezért a hála marandó emlékeként a vármegye elszakított területeinek történelmi emlékeit és természeti szépségeit megörökítő díszes albumot ajándékoztak a lordnak, s az erről szóló határozatot magyar és angol nyelven is megküldték neki. Az angol fordítást az angol származású megye-

bizottsági taggal, Barthelmes Walterrel készíttették el, aki a béketárgyalások idején – angol tudását hasznosítva – közreműködött a határkiigazító bizottságok munkájában.¹⁵ A lord Bódy Zoltán alispánnak és Horváth Vilmos tiszteletbeli főjegyzőnek „igen megleghangú levelet küldött”, válaszul az üdvözlésre.¹⁶ Zalaegerszeg képviselőtestülete 1927. július 20-án Pehm József apátplébános indítványára angol nyelvű táviratban üdvözölte Rothermere-t,¹⁷ az október 7-i rendkívüli közgyűlésen pedig Czobor Mátyás polgármester indítványozta, hogy a „lángeszű” lordról és gróf Apponyi Albertről utcát nevezzenek el.¹⁸ A javaslat nyomán a vármegyházzal (Kvártélyház) szemben található Sas utca nevét keresztelték át Rothermere utcává.¹⁹

A partalanná váló propaganda mederbe terelésére alakult meg 1927. július 27-én a korszak írófejedelme, Herczeg Ferenc elnökelete alatt a Magyar Revíziós Liga,²⁰ amely az integrális revíziót, vagyis az elcsatolt területek visszaszerzését tűzte ki célul. Legfőbb feladatának pedig a világ közvéleményének felvilágosítását tekintette, ezért elsősorban a külföldre fókuszált, de igyekezett a magyar társadalom minden szegmensét (gazdasági szervezeteket, vármegyéket, települése-

revízió legfőbb külföldi támogatójává vált. Magyarországon óriási kultusza alakult ki, még királyi választása is felmerült.

14 HU-MNL-ZVL-IV.402.a. Közgyűlési jegyzőkönyv, 1927. júl. 27.

15 Barthelmes Walterről: Lásd: Béres 2020. 57–65. p.

16 Budapesti Hírlap, 1927. szept. 18. 5. p. (Francia katonai körök...)

17 HU-MNL-ZVL-V.1606. Közgyűlési jegyzőkönyv, 1927. júl. 20–21. 6571. sz.

18 HU-MNL-ZVL-V.1606. Közgyűlési jegyzőkönyv, 1927. okt. 7. 9567. sz.

19 Benczéné – Fülöp – Markó 1977. 66. p.

20 A Revíziós Liga történetéről lásd: Zeidler 1997. 303–352. p.; Zeidler 2001. 103–124. p.

ket, egyesületeket) a védőszárnya alá vonni, hogy mielőbb tömegbázist építsen ki, amelyre a külföld felé irányuló propagandában hivatkozni lehetett. Zala vármegye az elsők között csatlakozott az új szervezethez.²¹

A Revíziós Liga 1928. november 18-ra szervezte meg az első országos megmozdulást, amikor Budapesten a Vigadóban és az ország városaiban nagygyűléseket rendeztek tiltakozásul amiatt, *„hogy a csehek éppen a közeli napokban jubileumi ünnepeikkel kapcsolatban az egész világot végigpropagálták, mindenütt azt bizonyítgatván, hogy Csehszlovákia ideális és demokratikus államalakulat, hogy Kelet-Európában rend és konszolidáció uralkodik, s mindezek konklúziójaképpen a trianoni békeszerződés kitűnően bevált. A magyar népnek ezzel szemben a vasárnapi revíziós megmozdulással meg kell mutatnia a világ előtt, hogy Kelet-Európában nincs nyugalom, nincs konszolidáció és nem is lehet addig, amíg a trianoni békeszerződés revíziója be nem következik”*– nyilatkozta az eseményről Fall Endre, a Liga ügyvezető igazgatója.²²

Ehhez a rendezvényhez Zalaegerszeg is csatlakozott. A megyeszékhelyen a trianoni béke elleni tüntetést szombaton este tiltakozó fáklyás felvonulás vezette be. A menet a hősök szobrához vonult, ahol Brandt Sándor vármegyei főjegyző tolmácsolta a vármegye közönségének tiltakozását, majd elhelyezte a szobor

talapzatán az elszakított Muraköz, a Vend-vidék és Alsó-Lendva község koszorúját. Vasárnap délelőtt a Kazinczy téren folyt le a tiltakozó nagygyűlés. Itt báró Kray István, a kerület országgyűlési képviselője, Barátosi-Balogh Benedek néprajzkutató, a turanizmus egyik hazai képviselője, a Revíziós Liga küldötte, Jády Károly ipartestületi elnök és Kovács Ferenc gazdaköri elnök szólalt fel. Utána a gyűlés egyhangú lelkesedéssel fogadta el a Czobor Mátyás polgármester által előterjesztett határozati javaslatot, amelyben tiltakozásukat fejezték ki a trianoni diktátum ellen, és a békeszerződés felülvizsgálatát követelték. Kimondták, hogy a határozatot megküldik gróf Bethlen István miniszterelnöknek, a Népszövetségnek, valamint – üdvözlő irat kíséretében – Rothermere lordnak is.²³

Nagykanizsán egy héttel később a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör rendezésében, a Városi Színházban tartottak revíziós nagygyűlést, amelyen Szabó Zsigmond, a Liga helyi elnöke a Muraköz elszakításáról beszélt. Az ünnepi beszédet Hajdú Gyula ügyvéd mondta. Nagy Lajos elemi iskolai igazgató saját szerzeményű *„Imádság”* című versét szavalta, majd a nagygyűlés határozatot hozott, amelyben tiltakoztak a trianoni békediktátum ellen és követelték a *„magyar nemzet történelmi igazsága nevében”* annak revízióját.²⁴

21 Magyarország, 1928. jan. 12. 8. p. (Kilenc megye és két város csatlakozott a Revíziós Ligához.)

22 Pesti Hírlap, 1928. november 15. 7. p. (Megmozdul a megcsönkített ország népe november 18-án a revízióért.)

23 Pesti Hírlap, 1928. november 20. 3–4. p. (A vidék tiltakozása.)

24 Budapesti Hírlap, 1928. november 27. 11. p. (Revíziós gyűlések.)

A következő évben – 1929-ben – a békeszerződés aláírásának évfordulója adott alkalmat az újabb tömegrendezvények megtartására. Zalában Nagykanizsán, a felsőtemplom előtti téren tartottak népgyűlést ebből az alkalomból,²⁵ ősszel pedig Tapolcán, a város főterén nyolcezer főnyi tömeg követelte a békeszerződés revízióját.²⁶ Itt a Magyar Revíziós Liga képviselőjében Ferenczy Sándor, a Liga elnökhelyettese és Fall Endre dr., ügyvezető igazgató jelentek meg.

Az 1930-as évek elején Zalában Nagykanizsa járt élen a revíziós gondolat ébrentartásában. Ebben minden bizonnyal közrejátszott az a tény, hogy a város – vonzáskörzete nagy részének elvesztésével – kifejezetten a békeszerződés kárvallottjai közé tartozott.²⁷ Így már 1929-ben kimondta a csatlakozást a Revíziós Ligához. Jeles kulturális egyesületük, a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör szervezte a Trianon témájú évfordulás megemlékezéseket, előadásokat, irodalmi esteket, amelyekről az országos sajtó is rendre beszámolt. Nem véletlen az sem, hogy 1931-ben dr. Szabó Zsigmond főorvost, Tholway Zsigmond postafőnököt és Barbarits Lajost, a Zalai Közlöny felelős szerkesztőjét beválasztották a Liga központi igazgatóságába.²⁸ Ugyanebben az évben a Muraközi Szövetség és a Vendvidéki Szövetség közreműködésével ismét impozáns revíziós gyűlést

rendeztek a nagykanizsai Erzsébet téren, a hősök szobra előtt, ahol a szokásos koreográfia szerint, misével, nagy beszédekkel zajlott az esemény. A gyűlés végén két határozati javaslatot is elfogadott a lelkes tömeg: egyrészt azt, hogy *„a szövetség rendíthetetlenül ragaszkodik a történelmi Dráva-határhoz és bizalommal várja a magyar kormánytól, hogy a Muraköz népe e legfőbb óhaját minden eszközzel igyekszik előmozdítani.”* A második határozati javaslatban a nagygyűlés a békeszerződés 19. szakasza alapján kérte a trianoni diktátum revízióját. Végül táviratban üdvözölték a Liga elnökét, a korszakban írófejedelemként ünnepeelt Herczeg Ferencet, valamint Bethlen István miniszterelnököt.²⁹

1930 őszén a Revíziós Liga erőteljes tagtoborzásba kezdett. Sorra vette fel tagjai közé az egyes városokat és községeket, valamint magánszemélyeket is, ha tagdíjul megvásárolták az úgynevezett „Revíziós Pengőt”, amely aztán tagsági igazolványként szolgált.

Zalaegerszezen azonban *„a revíziós mozgalom meglehetősen gyengén róttá útjait”,* nem volt olyan túlfűtött a hangulat, mint Kanizsán, így a Ligához való csatlakozás is csak nehezen sikerült. Ezt azzal magyarázták, *„hogy nem mozdulhatott meg nyíltan a társadalomnak minden rétege, mert, ha például a tisztviselőosztály is részt vett volna a mozgalomban, azt mondhatták volna ellenségeink, hogy a kormány kényszerítette erre*

25 Budapesti Hírlap, 1929. jún. 25. 7. p. (Revíziós gyűlés Nagykanizsán.)

26 Budapesti Hírlap, 1929. okt. 22. 3–4. p. (A tapolcai revíziós nagygyűlés.)

27 Kaposi 2014. 99–250. p.

28 Zalamegyei Ujság, 1931. ápr. 24. 3. p. (A Magyar Revíziós Liga.)

29 Budapesti Hírlap, 1931. május 12. 6. p. (Muraköziek és vendvidékiek revíziós nagygyűlése Nagykanizsán.)

a tőle függő elemeket.”³⁰ A Zala megyei Ujság két vezércikket is szentelt a megye győzészre. „Nem vagyunk eléggé gerincsek a revízió hangoztatásában, és nem vagyunk eléggé férfiak a határok megváltoztatásának követelésében. Példa erre az, hogy Zalaegerszegen nem tud megalakulni a revíziós bizottság, mert nincs, aki föl merné venni a zászlót.... A revízió zászlaját menekült egyénnek kell fölemelnie. Menekültek pedig elég szép számban vannak Zalaegerszegen. Ezek a legjobban érzik és tudják, mit jelent az ország megcsönkítése. Elég sajnálatos, hogy akadnak sorainkban olyanok, akik görbe szemmel tekintenek a menekültekre, akik valaha messze, a nemzetiségek lakta vidékeken szolgálták hűséggel a hazát, képviselték és védelmezték a magyar állameszmét. A menekültek veszteségeit felértékelni nem képesek azok, akik mintegy ellenségnek tekintik őket.” – írták.³¹ Az idézet rámutat egy másik problémára, amely – ezek szerint – Zalaegerszegen is jelen volt: a menekültekkel szembeni bizalmatlanságra, a be nem fogadásra.

Hogy Zalaegerszeg népe közömbössé vált a revíziós propagandára, érzékelteti az az eset is, hogy 1931 tavaszán, amikor az Országos Művész Színház tíz napon keresztül játszott a városban, jobbára üres nézőtér előtt léptek fel a színészek. A neves direktor, Szentiványi Béla, hogy a kiesett bevételt pótolja, az Országos Színészegyesület fennállásának hatvanadik évfordulója alkalmából jubileumi

díszelőadást hirdetett a Magyar Revíziós Liga javára.

Arra számított, hogy a zalaegerszegi közönség hazafias öntudatból egy estére talán megtölti a színházat. Nem így történt. Az előadáson két védnök, Czobor Mátyás polgármester és Ferenczi Zoltán felsőkereskedelmi iskolai igazgató és legfeljebb 15 fizető néző vett részt, kevesebben, mint addig bármelyik napon. Az ünnepi beszédre készülő, csalódott Szentiványi csak annyit mondott a függöny előtt: „Borzasztóan szégyenlem magamat magyar ember létemre!”

Az esetről tudósító Zala megyei Ujság így értékelte a történeteket: „szomorú, hogy ebben a városban, ahol annyi kulturális és egyben hazafias célú egyesület van, ahol sokat szavalnak a revízióról, abban a városban, amelyet csak 30–40 kilométer választ el a vármegye megcsönkített határáról, nem akad 300 ember, amely legalább akkor megtöltené a színházat – ha másért nem, kötelességből –, mikor az előadást a revízió jegyében rendezik.”³² Másnap persze még egyszer előadták az ünnepi előadásra szánt irredenta darabot, a Bernády né éjszakáját, immár megszervezett közönség előtt.

A Revíziós Liga zalaegerszegi szervezetének megalakítására dr. Csák Károly kormányfőtanácsos, országgyűlési képviselőt kérte föl a polgármester, s a munkáját siker koronázta: 1931. május 30-án, a hősök napján végül létrejött a helyi csoport. Az összes templom-

30 Zala megyei Ujság, 1931. márc. 24. 2. p. (Zalaegerszegen is megalakul a revíziós bizottság.)

31 Zala megyei Ujság, 1931. jan. 15. 1. p. (Revíziós bizottságot!), Zala megyei Ujság, 1931. febr. 18. 1. p. (Csodaszert!)

32 Zala megyei Ujság, 1931. ápr. 15. 1. p. (Borzasztóan szégyenlem magamat magyar ember létemre!)

ban istentisztelet tartottak, utána a társadalmi egyesületek tagjai, valamint a hivatalok tisztviselői a Horthy téri hősi emlékmű elé vonultak. Az ünnepi beszédet Ilosvay Gusztáv ny. helyettes államtitkár, a Liga kiküldöttje mondta, aki vázolta a szervezet munkásságát is. Az ünnep keretében megalakult eger-szei Liga fővédnöke Gyömörey György főispán, elnöke pedig Bódy Zoltán alispán lett.³³

A ligához nemcsak a megye nagyvárosai, hanem kisebb települések is csatlakoztak. Az 1932. szeptemberi kiskomáromi nagygyűlésről az országos sajtó is beszámolt. Nem véletlenül, hiszen az eseményen megjelent a Revíziós Liga teljes vezérkara: Herczeg Ferenc, Nagy Emil volt igazságügyi miniszter, Fall Endre ügyvezető igazgató, és az Amerikából hazatért Drozdy Győző,³⁴ a körzet korábbi kisgazdapárti képviselője. A vendégeket diadalkapuval, zászlódísszal várták, a helyi tűzoltózenekar és hatalmas tömeg, a sajtó szerint 80 község népe fogadta őket.³⁵ A gyűlés

megnyitásként a komárvárosi dalárda elénekelte a Magyar Hiszekegyet, majd Herczeg Ferenc számolt be a Liga tevékenységéről és sikereiről, irányt mutatva a helyi szervezetek propagandájához. Utána Drozdy Győző amerikai revíziós munkásságáról beszélt, ezt követte Kiss Mihály pölöskefői levante, aki saját szerzeményű költeményét szavalta el nagy lelkesedéssel. Bevezetőül hangoztatta, hogy az ifjúság szívén viseli a revízió gondolatát és lelkesedéssel harcol a magyar igazság diadalra jutásáért. A revíziós gyűléshez gróf Bethlen István is táviratot intézett, melyet Szabó Zsigmond, a nagykanizsai liga vezetője olvasott fel. A gyűlés táviratban üdvözölte a magyar revízió barátait, Mussolinit, Borah szenátort³⁶ és Rothermere lordot, végül a rendezvény a Himnusz és a Kossuth nóta eléneklésével ért véget.³⁷

1933-ban a Liga legfőbb vezetőinek jelenlétében Pácán is zászlót bontott a revíziós mozgalom. Az esős idő ellenére nagy tömeg gyűlt össze meghallgatni a szónokokat. A nap legfontosabb

33 Budapesti Hírlap, 1931. jún. 2. 4. p. (A hősök emlékét az egész ország kegyelettel ünnepelte meg.)

34 Drozdy Győző (1885–1970), tanító, újságíró, politikus. 1920–26 között kisgazdapárti színekben Zala megye egyik parlamenti képviselője lett, komoly kritikával illette a rendszert. 1927-ben az USA-ba költözött, ott lett az Amerikai Revíziós Liga alelnöke. 1933-ban hazatért, s újra parlamenti mandátumot szerzett a Nemzeti Egység Pártja színeiben. 1939-ig volt tagja az országgyűlésnek. 1945 után a Kisgazdapártban, majd a Magyar Szabadság Pártban politizált, azonban a kommunista diktatúra végleg ellehetetlenítette. Életéről: Drozdy 2007.

35 Amerikai Magyar Népszava, 1932. szept. 21. 1. p. (80 falu népe kérte Drozdyt, hogy maradjon Magyarországon.); Pesti Hírlap, 1932. szept. 6. 3. p. (A Magyar Revíziós Liga nagygyűlése Kiskomáromban.)

36 William Edgar Borah (1865–1940), az Amerikai Egyesült Államok republikánus szenátora, aki a versailles-i és a trianoni békeszerződés egyik bírálója volt.

37 Pesti Hírlap, 1932. szept. 6. 3. p. (A Magyar Revíziós Liga nagygyűlése Kiskomárom-ban.); Zalamegyei Ujság, 1932. szept. 7. 1. p. (A kiskomáromi revíziós gyűlés.)

beszéde azonban nem a nagygyűlésen, hanem a gyűlést követő társas ebéden hangzott el, ahol Nagy Emil volt igazságügyi miniszter a Revíziós Liga programjának módosulásáról, a területi helyett az etnikai revízió lehetőségéről a következőket mondta: *„Nálunk külpolitikai vonatkozásban még gyakran hiányzik a józan megítélés. Napról-napra látja, hogy míg a magyarság egy része illúziókat kerget, másik része valósággal cinikus a revízió ügyének megítélésében. A Revíziós Liga kötelessége tehát, hogy a revízió helyes értelmezését adja. ... Rámutatott arra, hogy a legtöbb ember revízió alatt az integritást érti tévesen. Jelenleg az integritás gondolata illúzió, a revíziós mozgalom azonban realpolitika, mert céljául most a Wilson-féle elv alapján kijelölendő, és Rothermere lord által körvonalmazott határok elérését tűzi ki. Arra kell koncentrálni minden erőnket, hogy ezeket a határokat visszakaphassuk. Nem háborúval, hanem békésen akarjuk elérni ezt, még pedig a nagyhatalmak támogatásával.”*³⁸ A Pacsán megalakult helyi Revíziós Liga elnöke dr. Horváth Vilmos főszolgabíró lett.

1932-re a Revíziós Liga tagsága elérte a kétmillió főt, így kellő tömegbázissal rendelkezett a külföld felé szóló propagandához. Mivel a működését nagyrészt biztosította a befolyó tagdíj,

tevékenységét elsősorban a külföldre koncentrált.

A határokon belül a továbbiakban az emlékműállítások és az 1925-ben Urmánczy Nándor³⁹ erdélyi politikus által kezdeményezett országzászló mozgalom adott lehetőséget a revízió követelésére, a Trianon ellenes hangulat ébren tartására. Ez utóbbihoz Zalában először Nagykanizsa csatlakozott. Nem egyszerű országzászlót, hanem „Muraköz-Ország rész-zászló” emlékművet állítottak a helyi katolikus legényegylet kezdeményezésére. Az ország-részzászló-avatás azután – kanizsai mintára – mozgalommá vált a határmenti városokban.

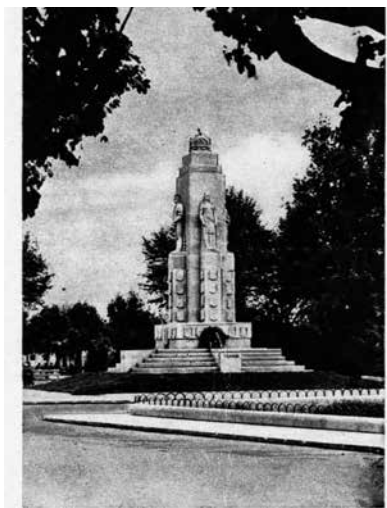
A zászló talapzatára kerülő turulszobrot, Istók János szobrászművész alkotását a Zalai Közlöny segítségével bonyolított közadakozásból befolyt pénzből vásárolták meg. A kanizsai zászló tövében lévő urnába a történelmi Magyarország 63 vármegyéjéből hozták a földet. A hímezett díszzászlót, melynek egyik oldalát a magyar címer, a másikat a Zrínyiek címere díszítette, a kanizsai nőegyletek lányai-asszonyai hímezték.⁴⁰ A „*karmai közt a trianoni kígyót tartó*”, turulmadaras emlékmű felavatására 1933 pünkösdjén került sor.

Ezen az ünnepségen megjelent többek között Gyömöre György főispán,

38 Zalamegyei Ujság, 1933. 6. 21. 1. p. (A Magyar Revíziós Liga vasárnap zászlóbontó gyűlést tartott Pacsán a főtéren.)

39 Urmánczy Nándor (1868–1940), örmény származású erdélyi politikus, 1902 és 1918 között országgyűlési képviselő. A trianoni békeszerződés után a hazai revíziós mozgalmak egyik vezéregyénisége, ő kezdeményezte a budapesti Szabadság téri országzászló felállítását és az országzászló mozgalmat. 1928-ban küldöttséget vezetett lord Rothermerehez. 1940-ben visszatérhetett szülőföldjére, ahol néhány nap múlva meghalt.

40 Kunics 1999. 247. p.; Kunics 2014. 405. p.

Nagykanizsa Trianoni irredenta-emlékmű

Az 1933-ban állított turulmadaras
„Muraköz-Országgrész-zászló” emlékmű
Nagykanizsán (Képeslap, Göcseji Múzeum)

Kállay Tibor, a város országgyűlési képviselője és Urmánczy Nándor, az Országos Ereklve Bizottság elnöke. A Revíziós Ligát Drozdy Győző képviselte. Egy filléres gyorsvonat 1200 utast hozott Kanizsára. A környék népe szintén nagy számban vonult fel. Az „impozáns” ünnepély tábori szentmisével kezdődött, majd a zászlófelvonás következett. A lobogót, amelyet a „nemzet gyásza jeléül” csak félárbocra húztak fel, megáldották a felekezetek képviselői, köztük dr. Winkler Ernő főrabbi is. Urmánczy Nándor ünnepi beszédében

békülékeny hangot ütött meg a horvátok felé. *„Ellenségeink közé nem sorolom a horvát testvéreket. A múltban lehetek közöttünk ellentétek, de azok nem állítottak közénk áthidalhatatlan szakadékok. Horvát testvéreink számíthatnak mindig támogatásunkra, de mi is elvárjuk testvéri együttműködésüket. Most már ők is rájöttek, mi a különbség a szerb »szabadság« és a magyar »elnyomás« között. Nemsokára eljön az idő, amikor a két nemzet a Zrínyiek és Frangepánok szellemében kezdet fog. Ez a zászló a horvát szabadságért való küzdelmet is jelképezi»* – mondta.⁴¹

1933. július 2-án a határmenti faluban, Murakeresztúron is országzászlót avattak, ahol – a sajtó szerint – háromezer helyi és környékbeli földműves gyűlt össze. A Jugoszlávia felől is látható zászlóval a határon túl lakóknak szerettek volna reményt nyújtani, *„hogyan közeledik az idő, amikor velük együtt ünnepelhetnek”*.⁴²

Egy évvel később Nagykanizsa újabb emlékművet, a Nagy-Magyarország emlékművet készült avatni, amit a Salzburghban élő kanizsai származású Schless István 20 ezer pengős adományából állítottak fel a Fő út lezárásaként az Eötvös téren. Magyarország egyik esztétikailag is mérvadó Trianon emlékművét, Hübner Tibor alkotását, amely az irredenta szimbólumkészlet jónéhány elemét hordozza, hivatalosan azonban sohasem avathatták fel.⁴³ Először 1934. október 7-re tűzték ki az időpontját, de különféle akadályok miatt négyszer is

41 Zalai Közlöny, 1933. jún. 7. 1–2. p. (Felavatták Nagykanizsán a muramenti végek országzászlaját.)

42 Zalamegyei Ujság, 1933. júl. 4. 2. p. (Leng már az országzászló a Mura partján.)

43 Az emlékműről lásd: Kunics 1999. 134. p.

el kellett halasztani. Az utolsó kitűzött napra, 1934. október 28-ára a meghívókat is kiküldték, azonban a *Zalai Közlöny* híradása szerint a jugoszláv lapok a szomszéd országok elleni lázítást láttak az emlékműben.⁴⁴ Különösen abban a miliőben, amikor Sándor jugoszláv király marseilles-i meggyilkolása miatt Magyarországra, azon belül is a horvát usztasák kiképzése és bűjtatása miatt Zala megyére terelődött a nemzetközi figyelem.⁴⁵

Zalaegerszeg irredenta emlékműveit, a Revíziós harangtornyt és az országzászlót az 1935-ös Göcseji Hét keretében avatták fel. A város nehéz anyagi helyzete miatt csak fából készült alkotásokra futotta, amelyeket helyi kézművesek, iparosok készítettek el. A nemesnépi harangláb mintájára készült revíziós torony így is egyik különleges emlékműve lett az országnak. A megyeszékhely irredenta emlékműveinek avatása nagyszabásúra és emlékeztetésre sikerült az első zalaegerszegi fesztiválon.

Szeptember 1-én a Rózsaligetben leplezték le az országzászlót, amelynek rúdját a városi bognár, Pur Nándor faragta göcseji stílusban. A zászlót „Így volt, így lesz!” felirattal a Karácsonyfa egylet hölgyei hímezték. Az avatóbeszédet a kor dagályos stílusában, teátrális gesztusokkal tarkítva Urmánczy Nándor, az Ereklýs Országzászló Nagybizottság elnöke mondta, s elhangzottak a kötelező irredenta versek Szelőczey Kovách Aladárné Rombay Lili, a kor ismert versmondónője tolmácsolásában.

Egy héttel később Herczeg Ferenc, a Revíziós Liga elnöke érkezett Zalaegerszegre, hogy hatalmas tömeg előtt avassa fel a Jánkahegy tővében a „művészi kivitelű” revíziós tornyot a benne elhelyezett hősök harangjával együtt. A Mátyás király utca és a Kemény Zsigmond (ma Tomori Pál) utca metszéspontjában emelt építményt Hász István tábori püspök szentelte meg, s az első harangkondulást megilletődve hallgatta a tömeg. Utána Herczeg Ferenc tartotta meg avatóbeszédét. Többek között a következőket mondotta: „hirdesse az egerszegi Revíziós torony Nagymagyarországba vetett hitűket és Nagymagyarország megeremtelésére irányuló törhetetlen akarataunkat.”⁴⁶

A következő hónapokban, években Zala megye több településén emeltek még országzászlókat. Nován például 1934-ben készült el a göcseji országzászló, amelynek avatására ugyancsak Urmánczy Nándor érkezett.⁴⁷ 1936-ban Letenyén, az elemi iskola udvarán, 1937-ben Nagylengyelben, 1939-ben Gelsén, 1940-ben pedig Keszthelyen gyűlt össze a tömeg az avatásra s a trianoni béke revíziójának követelésére.

Az országzászlók és Trianon-emlékművek mellett Zalában még egy maradandó emlék született a békekötés következményeként: Gáborjánházán épült fel a revíziós templom.

A 11 faluból álló Hetés tájegységet kettévágta az új határ. Öt település: Bödeháza, Gáborjánháza, Szíjártóháza, Szentistvánlak és Zalaszombatfa a

44 Zalai Közlöny, 1934. okt. 28. 1. p. (Elmaradt ünnep.)

45 Sőregi2013.

46 Béres 2017. 203–206. p.

47 Zalamegyei Ujság, 1934. szept. 28. 3. p. (A novai országzászló leleplezése.)

A zalaegerszegi országzászló a Rózsaliigetben, 1935 (Göcseji Múzeum)

magyar oldalon maradt, elszakítva dobronaki plébániájától és temetőjétől. Zalaegerszeg plébánosa, egyben a szombathelyi püspökség zalai részének püspöki biztosa, Pehm József sietett megszervezni a templom és pap nélkül maradt hívek lelki gondozását. 1928-ban lelkeséget hozott létre Gáborjánházán, egy évvel később pedig templom építését kezdeményezte. A szükséges pénzt a hívek egyedül nem tudták biztosítani, ezért az építkezéshez a hetésiek kegyura, herceg Eszterházy Pál is nagyvonalúan hozzájárult. Ugyancsak komoly támo-

gatóst nyújtott a két hazafias tömörülés, a Vendvidéki Szövetség és a Muraközi Szövetség, mivel ők is felvetették, hogy a zalai határszélen revíziós templomot kellene építeni. Pehm apátplébános győzte meg őket, hogy ez a templom a gáborjánházi legyen. Alapkövét 1932. szeptember 25-én helyezték el. Az ötszáz fő befogadására alkalmas épület két év alatt készült el, felszentelését Mikes János szombathelyi püspök végezte 1934. október 7-én.⁴⁸ Az ünnepségre a határmenti községekből mintegy négyezer ember gyűlt össze. A Revíziós Ligát és a vármegyét Bódy Zoltán alispán képviselte, a Muraközi Szövetség részéről Németh Vilmos országgyűlési képviselő volt jelen. Az ünnepélyen politikusok nem kaptak szót, viszont Pehm apátplébános már a szentelés előtti napon a Zalamegyei Ujságba írt „*Templom a trianoni határon*” című vezércikkében hívta fel a figyelmet az esemény jelentőségére.⁴⁹ Másnap, a helyszínen elhangzott nagyhatású szentbeszédében az alábbiakat mondta: „*Ellenséges hordák jártak a választott nép földjén, üszköt dobtak a régi templomra és ketté osztották a népet. Az egyiknek megmaradt temploma, de elveszett hazája, a másiknak megmaradt hazája, de elveszett temploma. És amelyiknek elveszett a temploma, annak begyepesedett régi miseútja.*” Majd intette a híveket, hogy tapossák ki az új miseutat, „és imádkozzanak a hazáért, hogy egyszer ismét megláthassák a régi templomot és a régi templom hívei ellátogathassanak hozzájuk. – Végvár ez a templom [...]”

48 Balogh 2019. 320–325. p.

49 Zalamegyei Uság, 1934. okt. 8. 1–2. p. (Pehm József: Templom a trianoni határon.)

A zalaegerszegi országzászló a Rózsáligetben, 1935 (Göcseji Múzeum) Urmánczy Nándor, az Ereklyés Országzászló Nagybizottság elnöke mond beszédet a zalaegerszegi országzászló avatásán (Göcseji Múzeum)

Végvára az állami keretet tekintve a magyar katolikus egyháznak és a magyar hazának. Ezen túl kezdődik a szakadárság és a nem magyar világ. Nektek külön katolikusoknak és magyaroknak kell lennetek e templom és oltár révén. Szívetek legyen az Egyházé és Hazáé.”⁵⁰

1938-ban, amikor megcsillant a remény a Felvidék visszaszerzésére, a Revíziós Liga újra aktivizálta a magyar társadalmat. Április 24-én, Budapesten hatvanezer ember követelte Csehszlovákia feldarabolását, valamint – az önrendelkezési jog örve alatt – a Felvidék Magyarországhoz csatolását.⁵¹

Hatására Pesten és vidéken tömegesen tartottak megmozdulásokat.⁵²

Zalaegerszegen a MOVE kezdeményezésére a Revíziós Liga május 8-ra szervezett nagyszabású megmozdulást, amelynek a megrendezésére komoly erőfeszítéseket tettek. Az előkészítő bizottságban helyet foglaltak a Revíziós Liga helyi képviselői, Bódy Zoltán alispán, elnök, Medve István királyi tanfelügyelő, Suszter Oszkár nyugalmazott címzetes gimnáziumi igazgató és Pehm József apátplébános is. Bódy a rendezvény szükségességéről a következőket mondta: „*az elmúlt években a Revíziós*

50 Zalamegyei Ujság, 1934. okt. 9. 1–2. p. (Ezrek részvétele mellett szentelte fel Mikes püspök a gáborjánházai revíziós templomot.)

51 Pesti Hírlap, 1938. ápr. 26. 1. p. (Herczeg Ferenc beszéde a revíziós nagygyűlésen.)

52 HU-MNL-ZVL-IV.401.b. A Magyar Revíziós Liga munkássága az 1937. év január 1. – 1938. június 30.-iki időszakban.

A zalaegerszegi revíziós harangtornyot Herczeg Ferenc, a Revíziós Liga elnöke avatta fel a Göcseji Héten (Göcseji Múzeum)

*Liga nyilvánosan nem igen szerepelt, de most, amikor a külföldi országokban a revízió komoly eshetőségeiről beszélnek, amikor elemi erők döngetik Csehország kapuját, akkor kell, hogy a Liga és vele a magyar társadalom nyilvánosan is megmozduljon.*⁵³ A Zalamegyei Ujság május ötödikei számában megjelentették a részletes programot. Eszerint a várost szombaton este kivilágítják, és vasárnap reggel a levantezenekar ad zenés ébresztőt. A gyűlés pontosan

10 órakor kezdődik, amit a Hiszekegy eljátszása után Bódy Zoltán, a Liga helyi elnöke nyit meg. Felszólal Fall Endre, a Revíziós Liga országos ügyvezető igazgatója és Udvardy Miklós, a Liga központi főmunkatársa. A helybeli és vidéki frontharcosok nevében Ruis János frontharcos-vezető beszél. A miniszterelnökhöz intézendő határozati javaslatot Árvay László terjeszti elő. A Himnusz eléneklése után a résztvevők zárt sorokban a Horthy téren, Batthyány utcán, Széchenyi téren, Kossuth Lajos és Hunyady utcán keresztül az országzászlóhoz vonulnak, ahol a Hiszekegy eljátszása után Tasnádi András szaval, majd pedig Helmeczi István tanár mond beszédet.⁵⁴ Az országzászló megkoszorúzásával és a Himnusz eléneklésével ér véget a gyűlés. A rendezőség felkérte a háztulajdonosokat házaik fellobogózására, az üzlettulajdonosokat pedig arra, hogy kirakataikat revíziós díszítéssel lássák el. Az eseményre 5–6 ezer embert vártak, akiknek mozgatásukat és irányításukat a MOVE tagjaira és az öregcserkészekre bízta volna.⁵⁵

Ehhez képest egy nappal a rendezvény előtt a Zalamegyei Ujságban egy közlemény jelent meg arról, hogy a nagygyűlést technikai okok miatt elhalasztják.⁵⁶ Mindenki magyarázatot keresett a történetekre. Árvay István ügyvéd, a Nemzetiszocialista Magyar Földműves és Munkáspárt helyi vezetője a vármegyei közgyűlésen kérte számon Teleki

53 Zalamegyei Ujság, 1938. ápr. 30. 1. p. (Nagyszabású lesz a május nyolcadiki revíziós megmozdulás.)

54 A zalaegerszegi nyilaskeresztes párt propagandafőnöke.

55 Zalamegyei Ujság, 1938. máj. 5. 1. p. (A vasárnapi revíziós nagygyűlés hírei.)

56 Zalamegyei Ujság, 1938. máj. 7. 1. p. (Elhalasztották a vasárnapi revíziós nagygyűlést.)

A nemesnépi harangláb mintájára készült revíziós emlékmű a zalaegerszegi Mátyás király utca és a Kemény Zsigmond (ma Tomori Pál) utca metszéspontjában, 1935 (Göcseji Múzeum)

Béla főispánt a nagygyűlés betiltása miatt. Teleki válaszában arra hivatkozott, hogy a Revíziós Liga központja halasztotta el a megmozdulást, s hozátette a saját véleményét: az *„erőt nem a tüntetésekkel mutatjuk meg, hanem az összefogással. Ez ad erőt a kisebbségi testvéreinknek is, akik eddig a tüntetések után mindig csak egy tördőfést éreztek.”*⁵⁷

A betiltás valódi oka nem derült ki a forrásokból, de egy későbbi, szeptember 22-én kelt államtitkári levélben magyarázatot találhatunk rá. A belügyminisztérium nagyon is kíváncsúnak tartotta tömegdemonstrációk megrendezését, erre vonatkozóan több direktívát is küldött a főispánoknak. A szeptemberi

szigorúan bizalmas leiratban a gyűlések szervezéséhez adott olyan szempontokat, *„amelyeknek okvetlenül való szíves figyelembevétele az ország mai külpolitikai helyzetében feltétlenül kívánatos”*. Javasolta, hogy a megtartandó összejövetelt ne nevezzék revíziós gyűlésnek, hanem a Felvidék felszabadítása érdekében történő megmozdulásnak, s az elhangzó beszédekben ne Trianon revízióját követeljék, hanem kizárólag a Felvidék kérdésének megoldására irányítsák a figyelmet. Hangsúlyozta: *„E pillanatban kímélni kell a román és jugoszláv érzékenységet, feljűk most hallgatni kell, annál inkább kell koncentrálni a közfelfogást északi szomszédunk ellen. Emiatt*

57 HU-MNL-ZVL-IV. 402.a. Közgyűlési jegyzőkönyv, 1938. máj. 13.; Zalamegyei Ujság, 1938. máj. 13. 1. p. (Brandt Sándor dr.-t alispánná...)

A gáborjánházi reviziós templom (Képeslap, Göcseji Múzeum)

ilyen demonstrációs gyűlések rendezése a román és a jugoszláv határhoz közel eső városokban és falvakban mellőzendő, csupán ezektől a határoktól igen messze eső helyeken kívánatos.”⁵⁸ Valószínűleg Teleki Béla főispán figyelmét már a zalaegerszegi gyűlés szervezése előtt felhívhatták a „jugoszláv érzékenységre”, ezért akadályozta meg a megmozdulást.

Újabb, tömegeket megmozgató nagygyűlésekre már csak a visszacsatolások idején került sor Zalában. Először a fel-

vidéki bevonuláskor, 1938. november 6-án, hacsak egy hétre is, „Fölrepült az Országzászló az árbóc csúcsára”,⁵⁹ s Zala vármegye városaiban tömegek gyűltek össze a templomokban és a reviziós emlékműveknél. Ám ezek már nem tiltakozó megmozdulások, hanem örömneppek voltak.

58 HU-MNL-ZVL-IV.401.b. A M. Kir. Miniszterelnökség államtitkára levele a főispánhoz, 1938. szept. 22.

59 Zalamegyei Ujság, 1938. nov. 8. 2. p. (Fölrepült az országzászló az árbóc csúcsára.) A cím utalás arra, hogy az országzászlókon félárbóca húzták fel a zászlót, jelezve a trianoni veszteséget. A Felvidék visszatérése után egy hétig volt a csúcsig húzva, utána ismét leengedték, de már nem félárbóca, hanem egy kicsivel magasabbra.

Felhasznált irodalom

- Balogh 2019. – Balogh Margit: Az Apát Úr. Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi évei. Zalaegerszeg, 2019.
- Benczéné – Fülöp – Markó 1977. – Benczéné Nagy Eszter – Fülöp István – Markó Imre Lehel: Zalaegerszeg utcanevei. Zalaegerszeg, 1977. (Zalaegerszegi füzetek III.)
- Béres 2017. – Béres Katalin: Zalaegerszeg a két világháború között. In: Zalaegerszeg története. Szerk. Gyimesi Endre, Seres Péter. Zalaegerszeg, 2017. 203–206. p.
- Béres 2020. – Béres Katalin: Barthelmes Walter, a Zalába került fegyvergyár-igazgató. In: A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 20. Acta Musei Militaris in Hungaria. Szerk. Forgács Márton – Sallay Gergely – Závodi Szilvia. Budapest, 2020. 57–65. p.
- Drozdy 2007. – Elvett illúziók – Drozdy Győző emlékiratai. Szerk. Paksy Zoltán. Budapest, 2007.
- Feketéné Cselényi 1984. – Feketéné Cselényi Zsuzsanna: Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája megalakulásának körülményei és tevékenysége. In: Az Egri Ho Shi Minh Tanárképző Főiskola Tudományos közleményei. 1984. (Új sorozat, 17. köt.) = Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. (Nova series, Tom. 17.) 101–112. p.
- Kaposi 2014. – Kaposi Zoltán: Nagykanizsa gazdasági fejlődése (1850–1945). In: Nagykanizsa. Városi monográfia III. (1850–1945) Szerk.: Kaposi Zoltán. Nagykanizsa, 2014. 99–250. p.
- Kunics 1999. – Kunics Zsuzsa: Irredenta emlékmű – Nagymagyarország emlékmű. (szócikk) In: Kanizsai enciklopédia. Főszerk. Rikli Ferenc. [Nagykanizsa], 1999. 134–135. p.
- Kunics 2014. – Kunics Zsuzsa: Nagykanizsa településszerkezetének és városképének változásai. In: Nagykanizsa. Városi monográfia III. (1850–1945) Szerk. Dr. Kaposi Zoltán. Nagykanizsa, 2014. 291–414. p.
- Paksy 2011. – Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919–1939. Zalaegerszeg, 2011. (Zalaegerszegi Füzetek 13.)
- Pallos 2005–2006. – Pallos Lajos: Területvédő propaganda Magyarországon 1918–1920. In: Folia Historica 24. 33–95. p.
- Sőregi 2013. – Sőregi Zoltán: Adalékok a Marseille-i merénylet hátteréhez. In: https://archiv-net.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterezhez.html (Letöltve: 2021. dec. 10.)
- Zeidler 1997. – Zeidler Miklós: A Magyar Revíziós Liga. Trianontól Rothermere-ig. In: Századok. 1997. 303–352. p.
- Zeidler 2001. – Zeidler Miklós: A revíziós gondolat. Budapest, 2001.

Felhasznált források

HU-MNL-ZVL-V.1606. – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára. Zalaegerszeg Város Képviselő-testülete. Közgyűlési jegyzőkönyvek (1885–1950)

HU-MNL-ZVL-IV.402.a – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára. Zala Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai(1872–1950). Közgyűlési jegyzőkönyvek

HU-MNL-ZVL-IV.401.b. – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára. Zala vármegye főispánjának iratai(1865–1950). Bizalmas iratok.(1919–1942)

KONDOR JÁNOS: Moheri köfajtő

Bekő Tamás

A zágorhidai Bekő család krónikája

Száz esztendeje is elmúlt már, hogy dédapám, Bekő János zebeckei cipésmester és szerettei maguk mögött hagyva őseik földjét, az akkori Mikefához csatolt Zágorhida kisközségben letek új otthonra. Meghatározó és jelentős lépés volt ez a családom életében. A korábban hat generáción át ugyanabban a faluban élő, ugyanahhoz a göcseji röghöz ragaszkodó elődeim első tagja vert gyökeret máshol, megalapítva ezzel a Bekő familia zágorhidai ágát. Jelen családtörténeti visszatekintés a Bekő nemzetség több évszázados múltjából merítve, apai ági felmenőim és rokonságom dolgos életébe és fejlődésébe nyújt betekintést a 20. század első felétől a Kádár-korig.¹

DÉDSZÜLEIM, BEKŐ JÁNOS ÉS KISS ERZSÉBET

Dédapám, Bekő János, családom zágorhidai ágának alapítója 1887. december 3-án látta meg a napvilágot Zebeckén, ükapám, Bekő Antal földműves, kisbirtokos és ükanyám, Czigány Erzsébet hetedik, utolsó gyermekeként. A keresztelési szertartást még aznap Erkinger István pákai káplán végezte, keresztszülőknek Varga László és neje, Kaszás Regina falubeli földművesek vállalkoztak. Dédapám és idősebb testvérei közt nagy volt a korkülönbség. Péter tizenhét, Rozália tizenöt, Julianna tizenkét esztendővel született előbb nála, így ő még javában ismerkedett a betűvetés tudományával, amikor legidősebb nővére révén nagybácsi lett. Szegény fiúnak korán kijutott az

Dédszüleim, **Bekő János** és **Bekő Jánosné Kiss Erzsébet**, leányuk, Erzsébet és első unokájuk, Bekő József 1940-ben Zágorhidán (Magántulajdonban)

¹ A tanulmány a „Családtörténeteink” című zalai családtörténeti konferencián, Zalaegerszegen, 2022. június 1-jén elhangzott előadásom 20. századra vonatkozó részének bővített, jegyzetekkel ellátott változata.

árvakenyérből. Apjától négyesztendős korában, szülőanyjától tizenhárom évesen kellett örökre elbúcsúznia.¹ Mivel a családi birtokot Péter és Vendel fivérei művelték, alapfokú tanulmányai elvégzését követően suszterinasnak adták Alsólendvára.²

Az évszázadok óta földművelésből élő Bekő familiából ez idő tájt kerültek ki az első iparoslegények. Kisszigeti unokatestvére, Belső Ferenc³ – Bekő Juli nevű néne fia – asztalosmester lett, míg testvéré, Bekő István⁴ szintén a cipész foglalkozást tanulta ki. A lábbelik készítését és javítását végző cipész valamikor jellegzetes és népszerű szakma volt hazánkban. Egy jó mesterember számára biztos megélhetést kínált, ráadásul erős fizikai igénybevétel nélkül, ülve és beszélgetve lehetett megkeresni a kenyérrevalót.

Elméleti tudását dédapám az Alsólendvai Iparos Tanonc Iskolában, míg a szakma fortélyait, a varrást, talpalást és vasalást valamelyik alsólendvai mesterembertől sajátította el. A visszaemlékezések szerint jó eszű, tanu-

lékony gyerek volt. Egy alkalommal a műhelyben hallás után felmondta a „Kont és társai” című Petőfi-verset, amit a suszter fiának még könyvből sem sikerült megtanulnia. Amikor felszabadult, Vendel fivére fogadta be, aki apja után örökölt földjei fejében osztotta meg vele zsúpfedeles boronahajlékát.

Cipész iparendeléjét 1910. október 9-én kapta kézhez,⁵ november 23-án pedig oltár elé vezette választottját, egy szegény sorsú cselédasszony tizenhét esztendő törvénytelen leányát, Kiss Erzsébetet. A házasságkötés tényét, valamint Bekő Vendel és Varga László esküvői tanúk nevét Kukorelly Ferenc polgári anyakönyvvezető rögzítette a Pákai Körjegyzőség házassultak anyakönyvébe. Dédanyám – Kiss Teréz szolgáló gyermeke – 1893. július 24-én született a falu egyik szélső, szalmatető kunyhóban. Az édesanyja feltehetően a ház akkori gazdjának, Káldi István földműves nejének, Kiss Juliannának a testvére volt, és náluk lakott, amikor teherbe esett dédanyámmal. Az apa személye sajnos titokban maradt.

1 Bekő Antal 1891. június 9-én, negyvenhatodik életévében „mellfájásban”, míg felesége ötvenéves korában, tragikus körülmények közt hunyt el 1900. szeptember 21-én. Mindketten a zebeckei temetőben, jeltelen sírban nyugszanak.

2 Dédapám a Kisszigeti Római Katolikus Elemi Népiskolában járta ki a négy osztályt.

3 Belső Ferencet a zalaegerszegi törvényszék 1919-ben bolsevista izgatás vádjával háromévi fogházbüntetésre ítélte. HU-BFL-VII.101.c. 1920. 4419.; HU-BFL-VII.102.a. 1920. 2854.

4 Bekő István (1877–1907) többrendbeli súlyos bűncselekmény elkövetése után a Lipótmezei Elmegőgyintézetben hunyt el.

5 HU-MNL-ZVL-IV.418.h. Iparendély nyilvántartó.1910/31.

Bekő János és Kiss Erzsébet házassága hamar termőre fordult. Első gyermekük 1911. szeptember 6-án látta meg a napvilágot Zebeckén, és a keresztségben a János nevet kapta.

Őt 1914. november 24-én György, aztán két leány - 1917. július 23-án Franciska, 1918. december 18-án pedig Julianna - követte a sorban. Az ötödik és egyben utolsó, még Zebeckén született gyermekük, Károly 1921. február 11-én érkezett a családba.

A Nagy Háború kirobbanásakor a hadköteles zebeckei férfiak színe-javát besorozták a Monarchia hadseregébe.

Mivel dédapám, mint nélkülözhetetlen iparos mentesült a fegyveres szolgálat alól, Péter bátyám pedig testi fogyatékossága⁶ miatt eleve alkalmatlan volt katonának, a behívóparancs a középső Bekő fivért rendelte a harcok mezejére.⁷ Vendel bátyám könnyes szemmel vett búcsút a családjától, amikor 1915 tavaszán a vonat Kanizsára, majd a soproni császári és királyi 76. gyalogezred kaszárnyájába repítette. Innen alakulatával a véres galíciai hadszíntérre került, ahol rövidesen megsebesült és

nyomtalanul eltűnt. A rossz nyelvek szerint félelmében lőtte meg magát, hogy megmeneküljön a frontszolgálat elől, és hazajusson a szeretteihez. A katonasors azonban másként rendelkezett, Bekő Vendel honvéd soha többé nem adott magáról életjelet.⁸ Felesége egy ideig hazavárta, majd 1919-ben eldobva az özvegyi fátylat, néhai férje és dédapám kányavári unokaöccse, Kovács Ödön hitvese lett. A nagykanizsai császári és királyi 48. gyalogezredhez bezupált Ödön bátyám, mint sebesültvivő katona szintén harcolt az első világháborúban. Hősiességét 1917. augusztus 16-án Bronz Vitézségi Éremmel, az 1918 júniusában a Piave-folyó mentén (Ponte di Piave-nél) lezajlott harcok során tanúsított különösen bátor magatartását pedig Ezüst Vitézségi Érem II. osztályával jutalmazták.⁹ Erről maga a kitüntetett veterán is beszámolt évekkel később az Országos Földhivatalnak írt panaszos levelében: „...ezt a földet 1941-ben kaptam örökbérbé azért, mert az első világháborúban 32 hónapi frontszolgálatom és II. osztályú ezüst, bronz és Károly-csapatkereszt kitüntetésem volt”.¹⁰

6 Bekő Péter egy családi perpatvarban elveszítette az egyik szemét.

7 HU-MNL-ZML-V.1763.a.2192/1917. „Zebecke község összeírása az 1868–1891 években született alkalmatlannak talált népfelkelő kötelezetteknek.” Az irat dédapám bátyját, Bekő Pétert és unokatestvérüket, Bekő Józsefet, nagycsaládos, önálló mezőgazdaként veszi lajstromba.

8 Veszteség Lajstrom.Nr. 423. Wien, 1916. május 23. 6.; Bekő Istvánné Papp Emma szóbeli közlése (2011).

9 HM HIM HL I. világháborús legénységi kitüntetési javaslatok. 72036. sz.

Amíg dédapám és hozzátartozói a nagy háború vérzivataros éveit épségben átvészelték, az 1920-as évek elején tomboló veszedelmes járványok idején már nem voltak ilyen szerencsések. Bekő János és neje egy esztendő leforgása alatt öt egészséges gyermekük közül hármat ugyanabban a fertőző betegségben veszítette el. Először 1920 őszén a kis Juliska hunyt el vörhenyben, a következő év novemberében pedig pár nap különbséggel a tíz esztendő Jancsi és a négyéves Fáni is belehalt a skarlát szövődményeibe.

Dédszüleim fájdalma mérhetetlen volt, a nehéz időszakot két életben maradt fiuk, György és Károly segített átvészelni. Akkor még álmukban sem gondolták, hogy egy következő világháborúban utóbbi gyermekük fogja majd gyászba dönteni szülői szívüket.

BEKŐ JÁNOS PERRE MEGY

Ahogy írásom bevezetőjében is említettem, dédapámék az első világháború után Zebeckéről a szomszédos Zágorhidára költöztek. Távozásuk valódi okára nem derült fény. Talán Bekő Vendel halála után a megváltozott családi körülmények vagy megélhetési gondok kényszerítették őket erre a lépésre, nem tudni. Mindenesetre ingó-

ságaikat – ruhaneműket, bútorokat, mezőgazdasági és iparos szerszámaikat – 1922 tavaszán Pintér István és neje, Lévy Lenke módos zágorhidai paraszti fuvarozták át a maguk birtokára.

Költöztetésük fejében megállapodtak, hogy Bekőék egy esztendeig segédkeznek Pintérék gazdaságában, cserébe lakást, a termés bizonyos részét, munkanapokon pedig napszámot és kosztot, valamint egy darab háztáji földet biztosítanak nekik, amibe saját szükségletre kukoricát, burgonyát ültethetnek. A Bekő család egy kemény nélküli, sötét helyiségben foglalta el alkalmi szállását a Pintér család lakóházában. A mostohának tűnő körülmények dacára eleinte békében éltek, és amikor szükségessé vált, szorgalmasan dolgoztak főbérlőjük birtokán. A nyár végén azonban személyes nézeteltérés támadt a két família között, ezért dédszüleim áthurcolkodtak ismerős falubelijük, Göncz Józsefné otthonába. Pintérék ezt rossz néven vették, és továbbra is makacsul ragaszkodtak a megállapodásukhoz. Mivel dédapám nem volt hajlandó többet dolgozni nekik, korábbi munkaadója megtiltotta, hogy a magának természetett burgonyáját elvigye a földjéről. Válaszul dédszüleim „ingók kiadása” címén polgári pert indítottak a Pintér házaspár ellen.

10 HU-MNL-ZVL-XXIV.201. Zebecke. Varga Péter és Kovács Ödön ingatlanügye 262/1950.

Ügyvédjük, dr. Wollák János 1922. augusztus 31-én az alábbi beadványt intézte a zalaegerszegi járásbírószághoz: „Tekintetes Királyi Járásbírószághoz! Folyó évi február–március havában Pintér István és neje Lévai Lenke zágorhidai lakosokkal abban állapodtunk meg, hogy a következő Szent György napon, vagyis április 24-e után ők elvitetnek engem és családomat saját fogataikkal Zebeckéről – ahol akkor laktunk – hozzájuk Zágorhidára, ott nekik a zágorhidai határban lévő mintegy 16–17 hold ingatlanaik megművelésében egész nyáron segédkezünk, és annak ellenében a házuknál egy lakást adnak, szalma- és szemestermésüknek egytized részét, szénatermésük egynegyed részét kapjuk munkabérünk fejében, azonkívül pedig azon napokon, amelyeken náluk dolgozunk, még kosztot is kapunk. A megállapodás még az is volt, hogy egy kis földet kapunk a saját részünkre krumpli, avagy kukorica alá. Egész nyáron a megállapodás értelmében mindketten nevezetteknél dolgoztunk. Most, amidőn a gazdasági munkálatok úgyszólván már befejeződtek, minden ok nélkül elküldöttek, lakásomat ott kellett hagynom, és a szomszédban kellett lakást bérelnem. A szemestermés tizedrészét alperesektől megkaptuk, de többszöri felszólítás dacára vonakodnak kiadni az öregszénából nekem jutó egy-negyed részt, ami két szekérre való, és

ami legkevesebb 10 métermázsának felel meg, valamint a szalmából reánk eső 10 keresztet, ami legkevesebb 8 métermázsas. Ugyancsak nem enged hozzányúlni az általam elültetett és saját részemre engedélyezett egy kis darabka földben lévő krumplimhoz sem. Ennek folytán igazolt ügyvédem dr. Wollák János útján tisztelettel kérem a Tekintetes Királyi Járásbírószágot, méltóztassék jelen kérésitem perfelvételére és érdemleges tárgyalására határnapot kitűzni, arra alperesekként Pintér István és neje Lévai Lenke zágorhidai lakosokat megidézni, és befejezett tárgyalás után alpereseket arra kötelezni, hogy két szekér jóminőségű szénát, avagy annak ellenértéke fejében 1800 koronával számítva 18.000 koronát, 8 métermázsas szalmát, vagy annak ellenértéke fejében 8000 koronát, valamint 6 métermázsas krumplitermésűt, avagy 7000 koronát összesen 33.000 korona tökétt, ennek a kereset indításától járó 5%-os kamatait, az alant felszámított költségeket 15 nap alatt és végrehajtás terhe mellett megfizetni. Tisztelettel: Bekő János és neje, Kiss Erzsébet.”

Az 1922. november 4-én nyilvánosan megtartott tárgyaláson először dédapám szólalt fel. Válaszul az alperesek kérték a kereset elutasítását és előadták, hogy a felperesek könyörgésére költöztették el őket saját fogatjaikkal Zágorhidára, ahol a megállapodásuk

értelmében a következő év április 24-ig a gazdaságukban való munkájukkal szolgálták volna le a tartozásukat. A krumpli elvitelét azért nem engedték meg, mert Bekőék augusztus elején megtagadták a munka teljesítését. Hajlandók azonban a burgonyarészüket – amelyből már így is jogtalanul kiszedtek 50 kg-ot – átengedni, ha továbbra is segédkeznek a földjeiken 50 koronás napszám és étkezés figyelembevétele mellett. Végül tagadták, hogy a Bekő családot kiutasították a házukból, mindössze figyelmeztették őket, hogy télre nézzenek magunknak másik lakást.

A következő tárgyalási napra 1923. március 8-án került sor, ekkor hallgatták meg és jegyzőkönyvezték a beidéztet tanúk – Göncz József és neje, Borsos Ilona, özvegy Kovács Ferencné Göncz Anna, Petánovics István, Uti Imre, Novák György, Németh János és Bali Imre – zágorhidai lakosok vallomásait. Az ügy feltárása és a tanúvallomások alapján hozott ítélet végül a Bekő házaspárnak kedvezett, míg Pintér Istvánt és feleségét végrehajtás terhe mellett 7000 korona perköltség megfizetésére, továbbá a széna, szalma és a burgonya dédszüleimet illető részének kiadására kötelezték.

A járásbíróság ítélete ellen Pintérék fellebbezéssel éltek. Többek közt azt sérelmezték, hogy a felperesek – a széna- és szalmaszálláson és aratáson kívül, amiért

külön meg lettek fizetve – csak 35 napot dolgoztak, noha még a félévi lakás bérlet és a drága fuvardíjat sem kompenzálták. Úti Imrét és Novák Györgyöt pedig, azzal az indokkal, hogy velük haragos viszonyban vannak, hamis tanúzással vádolták. Ugyanekkor néhány használt ruhadarab – egy kopott köpeny, egy fehér alsós szoknya, egy kötény, egy meleg kendő, két öltözet gyermekruha, két kopott sapka, egy szövethadrág és egy félviselt duplaszövetű csizmanadrág – árát szintén tartozás címén rótták fel nekik. A vádakra dédapám így felelt: „A ruhákat annak fejében kaptuk, hogy alperesek részére 1915-től kezdve egy szőlőt majdnem magam telepítettem be, aminek ellenében nekünk fizetést nem adtak. Arató rész fejében tizedrészt kaptunk, mert saját kosztunkon voltunk, nekünk jutott nyolc kereszt búza, két kereszt rozs és árpa és két kereszt zab. Széna fejében nyolc boglya jutott, amit két szekérrel az alperesek hordattak be. Az összes széna és szalma az alperesek udvarán kazalba van rakva.”

Mivel a járásbíróság a fellebbezést elutasította, másodfokon a zalaegerszegi törvényszékre került az ügy. Pintérék keresetére dédszüleim az ügyvédjük által frappánsan reagáltak: „Tekintetes Királyi Törvényszék! [...] A fellebbezésre előadottak a valóságnak nem felelnek meg, megcáfoltattak, és üres meg nem álló kifogásoknak találtattak, mindazok

már az első bírósági eljárás során is, ahol alperes ugyanazokkal vélt operáltatni. Ellenzünk mindenféle további bizonyítást, mint feleslegesen és a per elhúzására irányulót. Mi csak akkor hagytuk abba [az] alpereseknél a munkát, amikor bennünket attól eltiltottak, annak végzésében megakadályoztak, a lakásból kiutasítottak. Mindezt igazolták a kihallgatott tanúk, akiknek szavahihe-tőségéhez szó nem fér. Falubeli gazdaemberek ezek a tanúk, akik az igazat mondták, és akikről, ha elfogultságot tétélezhetünk fel, úgy csak irányunkban, mint idegenekkel szemben nyilvánulhatna meg, nem pedig a saját falubeli gazdatársukkal szemben. Loci kommunes [közhely] az alperesek részéről az ebbe való kapaszkodás, semmi egyéb. A tényállás ki van merítve, anyagi jogszabály helyesen alkalmaztatott. Mindezek alapján tisztelettel kérjük, méltóztassék az I. bíróság ítéletét helyben hagyni, és [a] fellebbező alpereseket 8000 korona fellebbezési költség megfizetésében elmarasztalni. Tisztelettel: Bekő János és neje.”

Wollák ügyvéd lelkiismeretes és szakértő munkájának köszönhetően a Pintér házaspár minden ténykedése hiábavaló-

nak bizonyult. A zalaegerszegi törvényszék fellebbeviteli tanácsa 1924. február 15-én a per tárgyának értékére tekintettel és a felhozott bizonyítékok alapján a járásbíró ítéletét jogerőre emelte és helyben hagyta.¹¹

ÉLET ÉS GAZDÁLKODÁS ZÁGORHIDÁN A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A Bekő familia viharos zágorhidai letelepedését boldog családi pillanatok követték.

Ennek ékes bizonyítéka nagyapám, ifjabb János 1923. december 5-én és húga, Erzsébet 1925. augusztus 26-án történt világrajövele. A négy gyermek táplálása, ruháztatása és iskoláztatása már komoly anyagi terhet rótt az amúgy is csak szerény körülményeket biztosítani tudó szülőkre. Mivel a családfő tanult mesterségéből ez idő tájt megélni nem lehetett, elsősorban földműveléssel, napszámos munkával keresték meg a kenyérre valót. Később megtakarított pénzükön szántót, rétet vásároltak, szőlőt telepítettek, és idejük nagy részét háztáji gazdálkodással töltötték.¹²

A Bekő gyerekek több-kevesebb sikerrel valamennyien eleget tettek a tan-

11 HU-MNL-ZVL-VII.10.c. 5339/1922.

12 A háború előtt dédapám egy katasztrális holdnyi földterületen gazdálkodott Zágorhidán. Ehhez 1945-ben, mint földigénylő törpebirtokosnak további 4400 négyszögöl szántó és rét kiosztását javasolta a községi földosztó bizottság. HU-MNL-ZVL-XXIV.201. Mikekarácsonyfa. Szabó Lajos és társai felülvizsgálati kérelme 126/1947.

Bekő Erzsébet és a kis József, a nagyapja által faragott gyermekjátékszerrel 1940-ben Zágorhidán (Magántulajdonban)

kötelezettségüknek. Nagyapám 1930. szeptember elsején vitéz Tamás Elek igazgató-tanító szárnyai alatt kezdte meg alapfokú tanulmányait a Novai Községi Elemi Népiskolában. Egy első osztályos diáknak abban az időben nyolc tantárgyból – hit- és erkölcstanból, olvasásból, helyesírásból, beszéd- és értelemgyakorlatból, számtanból, rajzolásból, éneklésből és testgyakorlásból – kellett elsajátítania az előírt tudásanyagot. A kis János iskolai előmenetelét,

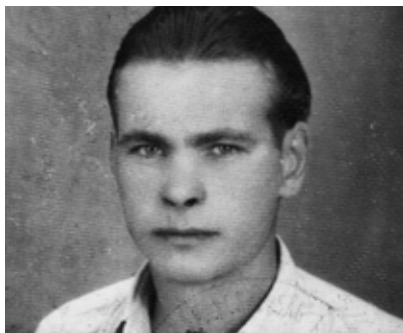
azaz tanulmányi eredményét az év végén hármasra, akkori szóhasználatból élve változóra értékelték. Szorgalomból szintűgy hármas lett, magaviseletből viszont jeles osztályzatot kapott, tehát csendes, szófogadó gyereknek bizonyult. Szerencsére komolyabb betegséggel sem kellett megküzdenie, mindössze négy nap igazolt hiányása volt. A második évfolyam során megőrizte stabil, közepes teljesítményét, annyi különbséggel, hogy a magatartásán rontott, a szorgalmán viszont javított egy érdemjegyet. Az iskolai mulasztása ezúttal kilenc nap volt. Úgy tűnik, a következő tanév már túl nehéznek bizonyult, mert három tantárgyból – helyesírásból, számtanból és természetrajzból¹³ – is elégtelent kapott, így évet kellett ismételnie. A soron lévő oktatási évben összeszedte magát, és nem túl fényes eredménnyel ugyan, de sikeresen elvégezte a harmadik osztályt. Ezt követően a negyedik és ötödikes bizonyítványa sem hozott kiugró változást, mindkettőt közepesre értékelték. Az utolsó – 1936–1937-es – tanév viszont rejtélyes, szinte kibogozhatatlan módon telt. Az iskolai anyakönyv bejegyzése szerint összesen 217 igazolatlan órai hiányása miatt osztályozhatatlanná vált. Ennek ellenére az év végi minősítése minden korábbi

13 Pontosan helyesírás és nyelvi magyarázat, számtan- és mértan, valamint természetrajz, gazdaságtan és háztartástan tantárgyából.

eredményét felülmúlta, magaviseletből, olvasásból, énekből, kézimunkából és tornából kitűnő, szorgalomból pedig jeles lett. Az, hogy dédapám nagyvonalúságának vagy a tanító jószívének (esetleg mindkettőnek) köszönhetően tehetett osztályozó vizsgát, nem tudni, mindenesetre 1937-ben a hatodik osztály sikeres elvégzésével befejezte az elemi iskolai tanulmányait.¹⁴

Erre az időszakra Bekőék már nem albérletben, hanem saját otthonukban, egy szoba, konyha, kamra beosztású nyeregretős, zsúpfedeles kis zágorhidai tömészházban laktak.¹⁵

A visszaemlékezések alapján takaros kis porta volt. A bejáratí ajtó felől, amely közvetlenül a konyhába nyílt, oszlopos, szűk előtető, ahogy Göcsejben neveztek, pitar védte az épületet. Elöl, az udvar baloldali sarkában, közvetlenül utcafronton veteményeskert, mögötte szalmatető prérház és egy kis fatároló helyezkedett el. A téglalap alakú, meglehetősen szűk ingatlan mezsgyéit mogyoróbokrokkal ültették be, ebből készült a fonott vesszőkerítés, amely körbevette a birtokot. A lakóház előtt terebélyes szederfa állt, erről pottyant le egyszer dédapám, jól összetörve magát (még kórházba is került), ami-

Nagyapám, Bekő János fiatalkori portréja 1946 körül (Magántulajdonban)

kor valamelyik elszáradt ágától akarta megszabadítani az öreg fát. Közvetlenül mellette virágok nyíltak, a kert közepén gyalogút vezetett az ajtóig, jobbról és balról szintén tarka virágokkal és zamatos csemegeeszőlővel. Hátra a házra merőlegesen gyümölcsös és gazdasági épületek helyezkedtek el. Az istállóban fejőstehen adta a friss tejet, az ólakban sertéseket tartottak, a kertben aprójóságok kapirgáltak. Vizet eleinte a Cserta-réten eredő kristálytisza forrásból, később az udvaron fűrt kerekas kútból nyertek.

A második világháború idején dédszüleim mindhárom fia katonáskodott a Magyar Királyi Honvédség kötelékében.

György, a legidősebb fiú korán elkerült a szülői háztól, az 1930-as

¹⁴ HU-MNL-ZVL-VIII.211. Anyakönyvek. 1930–1937.

¹⁵ Arról, hogy ezt a hajlékot kitől sikerült megszerezniük, illetőleg megvásárolniuk, nem maradt ránk dokumentumok.

években már a szentkozmadombjai Vilma-majorban dolgozott gazdasági munkásként. Tényleges katonai szolgálatát 1938. február 5-től 1939. április 19-ig a csáktornyai 17/II. honvéd gyalogezred kötelékében teljesítette. Katonakönyvében a különleges szakképzettsége mellett a lovas bejegyzés szerepel, de egyébként gyalogos honvéd volt. Még a bevonulása előtt, 1938. január 16-án házasságon kívül született egy fia, József, akinek az édesanyjával, Varga Elzával csak a leszerelését követően, 1939. augusztus 11-én házasodott össze Gutorföldén.

1940-ben az országgyarapító hadműveletek során két alkalommal is behívták rendkívüli fegyvergyakorlatra. Először az év első felében tíz hetet töltött a 3. honvéd zászlóaljnál, majd a május és szeptember közötti időszakban a zalaegerszegi 17/III. zászlóaljjal részt vett az észak-erdélyi bevonulásban. Ezt követően 1942. augusztus 30-án ismét hadi szolgálatra kötelezték, pár hónap múlva azonban póttartalékos viszonyba került, így a Szovjetunió elleni hadjáratban már nem vett részt.¹⁶

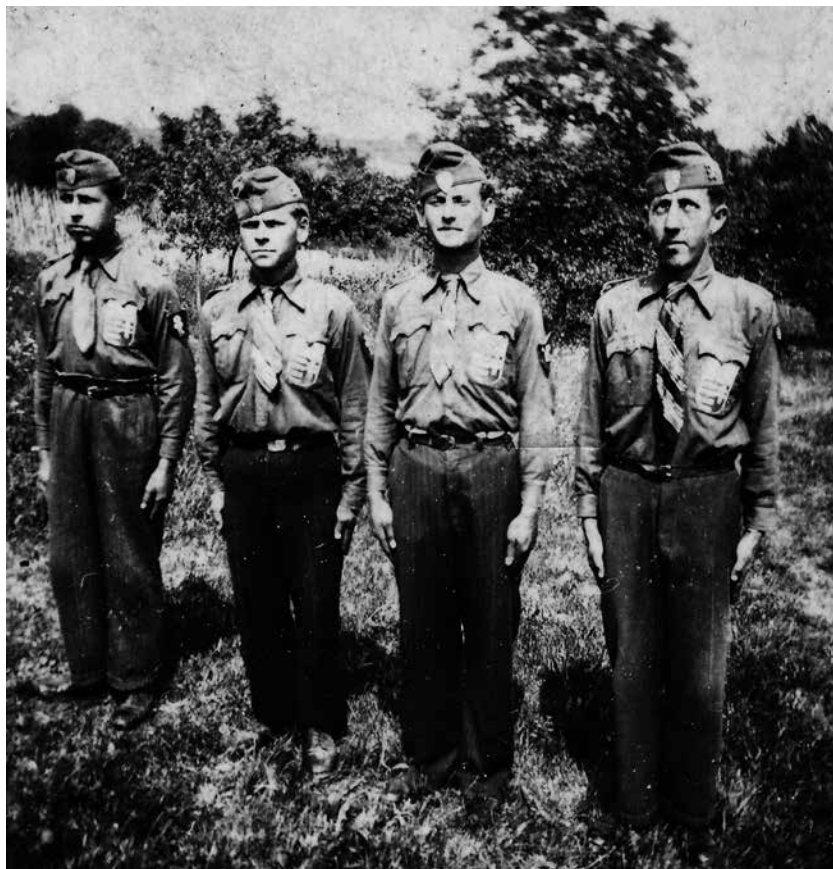

Bekő Károly honvéd portréja 1943-ban
(Magántulajdonban)

A tragikus sorsú Károly 1943-ban honvédként vonult be katonai szolgálatra a 8. lőszerraktárhoz. 1944 nyarán még szelíden mosolyog egy fényképen bajtársai és néhány helybéli leány társaságában az alföldi Gyármajorban. A következő év elején Márkusházán¹⁷ szovjet fogságba esett, innen Oroszországba, az Észak-Kaukázusi, Krasznodari régió 333. sz. hadifogolytáborba hurcolták. A

16 HM HIM KI Bekő György katonai igazolványi lapja; dr. Bolla Viktória alezredes igazgató 98526/3. Nyt. sz. tájékoztató levele, Budapest, 2021. szeptember 16. Bekő György katonai szolgálatának adatai. –Bekő György 1965-ben emléklapot kapott a Lenti Járási Kiegészítő Parancsnokságtól „abból az alkalomból, hogy ötvenéves korának eléréséig, mint a Magyar Néphadsereg tartalékos honvéd[ja] készen állt szocialista vívmányaink és hazánk függetlenségének védelmére”. (A dokumentum a leszármazottjai tulajdonában.)

17 Akkor Vas megyei, ma Markišavci néven szlovéniai település.

Nagyapám, Bekő János (balról a második) és fivére, Bekő Károly (jobb szélén) leveteként 1943. július 10-én Kisgörbőn (Magántulajdonban)

vágyakkal és reményekkel teli nőtlen fiatalember élete itt, a hazájától távol, messze idegen földön ért véget. Később, hivatalos értesítés híján egy hazatért rabtársa számolt be a halála körülményeiről. Elmondása szerint a táborból rendszeresen hajtották őket dolgozni építkezésekre, favágásra, mezőgazdasá-

gi munkára. Menet közben tilos volt a hangoskodás és mindenféle rendbontó tevékenység. Őszre járt az idő, érett a gyümölcs. Károly bátyám kínzó éhségében megfedkezett a szigorú regulákról, és a sorból kilépve lehajolt egy földön heverő vadkörteért. A fogolyór azonnal tüzet nyitott, a lövedékek a bordái közt

hatoltak a testébe. Sebesülése olyan súlyosnak bizonyult, hogy kórházba szállítását követően még aznap elhunyt.

Holttestét 1945. október 9-én deszkakoporsóban földelték el a Kutaiszi láger sírkertjében.¹⁸ Emlékét megőrizte a család: nagyapám elsőszülött fia, a bátyja iránti tiszteletből kapta a Károly keresztnévet.¹⁹

A legfiatalabb fiú, János, a nagyapám, mint honvéduhába öltöztetett munkaszolgálatos levante, 1944. október 5-től 1945. január 10-ig katonáskodott a nyugati fronton, majd 1946. január 10-ig Németországban hadifogságban volt.²⁰ Rövid szolgálati ideje alatt többnyire katonai kisegítő munkát látott el, bár későbbi elbeszélése szerint harci cselekményekben is részt vett. Mesés elemekkel átszőtt háborús kalandjait mindig nagy élvezettel hallgatta a család.

Sajnos dédapám cipész tevékenységével kapcsolatban alig maradt fenn pár értékelhető adat. Az első világháború

utáni években jobbra mellékállásban üzte a mesterségét; a Pintér-féle peranyagból tudom, hogy Petánovics István zágorhidai lakosnak azért készített egy pár csizmát, mert segített neki a Pákai-hegyen szőlőt kapálni.²¹ Az 1926-27-es országgyűlési választói névjegyzékek még cipészként említik, majd ezt követően visszaadhatta az iparendélyét, mert az 1930 után keletkezett forrásokban már kizárólag földműves foglalkozásúként szerepel.²²

DÉDSZÜLEIM HAGYATÉKA ÉS

EMLÉKEZETE

Idősebb Bekő János és Kiss Erzsébet személyes iratai és tárgyai, néhány családi fotó kivételével elkallódtak az idők során. Jómagam nem ismerhettem őket. Amikor megszülettem, már a temetőben pihentek.

Családunk legidősebb tagja, Bekő Károly, hetvenöt esztendős nagybátyám így emlékezett vissza a dédszüleimre:

18 HU-MNL-OL X 10874 Bekő Károly hadifogoly-nyilvántartó lapja; Az adatbázisokonline.hu oldalon található, „Katonák a Gulágon” elnevezésű adatbázisban Bekő Károlyra vonatkozó adatok. (Hozzáférés: 2023. május 31.)

19 Zalai Hírlap, 2013. november 2. 10.

20 HM HIM KI dr. Bolla Viktória alezredes igazgató 170032/3. Nyt. sz. tájékoztató levele, Budapest, 2021. szeptember 16. Bekő János katonai szolgálatának adatai. – Nagyapám elmondása szerint amerikai fogságba esett, ahonnan megszökött és gyalog jött haza Zágorhidára.

21 HU-MNL-ZVL-VII.10.c. 5339/1922. (Petánovics István dr. Petánovics Katalin néprajzkutató édesapja volt.)

22 HU-MNL-ZVL-IV.403. Választói névjegyzékek. Zalabaksai választókerület, Mikefa község 1926–1927., 1931–1932., 1937.

Dédnagyanyám, Bekő Jánosné időskori portréja
1960 körül (Magántulajdonban)

„Nagyapám kevés beszédű, mogorva embernek tűnt, de aki ismerte, más véleménnyel volt róla. Ha elfogyasztott egy-két pohár bort, közvetlenebbé vált. Ilyenkor érzelmes is tudott lenni. Én szerettem az öreget. A nadrágot ő hordta, a mama mindenben kiszolgált. Fiatal korában eljárt a Pákai-hegyre szőlőt művelni, később ettől megvált, és saját ültetvénye lett Zágorhidán. Szüretkor innen hordta haza puttonyban a szőlőt. Szerette a bort, de csak mértékkel, pityókásan is csak egyszer

láttam. Hívó emberként, minden vasárnap ünnepi ruháját és kötényét magára öltve ballagott el a novai templomba. Időben indult, hogy szentmise előtt pipázhasson és beszélgethessen a gazdákkal. Régi katolikus szokás szerint a gyerekektől, így tőlünk, unokáitól is megkövetelte a »Dicsértessék a Jézus Krisztus« köszöntést.

Egy őszi napon bekukkantottam hozzá az udvari présházba. Épp szőlőt szakított, csömöszölt.²³ »Csókolom!« – üdvözöltem hetykén, mire ő egyből rávágta: »Seggemet!«

Ekkor én zavaromban a neki tetsző vallásos köszönéssel feleltem. Ekkor a papa felnézett, és a kötényébe törölve a kezét megsimogatta a fejem: »Jól van fiam, látom, szép derék gyerek lesz belőled.«

Máskor fafűrészelésre voltam hivatalos hozzájuk. Egy hatalmas hosszúfűrészrel próbálkoztunk, nem sok sikerrel. Én korábban még ilyenrel nem dolgoztam. Jobbra-balra tekergett a szerszám, ő pedig idegesen meg-megrángatta. Végül belejöttem, és megdicsért.

A vágott fát – pedáns rendben – a faházban rakta össze. Az ebéd csirke-paprikás volt nokedlivel, savanyú uborkával. Mama a nyakát, fejét ette félrevo-nultan. Akkor az asszonyok így tettek. A papa rám szólt, hogy rendesen rágjam le a húst a csontról.

23 Daráló híján kézzel nyomkodta, morzsolta szét a szőlőfejeket.

A „Szabad Föld”-et járatta, és a fontosabb híreket felolvasta nekünk. Mi érdeklődéssel hallgattuk. Vadalmából ecetet készített, ezzel ízesítették a salátát. Aratáskor kézi cséphadaróval összekötött rozskévét is csépelte, amivel a ház zsúpfedését javította. Sajnos cipészmunka közben már nem láthattam, a szerszámai rozsdásan heverték a kamrában. Villanyszerelő tanulóként azt terveztem, hogy becsze-
relem hozzájuk a villanyt. Aztán semmi nem lett belőle, mert a papa váratlanul meghalt, a mama pedig Novára költözött a keresztyámhoz.”²⁴

Dédapám küzdelmes élete egy fagyos téli napon, 1965. január 13-án ért véget. Erre az időre már valamennyi testvére eltávozott az élők sorából. Szép halála volt. Azon az estébe hajló délutánon fát hasogatott az udvaron. Miután végzett a tűzifa összerakásával, bement a házba, és leült a konyhában a meleg sparhelt mellé. Egy idő után megszólalt: „Kimegyek és berakom a fát.” Ezt dédanyám nagyon furcsállta, hisz előzőleg látta az ablakból, hogy a munkával már végzett. Kilépett a házból, majd kisvártatva visszatért, mondván, nagyon fáradtnak érzi magát és lepihen. Elaludt örökre. A halála nagyon megviselt mindenkit. Ő volt az utolsó családfő, akit a régi hagyományok sze-

rint még otthon, a saját ágyában ravataloztak fel. A szomorú hírre kisebbik fia – nagyapám – éjjel ért haza várpalotai munkahelyéről, és nézte meg édesapja holttestét. Temetése napján nyitott koporsóban búcsúztatták el a háztól, majd lovas kocsival vitték a zágorhí-dai sírkertig. Sűrűn esett a hó, amikor szerettei és a falubeliek végső búcsút vettek tőle a temetőben.

Szerény vagyona felett a hagyatéki eljárás még a tavasz folyamán lezajlott. Erősen romos állapotúnak minősített tömésházát beltelekkel 12.000 Ft-ra, a novai Göcseji Vörös Zászló Tsz használatában álló 2 katasztrális hold 859 négyszögölnyi földjét 4265 Ft-ra becsülték fel. Lentiben a tárgyaláson a gyerekei - György, János, a nagyapám és a húguk, Erzsébet, férjezett Németh Józsefné jelentek meg, utóbbi saját jogon és édesanyja meghatalmazottjaként. Dédanyám, mint túlélő házastárs, írásban kijelentette, hogy mindenről lemond a gyermekei javára. Erzsi néném azonban kérte, hogy az özvegy haszonélvezeti joga biztosítva legyen, mivel a telekkönyvi szemle alapján kiderült, hogy a házaspár teljes egészében az elhunyt tulajdonát képezte, míg ő abban a tudatban élt, hogy a ház fele az övé.²⁵

Dédanyám szolgalelkű alkat volt,

²⁴ Bekő Károly írásbeli közlése (2022).

²⁵ HU-MNL-ZVL-XXV.154. 182/1965.

vakon bízott a férje utasításaiban, tanácsaiban. Talán ezért sem tudta, hogy egész életében teljesen vagyontalan volt, hisz a hivatalos levelek mindig a családfő nevére érkeztek. Dédapám temetése után a lánya magához vette Novára. Innen egy darabig még viszázjárt Zágorhidára kertet művelni. Az üres házat nagyapám borospincének használta, költeni azonban nem akart rá, ezért néhány éven belül a tető beszakadt, a falai megroggyantak. 1972-re olyan állapotba került az épület, hogy a Novai Tanács életveszélyessé nyilvánította, és bontásra kötelezte a tulajdonosokat. Ma erdő áll a helyén, a sudár akácok közt még időnként teremnek az öreg gyümölcsfák. Vajon meddig...?

Végezetül Károly bátyám megható történetével zárom a dédszüleimről szóló fejezetet:

„Egy alkalommal, motorral jöttem Lentiből, a mama miséről ballagott hazafelé, meghajolva szegényem. Megálltam és megpusziltam, megöleltem. Elérzékenyülve simogatott, kijöttek a könnyei. Akkor azt mondta nekem, mennyire fog félni majd egyedül Dombiban. A novai temetőt nevezték így, mert egy domboldalon létesült.

Megvigasztaltam, hogy a papa mellett fog nyugodni Zágorhidán, nem kell félnie. Úgy is lett. Még azon a nyáron,

Nagyanyám, Kovács Mária fiatalon 1942-ben Kisgörbön (Magántulajdonban)

1973. június 20-án eltávozott közülünk. Nován lett felravatalozva, és a szertartás után kis faluja sírkertjében, szeretett férje mellé helyeztük örök nyugalomra.”²⁶

NAGYSZÜLEIM, BEKŐ JÁNOS ÉS KOVÁCS MÁRIA

Nagyapám, ifjabb Bekő János a háború után, 1946 tájékán kezdett el komolyan udvarolni falubeli szerelmének, Kovács Máriának. Nagyanyám eredetileg Kisszigetről származott, itt szü-

²⁶ Bekő Károly írásbeli közlése (2022).

Bekő Károly, az elsőszülött fiú, 1949-ben Zágorhidán, a dédapám által készített járókával (Magántulajdonban)

letett 1922. augusztus 20-án Kovács János és Linfer Anna földműves szülőtől. Egyik nagybátyja, Linfer Károly, ügyes kezű szentképfestő volt, aki 1941-ben „Kincses”-re magyarosította nevét. (Fia, István, a Zalai Hírlap fotóriportere alapította később a megyeszékhelyi Kincses fényképészdinasztiát.) Az ifjú pár egy hűvös őszi napon, 1947. november 12-én fogadott örök hűséget egymásnak Nován. Ekkor nagyanyám már viselő volt, esküvői fénykép talán

ezért nem készült róluk. Polgári tanúknak Novák Miklós és Salamon Márton zágorhidai lakosokat kérték fel. A fiatalok nagyapám szülői házában kezdték meg közös életüket, itt született 1948. március 11-én első gyermekük, Károly, akinek a keresztelőjét a forradalom századik évfordulóján tartották a novai templomban. A következő évben, 1949. június 10-én Árpád személyében tovább bővült a család, a visszaemlékezések szerint ő már az anyai házban látta meg a napvilágot.²⁷

ZÁGORHIDÁRÓL CSEREPEESRE

A zágorhidai Bekő család életének 1951–1961-ig tartó időszakát Somogy megyében, a Gölléhez tartozó Cserepespusztán töltötte, ahol nagyapámat a Kaposvári Cukorgyári Célgazdaság (utóbb Állami Gazdaság) cserepesi üzemegységében, mint növénytermesztési brigádvezetőt alkalmazták. Cserepespuszta nyüzsgő major, ezernyi kaland színhelye, a Bekő fiúk gondtalan gyermekevének legszebb állomása volt. Gölle Somogy és Tolna vármegyék találkozásánál, Kaposvártól 25 km-re északkeletre fekvő régi, magyar ajkú katolikus tele-pülés a Kaposvári járásban.²⁸

²⁷ Bekő Károly szóbeli közlése (2022).

²⁸ Gölle híres szülötte Fekete István (1900–1970) mezőgazdász, minden idők egyik legolvasottabb magyar természetírója, számos elbeszélés, novella és ifjúsági regény szerzője. Művei hatal-

A Bekó család 1951 őszén a zágorhidai Kovács ház udvarán. Bekó Jánosné Kovács Mária és Bekó János, előttük gyermekeik: Károly, László és Árpád (Magántulajdonban)

A falu és környéke már a régi idők-től fogva neves mezőgazdasági vidéknek számított. Híresek voltak a termőföldjei és a jó minőségű haszonállatai. A falu határában a gazdálkodással összefüggően számos kisebb pusztá alakult ki. Ezeknek a többsége napjainkra felszámolódott, vagy más községhez sodródott.

Cserepespuszta 1945 előtti birtoklástörténetével kapcsolatban kevés értékelhető forrás maradt ránk. A major helyén a néphagyomány szerint valamikor falu állt, amely a török hódoltság idején elpusztult. Ezt írásos feljegyzés nem bizonyítja, de az itt talált középkori éremlelet település létezésére utal. A 18. századi úrbéri rendezés idején Inám-, Mersi-, Mexikó- és Cserepespuszta az Esterházy család hercegi birtokához tartozott.²⁹ Cserepest és Csőkepusztát³⁰ az 1930-as népszámlálás idején 61-en lakták; utolsó bérlője, dr. Mátéffy József kaposvári tisztii főügyész volt, aki Göllén hunyt el.³¹

A KAPOSVÁRI CUKORGYÁRI CÉLGAZDASÁG CSEREPESPUSZTAI ÜZEMEGYSÉGE³²

A nagyüzemi cukorrépatermesztés a 20. század elejétől kezdve meghatározó ágazatát képezte Somogy megye élelmiszeriparának. Termelési adatait tekintve a kaposvári cukorgyár az 1930-as években a Dunántúl legjelentősebb mezőgazdasági gyára volt, amely a környék cukorrépa

mas népszerűsége tettek szert, prózáját a lágy természetesség, az események valóságosága és romantikus ábrázolásmódja jellemezte.

29 Gölle Örökségvédelmi Hatástanulmány 2004.

30 Csőkepusztát 1945-ig a Kegyes Tanítórend birtokolta, majd az államosítás után egy részét Attalához és Hetényhez, másik felét pedig a Kaposvári Cukorgyári Célgazdaság cserepesi üzemegységéhez csatolták.

31 Bodó Imre göllei helytörténész szóbeli közlése (2022).

32 A Kaposvári Állami Gazdaság 20 éve. 9–14.

Bekő János növénytermelési brigádvezető a cserepesi cukorrépa-földeken 1953 körül

feldolgozására rendezkedett be, ezáltal nemcsak a város, hanem a megye egyik legtöbb termelőt és dolgozót foglalkoztató üzemévé fejlődött. Az 1945-ös földreform következtében a korábbi nagybirtokrendszerű cukorrépa termelés privilégiuma átkerült a földhöz jutott törpebirtokosok és néhány rövid életű állami gazdaság kezébe. Ezt az átállást az addig költséghatékonyan működő ágazat erősen megsínylette. A termésátlagok visszaestek, a répa vetésterülete csökkent, a magot kemény valutáért lehetett csak importálni. A kormány-

zat ezért cukorgyári célgazdaságok felállításáról határozott, elsődleges feladatuk pedig a cukorrépa-termelés hazai szükségleteinek fedezése és exportja, illetve e tekintetben mintagazdaságok létrehozása lett. A növénytermesztési ágazat mellett a gazdaságok másik profilja a cukorgyári melléktermékekkel történő szarvasmarha-hízlalás volt, amely egyúttal biztosította a termeléshez nélkülözhetetlen istállótrágyát. Somogyban Cserepes, Gázló, Kercseliget és Szentgálaskér-Tátompusztai üzemegységek 5350 katasztrális holdnyi

területét jelölték ki a célgazdaság részére. A kezdeti időben a Kaposvári Cukorgyárhoz tartozott, majd 1952-ben önelszámoló gazdasággá alakult, és a vezérkara is változott. Az igazgatóság nem idegenkedett a régi diplomások alkalmazásától, a munkások közül pedig kiemelték a rátermettebb alkalmazottakat, és beiskolázták őket. Így került nagyapám 1953 februárjában Heves megyébe, ahol a Hatvani Cukorgyár Nagyteleki Célgazdaságában kéthetes növénytermelési brigádvezető tanfolyamot végzett jeles eredménnyel.³³ Ezt követően az ültetvényeken dolgozó fizikai munkások irányítása, kifizetése és ügyes-bajos dolgainak intézése lett a fő munkaköre. További fontos feladatát képezte a munkaerőszervezés. Főleg téli időszakban járta az országot, és idénymunkásokat toborzott a répföldekre. Általa került Cserepespusztára ortaházai unokahúga, Borosán Mária is, aki végül Vidus Lajos gazdasági fogatossal kötött házassága révén meg is állapodott Somogyban.

A cukoripar évről évre jelentős beruházási összeget biztosított a célgazdaság részére, amit a vezetők koncentráltan használtak fel. Cserepesen 1956-ig teljesen új majort építettek

fel vízvezetékkel, villanyhálózattal és fürdőszobás alkalmazotti lakásokkal, továbbá irodaházat kultúrteremmel, televízióval, valamint modern üzemi konyhát és vegyesboltot létesítettek. Addig az üzemegység primitív irodája vaságyakkal, szalmazsákokkal egyben hálólhelyként is funkcionált, míg a dolgozók a háztartási szükségleteikért odavissza 8-km-t gyalogoltak Göllébe, az év jelentős részében járhatatlan – feneketlen sáros – utakon.

Cserepesen a cukorrépa mellett búzát, őszi és tavaszi árpat, lucernát, borsót és kevés egynyári szálas takarmányt termesztettek. Az étkezési és ipari répa mellett fontos bevételi forrást jelentett a helyben kikísérletezett áttelelő magrépa és dugványrépa nagyüzemi termesztése. A gazdaság határában minden éven több száz holdnyi szántóterületet ültettek be maghozó répával, a betakarított terményt pedig átadták a cukorgyárnak, amely a cukorrépára szerződött termelőszövetkezeteket és egyéni gazdákat látta el vetőmaggal.

A kezdeti években a vetési, növényápolási és szállítási munkákat ló- és ökörfogatokkal látták el, és csak a nehezebb talajmunkát végezték G-35-ös traktorokkal, valamint néhány K-25-

33 „Igazolom, hogy Bekő János a Nagyteleki Célgazdaság Gyártelepén/Vállalatánál 1953. év. febr. hó 2. naptól 1953. febr. hó 14. napig megtartott tanfolyamot jeles eredménnyel elvégezte.”- Bizonyítványa a leszármazottjai tulajdonában.

ős Zetorral. Az aratás eleinte kéveköti aratógépekkel és kézzel, később AC típusú kombájnokkal történt. 1956 októberében, amikor a Kaposvári Cukorgyár idénymunkásai elszéledtek, és az üzemet a leállás veszélye fenyegette, a hiányzó munkaerőt a célgazdaság biztosította, mert itt rendezés nem történt, és a munkafegyelem sem lazult meg.

1958-ban a Dombóvári Gazdasági Vasút terjeszkedő vágányhálózata Göllét és Cserepespusztát is elérte. A termény- és személyszállítás területén felválthatta a lassú és körülményes lóvontatású járműveket. A hálózat vonalai részben Tolna, részben Somogy megye területén húzódtak, s eredetileg azzal a céllal épültek, hogy a Dombóvártól észak-nyugatra elterülő Eszterházy-uradalmak terményszállítási igényeit kiszolgálják. A személyforgalom ebben az időben kizárólag az uradalmak munkásainak szállítására korlátozódott. A vidék környékének arculatához szorosan hozzátartozott a kisvasút, amely zötyögve-zakatolva szállította a fő közlekedési központoktól távoli települések lakosságát. Ezen a vidéken a kisvasút amolyan köldökszinór volt a dombok, lankák között megbúvó kicsiny falvak, apró tanyák és a külvilág között. A gazdasági vasúthálózat nagyarányú fejlesztése

tése tíz évvel korábbra nyúlt vissza. A meglevő vasutat használható állapotba hozták és új kiegészítő és összekötő vonalak épültek. Amikor megindultak a vonatok, a rossz kocsik úgy rázkódtak, ugráltak a gyenge pályán, hogy a kemény padokon alig lehetett ülni. Az első ötéves terv idején a dombóvári GV új – Csepel C 50-es –, ötven lóerős motormozdonyokat kapott, a szükség-személykocsikat pedig az akkor korszerűnek számító Bak típusú négytengelyes, villany belsővilágítású személykocsik váltották fel. A Göllét és Cserepespusztát összekötő vonal déli irányban Inám alatt ágazott ki 3,5 km hosszúságban. A hálózat eredetileg 7 és 9,3 kg-os sínekből épült, salakágyazattal, faaljakon. 1958–1959-ben az Inámpusztá–Cserepespuszta közötti szakasz 18 kg-os sínekkel, betonraljakkal került átépítésre.³⁴

Az ötvenes évek végére az állami gazdaságok több vonatkozásban is lehangytlak a célgazdaságokat, nem volt tovább szükség külön szakirányítás alatt álló mezőgazdasági üzemekre. 1959. január elsejével párthatározat alapján a célgazdaság a cukoripar irányítása alól átkerült a Somogy Megyei Állami Gazdaságok Igazgatósága alá és még egy évig a régi tervfeladatokkal Kaposvári Célgazdaság néven állt fenn. Ebben az

34 Magyar Vasutas, 1980. január 26. 7.

időszakban már érezni lehetett a változás szelét, ami nagyapámat is érintette. Mivel neki csak hat elemije volt, a beosztása megkívánta, hogy alapfokú iskolai tanulmányait tovább folytassa. Ennek eleget téve 1961 márciusában jó tanulmányi eredménnyel nyolc osztályos bizonyítványt szerzett. Nakon, ám ez sem volt elegendő ahhoz, hogy brigádvezetői beosztását megtartsa.³⁵ Amikor 1961 őszén az igazgatót nyugdíjazták, a főagronómust pedig a megyei igazgatósághoz helyezték, őt is elbocsátották a munkahelyéről.

ÉLET CSEREPESPUSTÁN³⁶

A kezdeti időkben a Bekő család egy roskatag, uradalmi időkben származó hosszú cselédházban kapott lakást, amely két zsúfolt helyiségből állt, régi bútorokkal, vasággyakkal és sparhelttel. Itt született 1951. június 18-án nagyszüleim harmadik gyermeke – apám –, akit Lászlónak kereszteltek. Az épület déli végéhez toldott istállóban tartották a hátaslovakat, ezek szállították hintóba, homokfutóba befogva az agronómust határszemlére. A ház másik felén álló terebélyes akácfa alatt szoktak jó idő esetén szabad idejükben

beszélgetni és kártyázni a munkások. Egy nyárvégi délelőtt ennek a fának az árnyékában játszadozott kisgyermekként apám, amikor az istállóból kitört egy megvadult mén (talán rovar csípte meg), és teljes vágásban feléje tartott. A nagy robajra nagyanyám kiáltozva szaladt ki a házból, mire a hátas megtorpant a kisfiú előtt, majd azzal a lendülettel átugorva őt továbbnyargalt. Még itt laktak, amikor a szomszéd fogatos hatalmas fehér kutyája elszakította a láncát, és megharapta Károly bal alsó lábszárát.

1954 tavaszán a család átköltözött egy új építésű, modern, vízzel és villanyral ellátott kétszobás szolgálati lakásba. A káddal, mosdóval és angol vécével felszerelt fürdőhelyiségben a meleg vizet fa- és szénttüzeléses bojler szolgáltatotta. Mindez az ötvenes években városi komfortot biztosított a pusztában élő lakók számára. A ház két szobájából a család az egyiket használta. Ez volt a hálószoba, gyerekszoba és dolgozószoba egyben. Nagyapám sokat munkálkodott itt éjszakába nyúlóan az íróasztala felett: bérlapokat írt, beültetési tervek készített, térképszerű képleteket rajzolt. A lakást télen fával, szénnel fűtötték. Egy alkalommal elfogyott a tüzelőanyag,

35 A bizonyítványának kelte: Nak, 1961. március 21. (A dokumentum a leszármazottjai tulajdonában).

36 Bekő Károly visszaemlékezése 2022.

Nagyszüleim, Bekő János és Bekő Jánosné 1954 körül Cserepespusztán (Magántulajdonban)

így a göllei cigányvajdától kényszerültek szerezni egy jókora kocsi hasogatott akácfatuskót. Szükség is volt rá, mert akkoriban csikorgó telek jártak arrafelé. Gyakran előfordult, hogy reggelre félméteres havazásra ébredt a gazdaság. Ilyenkor lapáttal utakat vágtak a hóban az istállókig, hogy el tudják látni az állatokat.

A szolgálati lakáshoz kiskert is tartozott. Ide nagyanyám étkezési növényeket, paprikát, paradicsomot, burgonyát és egyéb konyhakerti növényeket ültetett, de kedvenc virágainak is jutott hely.

Mivel nagyapám reggeltől estig az ágazat ügyeivel foglalatoskodott, a majorságot [aprójóságok] és a sertése-

ket nagyanyám etette, gondozta. A ház nyugati felén, az épülettől nem messze kemence állt. Egy alkalommal nagyanyám begyújtott, a gyufát azonban a padkán felejtette, miközben visszatért a konyhába a kelesztett tésztáért. Ezt a pillanatot használta ki másfél-két éves korú apám, aki elcsente a dobozt, és a disznóól mellé bújva játszadozni kezdett vele. Kipirult arccal, mosolyogva nézte, ahogy a keze nyomán sercege vet lángot egy-egy gyufaszál. Addig-addig ügyeskedett, amíg az ól köré felhalmozott száraz kukoricaszár meggyulladt, a tűz pedig hamar felszaladt a száraz leveleken. Mivel eloltani nem tudta, átszaladt a szomszédban lakó Szentes Jóska bácsihoz és remegő hangon dadogni kezdett: „Papa, hiába tipjom de cak ég...! – Mi ég kisfiam?!” – ugrott fel az öreg, és már látva a gomolygó füstöt, szaladt a helyszínre. A gyerek ösztönösen érezve, hogy bajt csinált, kereket oldott. Szerencsére időben sikerült megfékezni a lángokat, a sertéseket pedig kimenekíteni az ólból. Az igazi ijedség még csak ez után következett, a kis gyújtogatónak ugyanis nyoma veszett. Már mindenki őt kereste, míg végül a majorhoz közel, egy út menti árokban hasalva, pityeregve találtak rá a testvérei, akik hazacsalogatták.

Az oázisként működő major ifjúsági regénybe illő kalandokat biztosított a

fiúk számára. Nyári szünetben a hatalmas kazlakba rakott szénát szétcsúszkálták, a tárolószínbe be-zsákolat terményeken napestig ugráltak, kergetőztek. A nyitott melaszos³⁷ tartályból vödörrel húzták fel az édes cukorszirupot, majd ujjukat belenyomva élvezettel nyalogatták. Nagyszerű dolog volt a klottgatyákat kavicsal, elhasznált csapágygolyóval megtömve csúzlival verebészni indulni. A kötetlen szabaddíó persze a tanulás rovására ment. Mivel a mama napközben el volt foglalva a háztartás vezetésével és a munkásszállók takarításával, valamint született jó szíve révén sem tudott kellő szigorral a fiai körmére nézni, az esti órákban a családfő nevelési módszerei érvényesültek. Aki nem tudta a tanulnivalót, azt a szekrény tetején tartott pálcával tanította móresre. Ahány hiba, annyi botütés. Egy alkalommal Károlyt úgy elverte, hogy fájdalmában sikítóva szaladgált körbe-körbe a házban. Másnap a szomszédok meg is jegyezték: „Karcsi, talán a bőrödöt nyúzták!” Sajnos a fizikai bántalmazással járó fenytés a gyermeknevelés szerves része volt abban az időben. A gyereket verte a szülő, ütötte a tanító, fenytette a pap; tenyeres, körmös, pofon, mindennapos eseménynek számított.

Egy alkalommal nagyszüleim levelet kaptak az iskolából, hogy Árpád fiuk napok óta hiányzik az órákról, legyenek szívesek utánanézni. Ez azért volt furcsa, mert reggel a testvéreivel együtt mindig időben elindult otthonról. Kisült, hogy útközben észrevétlenül levált a többiektől, és napközben a göllei állatorvos szolgálati lakásának kertjében bujkált, este pedig csatlakozott a haza-felé tartó gyerekcsapathoz. Amikor nagyapám kérdőre vonta, elárulta, azért került az iskolát, mert a pedagógusok rendszeresen verték. Egy másik esetben Károly otthon felejtette az ellenőrző könyvét. Erre a tanító kivezette a kézimunkaszertárba, ahol fejfel bebújtatta az asztal alá és addig püfölte a hátsóját egy vastag bottal, míg az el nem törött. Utána a tenyerén vert szét egy pálcát. Többször megtörtént az is, hogy tanítás után büntetésül órákra bezárták őket az iskola épületébe. Hét-nyolc esztendő, halálra rémült fiúknak kellett Gölléről Cserepesig hazabotorkálniuk, sokszor egyedül a járhatatlan utakon este, a koromsötétben. A gyermekek fájdalmaival, lelki sérüléseivel persze senki sem törődött.

A vasútvonal kiépítéséig a diákokat reggel lovaskocsival, télen néha lovasszánnal vitték Cserepespusztáról

37 A melasz sűrű cukorszirup, a cukorrépa feldolgozásának mellékterméke.

a göllei iskolába, délután, a tanítás befejezésekor pedig vissza. Ilyenkor a fuvaros az üzemi konyha kenyérszükségletének szállításáért is felelt. Göllén a kocsmá udvarán működött a pékség. Amíg a cipők sülték, a fogatos italozással múlatta az időt. Ha sokat kellett várni, berúgott, és hazafelé vad vágóban hajtotta a kocsit, a kenyerek pedig szanaszét gurultak a szekér alján, a gyerekek lábai alatt. Máskor esős időben a lovak majd összerogytak, mire 10–15 gyereket és egy szekér kenyeret bevontattak a tengelyig érő sárban Cserepesre.

A gazdaság minden tekintetben korszerű színvonalon működött. A házak környékén apró kővel szórt sétatutakat alakítottak ki, mellettük festett padokat helyeztek el. A gondozott zöldövezetet dísfák és cserjék szegélyezték, közöttük színpompás virágok nyíltak, a parkírozott tér mellett kézi működtetésű artézi kutat állítottak a szomszédoknak. Szezon idején a munkásszállók zsúfolásig megteltek az ország szinte minden részéből származó emberekkel. Szórakoztatásukra a bognár- és a kovácsműhely mögött egy kuglipályát létesítettek, ahol a gazdasági munkások komoly partikat rendeztek. Ilyenkor a nagyobb gyerekek némi apróért nagy lelkesedéssel állították a bábukat.

Szabadidejében nagyapám sokat és szívesen játszott ezen a pályán. Szerette a társaságot és ilyenkor az italt sem vetette meg. Az üzemi konyha nagybédlőjében kéthetente filmvetítésre került sor, később televíziót is kapott a gazdaság. Ezt követően hétfő kivételével (ekkor adásszünet volt) minden nap megtelt tv-nézőkkel az irodaház tanácsterme. 1960-ban könyvkölcsönző állomást nyitott a megyei könyvtár Cserepesen és Szentiván-pusztán.³⁸

A gazdasághoz közel helyezkedett el a mexikópusztai halastórendszer, ami nyáron szabadstrandként működött. Apám és testvérei itt tanultak meg úszni. A vize meglehetősen iszapos volt, de a környék lakói szerettek benne fürödni. Nagyapám jó kapcsolatot ápolt a halgazdaság halászmesterével, a barátságuk révén pedig rengeteg halat fogyasztott a család.

Késő ősszel a környező földeken körvadászatot rendezett a helyi vadásztársaság. Kora reggeltől napnyugtáig szóltak a fegyverek, estére több lovaskocsi lőtt vaddal távoztak a puskások. Időnként előfordult, hogy ismertségére tekintettel nagyapám is kapott egy-egy vadnyulat, amiből a mama ízletes ebédet készített a családnak.

1956 után Károlyt a nyári szünetekben egyhavi munkára fogták a gazdaságban.

38 Somogyi Néplap, 1960. június 11. 4.

Ivóvizet kellett hordania az aratóknak és a mezőgazdasági munkásoknak. Ez megterhelő munka volt, mert több kilométert kellett gyalogolnia, ráadásul sietve, hisz a hőségben hamar felmelegedett a víz, a dolgozók pedig szomjaztak. Sorsa akkor lett jobb, amikor a család megvásárolta az első kerékpárt, így a kormányra felakasztott ceglédi kannák többé már nem a fiú karját húzták. Igaz, ekkor meg a víztartó edény füle szakadt le...

A járványos betegségek és természeti csapások Cserepespusztát sem kerülték el. 1958 tájkán a szarvasmarha állományban száj- és körömfájás ütötte fel a fejét. A gazdaság egész területére azonnali hatállyal zárlatot és kijárási tilalmat rendeltek el. A kivezető utakat fegyveres rendőrök őrizték, még a közeli településeken lakó munkások sem tudtak hazamenni. Aki megpróbált kiszökni, visszatoloncolták. Naponta több teherautónyi döglött állatot szállítottak el a majorból, a ki- és beérkező járműveket pedig szigorú protokoll szerint fertőtlenítették. A munkások végkimerülésig dolgoztak ebben az időben. Mire lecsengett a járvány, a hízómarhák 80%-a elpusztult, ami óriási érvágást jelentett a gazdaságnak. A több hetes zárlatnak a diákok örültek a legjobban, mert a rendkívüli a hely-

A Bekó család a cserepespusztai szolgálati lakás előtt 1954 körül. Balról: Bekó Árpád, Lendvai István (rokon), Bekó Károly, László és nagyszülei (Magántulajdonban)

zetre való tekintettel az iskolai tanítás is szünetelt.

1961 nyarán a szélvihar leszakított egy magasfeszültségű villanyvezetékét, ami felgyújtotta az alatta hullámozó 57 holdas búzatáblát. A majorban hatalmas zűrzavar támadt, a kisgyerekek bezár-kóztak, a férfiak oltani igyekeztek. A tűz centrumát végül traktorokkal szántották körbe, így fékeztek meg a lángok terjedését. Négy hold búza égett el, a kár 9078 forint volt.³⁹

39 Somogyi Néplap, 1961. július 16. 8.– 2023 tavaszán személyesen jártam Cserepespusztán és

Nagyapámék 1961. október 31-én intettek búcsút Cserepespusztának; minden holmijuk felfért egy Csepel teherautóra. A család tagjai hol a fülkében, hol a platón utaztak, többek közt egy hízódiszónó és egy ketrec baromfi társaságában. Menet közben sűrűn meg kellett állniuk, mert a gépjármű hűtővize felforrt a nagy rakomány és a lassú haladás miatt. A pereputty késő délután érkezett Novára. Új otthonuk egy kódisállásos (szélfogós) régi típusú parasztház lett, amit nagyszüleim albérletbe vettek ki.

A fiúk 1961 őszén kis csúszással, de szerencsésen bemutatkoztak a Novai Állami Általános Iskolában. László, a legfiatalabb negyedikbe, Árpád hatodikba, Károly pedig végzősként a nyolcadik osztályba került. A bizonyítványaik szerint a Bekő fiúk Nován sem vitték túlzásba a tanulást. Apám egyetlen ötös érdemjegy nélkül zárta az évet, négyest is csak rajzból, testnevelésből és kézimunkából kapott. Árpádnak egy hajszállal jobb lett a bizonyítványa, neki tornából és gyakorlati foglalkozásból két ötöse is volt, míg Károly közepes tanulmányi eredménnyel fejezte be az általános iskolát. Egyetlen jeles osztályzatát rajzból kapta, a nehezebb tárgyakból, számtanból, mértanból és oroszból

Apám, Bekő László nyolcadik osztályos ballagási képe 1966-ban (Magántulajdonban)

pedig épp, hogy megütötte az elégséges szintet. A legtöbb nehézség egyébként is a kötelező idegen nyelvből adódott. Egy alkalommal apám dolgozatát így értékelte tört magyarsággal az orosz anyanyelvű pedagógus: „Beko, ez nyul-la!” Árpád pedig kifakadva magyarázta a bizonyítványát: „Tanárnő, értse meg, nem bírom az orosz!” Ugyanekkor Károly nehezen emésztette meg, hogy énekből hármásra, míg testnevelésből – az osztály egyik legügyesebb sportolóját – négyesre értékelték, ami a félévi hármás jegyéhez képest még előrelépést is jelentett. Ezt a hátrányos meg-

szomorúan konstatáltam, hogy az épületek – a víztorony kivételével elpusztultak – az egykor virágzó gazdaság helyén pedig bozotos és erdő nőtt.

különböztetést göllei diákévei során is megtapasztalta: „... szüleink szerint egy tanárnak mindig igazat kellett adni, pedig ez nem volt igazságos hozzáállás. Énekkaros voltam, testnevelésből rendszerint kiváló. A leggyorsabb gyerekek az iskolában, kiválóan tornásztam, fociztam. Mégis hármas-négyes jegyekre osztályoztak ezekből a tantárgyakból. Aki ötöst kapott tornából, azt úgy kellett a gyűrűre felemelni, még egy átfordulásra sem volt képes, míg én hetedik koromban már megcsináltam a Krisztus-függést. Ilyen dolgok elvették a kedvem az egésztől. Sokszor éreztem, hogy felesleges gyötörni magamat.” – írta későbbi visszaemlékezésében.⁴⁰

A fiúk becsületére legyen mondvá, hogy korábbi renitens hírükkel ellentétben egyetlen óra igazolatlan mulasztás nélkül, példás magaviselettel tudták le mindhárman az első novai tanévet. Az 1962–1963-as tanévben Proszenyák Eszter személyében új matematika-fizika szakos tanár érkezett az intézménybe. A diákok dalt is költöttek róla, amit kórusban énekeltek: „Számтан–mérтан–fizika, Proszenyák Eszter tanítja, a tudástól göndörödik a haja.” Árpád a hetedik osztály végén testnevelésből és gyakorlati foglalkozásból megőrizte a jeleseit, a többi érdemjegye azonban a rajz és a számтан kivételével elégséges

lett, ezért a bizonyítványa hármas alá csúszott. Apám valamelyest javított az előző évi eredményén, tornából ötöst kapott, így 3,2-es tanulmányi eredményvel léphetett a hatodik osztályba. Az utolsó évre Árpád összekapta magát, és végül 3,3-as átlaggal fejezte be általános iskolai tanulmányait. Apám a hátralévő három (hatodik, hetedik és nyolcadik) osztályt 1963 és 1966 között – már Zágorhidáról – némileg kiegyensúlyozott teljesítménnyel, közepes tanulmányi eredménnyel járta ki. Osztályfőnöke ezekben az években Vaska Miklósné volt, aki matematikára, valamint magyar nyelvre és irodalomra tanította.⁴¹

VISSZA ZÁGORHIDÁRA

Nagyanyám fivére, Kovács József józan életű, rokonszerető ember volt. Főállásban a novai tsz-ben dolgozott, apja 1948-ban bekövetkezett halála után pedig egyedüli férfiként a családban szorgalmasan ellátta a háztáji gazdaságot: kaszált, kapált, szénát gyűjtött, teheneket gondozott. Amikor megnősült, egy ideig még otthon lakott a feleségével, Császár Annával és gyerekeivel, Klárral és Józssal, majd 1963-ban saját házat vásároltak Zágorhidán, és elköltöztek. A Bekő család ekkor hurcolkodott át Kovács

⁴⁰ Bekő Károly visszaemlékezése 2022.

⁴¹ HU-MNL-ZVL-VIII.211. Anyakönyvek. 1962–1966.

mamához, hogy az ápolást igénylő beteges asszony ne maradjon egyedül és a porta se gazda nélkül.⁴² Jóska bátyám erdőjáró, puskás ember volt, szegénynek ez okozta a vesztét is. 1983 telén vadászat közben egy sebágyban fekvő szarvasbika felöklelte, és olyan súlyosan megsebesítette az agancsával, hogy rövidesen belehalt a tragikus baleset következményeibe.⁴³

Kovács dédszüleim háza idilli környezetben, egy ősergő lomberdő tőszomszédságában állt Zágorhidán. Olyan közel az erdőhöz, hogy a szélső fák ágai szinte átölelték az épületet. Az észak-déli tájolású, fehérre meszelt tömés ház gerendás, parasztfödémes mennyezetét cseréptető fedte. Helyiségei a Bekő-házhoz hasonlóan hagyományos, soros elrendezésűek voltak, azaz egymás után következtek. Az utcafront felől volt a nagyszoba, mögötte a konyha, majd egy kisebb szoba következett, amiből később kamra lett. Ezt követte a padlásfeljáró egy újabb helyiséggel, míg az épület végét istálló zárta. A portához, az akkori rendes szokás szerint baromfiudvar és gyümölcsös is tartozott. Nyáron az udvaron tarka dália sor pompázott,

amely a lakás déli oldalától a bejáratig ért. A konyhában a sütetést, főzést, aszalást kemence és sparhelt segítségével végezték. A Kovács-ház benépesedését követően a háztartás vezetését nagymama vette át, a dédmama hajlott kora és testi fájdalmai miatt már nem (szívesen) végzett fizikai munkát. A két asszony, anya és lánya cinkostársként szerették egymást. Naphosszat tereferéltek a világ nagy dolgairól, amihez ők különösen jól értettek. Szép időben dédanyám kint sütkérezett a ház előtt, a mama pedig háztartásbeliként bent a lakásban, vagy a baromfiudvaron sertepertélt, de csak úgy módjával. Közben folyamatosan ment a hírközlés. Időnként olyan mélyen belemerültek az eszmecserebe, hogy a munkából hazatérő nagyapámnak zsörtölődve, korgó gyomorral kellett várnia az ebédre. Tudnivaló, hogy a családfő (akinek szintén kenyere volt a beszéd, csak egy másik műfajban) napközben a tsz-ben dolgozott, ebéd-időben viszont váltakozó időpontban hazakerékpározott Nováról. Mivel a két tevékenység ütközött egymással, az asszonyok összebeszéltek. Kapóra jött, hogy dédanyám az udvaron való

42 Ebben az időben a cserepesi életkörülményekhez képest Zágorhidán 19. századi állapotok uralkodtak, villany hálópetróleumlámpával világítottak, a házban víz és fürdőszoba sem volt.

43 Erre az esetre tisztán emlékszem, amikor Zágorhidán tett látogatásunk alkalmával nagymama jajveszékelve beszélt szüleimnek a baleset körülményeiről. Én hétévesen, megszeppenve hallgattam és nem tudtam mire vélni a család zaklatottságát.

üldögélés közben belátta az egész novai domboldalt. Amikor nagyapám alakja feltűnt a messzeségben, megszólalt a vészcsengő: „Maariiiiisaaaa! Jön a Jaaancsi!” Nagyanyám ebből a jelzésből tudta, hogy negyedóra–húsz percen belül tálnia kell az ebédet.⁴⁴

A család minden tagja a nagyszobában éjszakázott. Külön ágyon aludt a dédanyám, egy másikon a nagyszüleim, egy harmadikon Kari bátyám és apám, míg Árpád a Cserepesről hozott bordó díványt birtokolta. A hideg idő beálltával a helyiséget zománcos kályhával fűtötték fel jó melegre. Ha a beraktározott tüzelőanyag megfogyatkozott, a család férfitagjai felkerekedtek, és egész nap fát döntöttek a szomszédos erdőben, amit a vállukon hazaszállítottak, majd kézi erővel felfűrészeltek. A szabad vidéki létforma élményekben gazdag programokat kínált a serdülő fiúk számára. Katonásdi és madarászás a természetben, télvíz idején pedig hosszú sítúrák és szánkózás a fák között. Ugyanekkor a háztáji állattartás és az erdő közelsége számos kisemlőst becsalt a portára. A lakásban állandó bérlőnek számítottak az egerek és pockok, míg a padláson ürge nyestek és gombszemű pelék vertek tanyát. Ezek az állatok – éjszakai életmódjukból fakadóan – akkor csinálták a legnagyobb rama-

zurit (ugráltak, zörögtek), amikor a család nyugovóra tért. Máskor, ki tudja honnan, vándorpatkányok lepték el az udvart, még a környező akácfákra is felfutottak.

Amíg az asszonyok sopánkodtak, a gyerekek csúszlival igyekeztek elriasztani a betolakodókat. Megegett az is, hogy macska pottyant bele a kerekas kútba, így a család kénytelen volt fenékgig kimerni, majd fertőtleníteni a vizet. A szerencsétlenül járt cirmos tetemén kívül, a vödör kampójára akadva több hevedernyi golyószóró lőszer került felszínre, emlékeztetve a házbélieket a háború borzalmaira.⁴⁵

A szűk családból két nagybátyám, Károly és Árpád katonáskodott a szocializmus idején. Az idősebb fivér sor-katonaként 1966. november 24-től 1969. február 15-ig, mint határőr szakaszvezető, rajparancsnok a Kőszeg melletti Hétforráson, tartalékosként pedig 1973. április 24-től május 11-ig a 33. Gépesített Lövészezred aknavető parancsnokaként Zalaegerszegen teljesített szolgálatot. Árpád 1967. november elsején vonult be a 132. Honi Híradó Zászlóaljhoz Miskolcra, ahol 1969. február 6-ig utász rajparancsnok volt, majd áthelyezését követően február 7-től december 23-ig az 59. Honi Vadászrepülő Ezred kötelékében mint honvéd, őrszolgálá-

44 Bekő László szóbeli közlése (2022).

45 Bekő Károly visszaemlékezése 2022.; Bekő László szóbeli közlése.

A novai tisz SE labdarúgócsapata 1970. április 26-án. Az ülő sorban balról a harmadik Bekő László, az ötödik Károly, a jobb szélen Bekő Árpád (Magántulajdonban)

tot látott el a kecskeméti reptéren.⁴⁶ Apámnak szerencséje volt, mert fivéreinek szolgálati viszonyára tekintettel nem kellett angyalbőrbe bújni.

Zágorhidán a Bekő fiúk érdeklődése leginkább két szabadidős elfoglaltság: a gombfoci és a labdarúgás körül forgott. Mivel Cserepes után Zalában is folyamatosan kergették a bőrgolyót, csak idő kérdése volt a közösségi sportéletbe történő beilleszkedésük. A novai futballcsapatban Károly, a védelem oszlopa, kiemelkedő tudású, sok veszélyes helyzetben tisztázó középhátvéd volt. Árpád

egy sorral feljebb, a középpályán terelgette a labdát, míg László a gyorsaságát és technikai tudását kamatoztatva baloldali csatárpozícióban rúgta a gólokat. Apám nagyon fiatalon, alig 15 évesen lett felnőtt kerettag, így eleinte hamis igazolással, valamelyik idősebb játékos versenyengedélyével lépett pályára. Még nyolcadik osztály végén, az évfürdő ünnepség helyett is focizni ment, amivel nagy megbecsülést vívott ki a játékosársai körében. Cserébe Károly bátyja vette át a bizonyítványát, és hallgatta végig Vaska Miklós igazgató feddő szavait.

46 HM HIM KI Baloghné dr. Száraz Ibolya osztályvezető 1208/600/2. és 968/1273/4.Nyt. sz. tájékoztató levelei. Budapest, 2023. február 14. Bekő Károly és Bekő Árpád katonai szolgálatának adatai.

Legemlékezetesebb sportteljesítményüket a Lenti Járási Labdarúgó Szövetség 1970/71-ben kiírt bajnokságában nyújtották. Ebben a versengésben a csoportmérkőzések befejezése után a Novai Tsz Sk és Tormafölde csapatai vívhattak egymással döntő mérkőzést a bajnoki címért. Nován a játékosok és a szurkolók szálítására két farosbuszt biztosított a községi tanács és a tsz, ami óriási dolognak számított abban az időben. Korábban ilyesmi soha nem fordult elő. Az idegenbeli mérkőzésekre általában egy ponyvás Csepel típusú teherautó platóján utaztak a focisták, rosszabb esetben kerékpáron vagy gyalog mentek. Károly bátyám friss nős ember lévén lekészte az indulást, ezért a feleségével motorral száguldott a helyszínre. Szerencsére időben és épségben odaértek. A mérkőzés lebonyolítására 1971. július 4-én a Lenti Vörös Meteor meglehetősen kemény talajú edzőpályáját jelölték ki. Amikor az ellenlábás tormaföldiek magas, rutinos játékosai kifutottak a pályára melegíteni, az addig magabiztosnak tűnő novai fiúk elbizonytalanodtak. Nem csupán fizikai erőnlét és technikai tudás tekintetében tűntek esélyesebbnek a tormaföldiek, hanem azzal is, hogy jóval nagyobb számú és hangosabb szurkolótáborral érkeztek a helyszínre.

Az első játékrészben a nyári meleg és kockázatkerülő futball közepes iramot és kevés veszélyes támadást hozott. A fordulás után változott a meccs képe, a csapatok nagyobb sebességre kapcsoltak, hajtós, küzdelmes mérkőzés alakult ki. A rendes játékidő 1:1-es döntetlenre végződött, amit 2x15 perces hosszabbítás követett. Tormafölde keményen rohmozott, mezőnyfölényét azonban nem tudta gólokra váltani. Apámék minden erejüket mozgósítva végig kitartóan és hősieken védekeztek. „A kapunk hatalmas nyomásnak volt kitéve, megtörtént, hogy a felső kapufa élén csorgott végig a labda. Őszintén megmondva, szerettem volna fél órával idősebb lenni, annyira beszorítottak bennünket. A meccs végén már nem játszottunk jól, talán a lehetőség zavart bennünket, de nem ment a játék, cserélni pedig a kevés létszám miatt nem tudtunk.” – emlékezett vissza Bekő Károly a hosszabbítás nehéz perceire. Mivel a ráadásban sem született találát, tizenegyesekre került sor. A büntetőpárbaj során Molnár János novai hálőr, akit ruganyossága miatt csak Gumiembernek hívtak a társai, két lövést is hártott, a kijelölt novai rúgók pedig nem hibáztak.⁴⁷Vaska Miklós falukrónikás az alábbi sorokat jegyezte fel a bajnoki döntő után: „Ma a sportolóké a dicsőség! Lentiben játszották

47 Zalai Hírlap, 2016. március 10. 12.; Bekő Károly, Bekő László és Molnár János szóbeli közlése (2022).

a döntőt. Ki lesz a járási első, Nova vagy Tormafölde. Döntetlen volt (1:1) a kétszeri meghosszabbítás után is. Ekkor öt 11-est rúgtak. Az ötből Nova négyet, Tormafölde kettőt rúgott be, így Nova lett az első. Gratulálunk!”⁴⁸

PILLANATKÉPEK A NOVAI TERMELŐSZÖVETKEZET ÉLETÉBŐL

Nagyapám 1966 körül felmondott a várpalotai szénbányában és a novai tsz-ben darálósként helyezkedett el. Ez a beosztás kemény fizikai munkával (többnyire zsákolással) járt, amit nehezen bírt a

szíve, ezért – ismerve a mezőgazdasági termelésben való jártasságát – növényvédő és méregraktár-kezelő tanfolyamra küldték.⁴⁹ Az iskola elvégzését követően ebben a feladatkörben dolgozott, majd egy újabb kurzus elvégzése után a termelőszövetkezet munkavédelmi előadója lett. 1976-ban biztonságtechnikai továbbképzésen vett részt Keszthelyen, a következő évben pedig Zalaegerszegen alapfokú tűzvédelmi előadói képzést szerzett.⁵⁰ Munkavédelmi és tűzvédelmi előadói munkakörét a nyugdíjazásig töltötte be.

Nagyapám, Bekő János a munkavédelmi ellenőrzések tapasztalatait ismerteti a novai tsz közgyűlésén 1978-ban (MNL ZVL)

48 HU-MNL-ZVL-XV.57. 1971.

49 Egyszer Cserepesen viharba került és a villám egészen közel csapott le hozzá, amitől elvesztette az eszméletét. Ezt követően sokat panaszkodott a szívére.

50 A bizonyítványinak kelte: Körmen, 1976. október 2., Zalaegerszeg, 1977. április 20. (A dokumentumok a leszármazottjai tulajdonában.)

Bekő János a szövetkezet közgyűlésein rendszeresen beszámolt az ellenőrzési tapasztalatairól és időnként előfordult, hogy nemtetszésének hangot adva szállt szembe a vezetőséggel. Az alábbi esetet Vaska Miklós rögzítette a falutörténeti krónikákban.

1973 tavaszán aggasztó hírek érkeztek a novai Vörös Zászló Termelőszövetkezet háza tájáról. A korábban erős alapokon nyugvó tsz eladósodott, a tagság és a vezetőség közt ellentét, bérfeszültség alakult ki. Nem csoda, hogy március 17-én, a művelődési otthon nagytermében megtartott viharos vezetőségválasztási közgyűlésen parázs vita kerekedett. A lenti járási pártbizottság Balázs József helybéli csúcstitkárt akarta elnöknek Rangli Ferenc helyett, aki nem úgy táncolt, ahogy a párt akarta. Balázs biztos volt benne, hogy a járás segítségével az elnöki székhelyben ülhet. Csalódnia kellett! A vezetőségi beszámoló és tervek ismertetése után nagyapám kért szót, aki először a munkafegyelem hiányára hívta fel figyelmet, majd jogosan kérdőjelezte meg a vezetők érdemtelenül magas fizetését, és felelősségre vonást sürgetett. Beszédét a tömeg hangosan megtapsolta. A második hozzászólás után ismét ő következett. Ezúttal nyílt lapokkal játszott: „Miért nem határozzák meg az elnök munkakörét? Balázs Józsefnek mi a munkaköre? Mit dolgozik egyáltalán, miért kapja a pénzt?” – sorjáztak

a kérdései, mire a sokadalom kórusban kiabálta: „Ezt vártuk!” A gyűlésen a nép egymás szavába vágva követelte Rangli Ferencet elnöknek. Egyedül Fábián Józsefné főkönyvelő kardoskodott az új elnökjelölt mellett: „Az itteni légkör a valóságtól messze van. Ez a szövetkezet tönkre megy! Maguk mennek tönkre! Tizennégy éve dolgozom a tsz-ben. Én tudom, hogy hol állunk. A sors majd engem igazol. Szanáláshoz fognak jutni. A maguk érdekében beszélek!” – igyekezett kétségbeesett hangon túlharsogni a nyüzsgő termet, szavait azonban elnyomta az óriási hangzavar. A szavazás során a nép egyöntetűen Rangli mellett tette le a voksát, nagyapám pedig erélyes kiállásáért 295 igen és 7 ellenszavazattal megválasztották vezetőségi tagnak. A gyűlés érzelmi hőfokát jelzi, hogy a bukott elnök és a főkönyvelő még a vezetőségben sem kaptak mandátumot. Utóbbi a szavazás alatt végig sírt az öltözőben, előre látva a szomorú jövőt. „Hogy Balázs mit érzett a csúfos vereség után, arról nem kívánok beszélni! De mit érezhetett az, kinek odavágják, munka nélkül akar nagyot markolni?!” – vont le a tanulságot később nagyapám szavaira utalva Vaska Miklós, az események egyik szem- és fültanúja. A népharag nem kizárólag a Balázs József személye ellen szólt. Balázs elvtárs, mint a hatalom hú katonája és kiszolgálója, pártvonalon került a téeszelnöki székbe.

Ezen a szép tavaszi napon a novai termelőszövetkezeti tagok azonban egy emberként fogtak össze, és az elnök leváltásával a kommunista diktatúrának mondtak nemet. 1973-at írunk, a dátum önmagáért beszél. Noha Bekő János és társai jelesre vizsgáztak emberségből és hazafiságból, „forradalmi” cselekedetük sem a szövetkezet, sem a maguk javát nem szolgálta.⁵¹

„MI MUZSIKUS LELKEK, MI BOHÉM FIÚK...”

A családunkban apai ágon öröklődött a zene- és nótaszeretet, a felmenőim közül többen is dalos ajkú, tehetséges népzeneészek voltak. Dédapám fiatal korában szépen citerázott, elnyűtt, rozoga hangszerét még az unokái is pengették. Nagypám először cimbalmozni tanult meg vélhetően apósától, Kovács Jánostól, aki szintén ügyesen játszott ezen az ősi hangszeren. A kottát nem ismerték, a dallamjátékot hallás útján sajátították el, és sok gyakorlással fejlesztették. A háború utáni években hárman falubeliek, Lukács Árpád prímás, Szabó Lajos harmonikás és cimbalmos nagypám sok rendezvényt⁵²át-muzsikáltak Zágorhidán, a Kámán-féle csárdában és a környező falvakban.

Somogyba költözésük után a papa

kilépett a bandából és már csak időnként, a család és az ismerősök szórakoztatására zenélt, ha látogatóba érkezett Zágorhidára. A mutatós, rézborításos pedálcimbalom eleinte a Kovács-ház nagyszobájában állt megbecsülve, letakarva, mígnem egy új, kevésbé becses, de praktikusabb bútordarab ki nem szorította a házból.

Ekkor már jó ideje nem játszott rajta senki, talán ezért sem maradt becsülete az öreg hangszernek. Végül az istállóban roskadt össze a baromfiudvar lakói és a Bekő fiúk hathatós közreműködése nyomán valamikor az 1970-es évek elején.

Épp ez idő tájt, 1973 tavaszán Léránt Lajos tanító és kultúrfelelős kezdeményezésére pávakör és hagyományos népi citerazenekar alakult Nován. A népdalosokat kísérő citésok eleinte helyben és a szomszédos községekben léptek fel, műsorukra pedig nagy igény mutatkozott. Hamarosan nagypámát is megkörnyékezték a tagok; ő eleinte vonakodott, utóbb mégis rászánta magát, és eljárogatott a zenekar próbáira. Közben apám, aki szintén nagyon szerette a népzénet, vásárolt magának egy citerát, de mivel egyetlenül pengett, kölcsönadta a papának, aki ezt követően már ezzel a

51 HU-MNL-ZVL-XV.57. 1973.

52 Elsősorban lakodalmakat.

Zágorhidai népi zenekar 1948 körül. Lukács Árpád prímás, Bekő János cimbalmos, és Szabó Lajos harmonikás (Magántulajdonban)

hangszerrel próbált és aratott sikereket a pávakörrel.

Az első komolyabb fellépésére 1976. december 5-én került sor, az „Áti mennek a Kerkán...” címmel megrendezett 1. Zala megyei folklóresten, amelyen a megye legjobb citeracsoportjai és énekesei versengtek egymással. A kilenctagú

novai zenekarban akkor nagyapámmal együtt nyolc citerás és egy köcsögdudás játszott, kitűnő hangulatot teremtve.

A műsort követően Barsi Ernő és Vajda József népzene kutatók értékelték a látottakat. Egybehangzó véleményük szerint „színvonalas és változatos folklórtalálkozót láthatott Lentiben a járá-

si székhely közönsége.”⁵³1977. február 27-én a III. megyei pávaköri találkozóra, április 23-án pedig a Göcseji Népi Együttes 25 éves jubileumi ünnepségére került sor Nován. Utóbbin a novai citerások Vajda József gyűjtéséből származó népdalokat adtak elő.⁵⁴ Nagyapám mindkét rendezvényen részt vett, és remek játékaival öregbítette a csoport hírnevét. Ezzel egy időben úgy tűnt, utódja is akad a vele egy háztartásban élő unokája, ifjabb Bekő Árpád személyében. Amíg a papa otthon gyakorolt, a négyéves kisfiú állandóan körülötte settenkedett. A papának volt egy öreg citerája, amit a kicsi elkönyörgött tőle. Kezdetben a gyerek csak szórakozott vele, csapkodta a húrokat, mígnem a mester arra figyelte fel, hogy ütemre jár a keze, és dallamfoszlányokat csal ki a hangszerből. Ekkor tudatosan kezdte tanítani. Mivel írni-olvasni még nem tudott, nagyapja képekkel illusztrálta neki az eljátszandó nótákat. Alig egy esztendő leforgása alatt olyan ügyesen elsajátította a pengetést, hogy a novai citeracsoport tagja és kedvence lett.⁵⁵Be-mutatkozó fellépésére 1978. február 12-én, a körzeti folklórtalálkozón került sor Rédcisen.

„A kis citerás Bekő gyereknek volt sikere főleg” – sommázta a helyi pávakör szereplését Vaska Miklós falukrónikás.⁵⁶ A következő hangversenyt egy hónap múlva, a zalai pávakörök hagyományos évi seregszemléjén bonyolították le Nován. Az eseményt óriási érdeklődés kísérte, a jegyek már napokkal korábban elfogytak. Vaska Miklós így emlékezett vissza a falu előadóira: „A novai csoport rendkívül nagy sikert ért el. A négyéves Bekő Árpád kezdte citerával, hozzákapcsolódott Tüske Tamás furulyával, majd az iskoláslányok táncát a KISZ-es lányok követték, végül az énekkar fejezte be a műsort citerakisérettel. Produkciójukkal kiváló minősítést és a zsűri külön dicséretét érdemelték ki. Léránt Lajos hatalmas tömeget mozgatott és rengeteg időt, energiát áldozott a sikerért. Megérdemelt volt a győzelem. A résztvevők hangulata igen jó volt, daloltak, táncoltak, ettek-ittak.”⁵⁷ Amikor unokatestvérem a hangszer elé lépett, mindenki azt gondolta, a „Boci, boci tarka” fog következni, a citerán azonban olyan dalok csendültek fel, amelyek hallatán a nézőseregnek tátva maradt a szája.

53 Zalai Hírlap, 1976. december 7. 8.

54 HU-MNL-ZVL-XV.57. 1977.

55 Zalai Hírlap, 1978. április 2. 5.

56 HU-MNL-ZVL-XV.57. 1978.

57 HU-MNL-ZVL-XV.57. 1978.

„Igazi meglepetés volt, mindenki őt ünnepelte. Nem túlzok, a fiú zenei tehetség. A zsűrit is elbűvölte” – nyilatkozott az eseményt követően Vajda József, az ítések elnöke.⁵⁸

Árpi a színpadon úgy viselkedett, mint egy profi. Nyugodtan kiment a függöny elé, ahol volt egy külön kis asztala. Szépen megvárta, amíg elül a zaj és csak utána csapott a húrokba. A pákai jubileumi folklórtalálkozón „különösen nagy tapsot aratott az énekkari betétet kísérő csodagyerek-számba menő négyéves kisfiú citeramuzsikája”.⁵⁹

Mivel a citerán olyan fogások is vannak, amikor nagyot kell ugrania a kéznek, úgy lépkedett a hangszer mellett. Ezt látva Pribojszky Mátyás⁶⁰ kisebb citerát ígért neki, s egyben óva intette a szülőket: „Nem kell erőltetni a gyereket. Játsszon csak kedve szerint úgy, ahogy ő akarja. Nagyon megterhelné, ha állandóan ezért nyúznák.”⁶¹ Mivel ekkor már rengeteg fellépésük volt, nemcsak a megyében, hanem az ország más vidékein, sőt határon túl is, egyre ter-

hesebb lett az állandó szereplés. Végül a mesternek lett igaza. Árpád felnőttkori visszaemlékezése szerint is elege lett a citerából, főleg, amikor éjszakába nyúlóan értek haza egy-egy vidéki turnéről pl. Veresegyházáról, Lendváról hangosan nótázó, illuminált felnőtt társasággal. Talán, ha zeneiskolába kerül, értő kezek közé, nagyobb eséllyel válik belőle képzett zenész, de azt meg a szülők nem akarták. Így hát a nagy tehetséggel megáldott pöttömnyi citerásból végül tanár lett, a gyerekkori muzsikálás pedig megmaradt emlékek. A kis Bekő Árpi visszalépése után hamarosan nagyapám is „letette a lantot”. Elment a kedve, megunta, vagy kiöregedett, nem tudni. 1979 decemberében még játszott a szokásos folklór fesztiválon Lentiben, a következő évtől viszont már egészen biztosan felhagyott a zenéléssel. Ezt Vaska Miklós jegyzeteiből tudom, aki a novai pávakör gyenge szereplését a citerazenekarból kilépett idősebb férfiak, többek közt Bekő János távozásával indokolta.⁶²

58 Zalai Hírlap, 1978. március 19. 7.

59 Zalai Hírlap, 1978. május 23. 5.

60 Pribojszky Mátyás (1931–2014) citeraművész, citeraoktató, Kölcsey-díjas író. Nagy érdeme, hogy a citerát hangversenypódiumra emelte.

61 Zalai Hírlap, 1978. április 2. 5.

62 HU-MNL-ZVL-XV.57. 1980.;Ifjabb Bekő Árpád írásbeli közlése (2022).

Bekő József mezőgazdász fiatalkori portréja 1957 körül (Magántulajdonban)

EGY HIVATÁSOS MEZŐGAZDÁSZ RÖVID ÉLETÚTJA

Dédszüleim legidősebb unokája – Gyuri bátyám egyetlen fia – Bekő József volt az első középfokú végzettségű ember a családban, aki 1956-ban mezőgazdasági technikus oklevelet szertett Nagykanizsán.⁶³ Pályakezdőként a Lenti Gépállomás után a Lenti Járási Tanács

körzeti gazdasági felügyelőjeként ismerkedett a hivatásával. „Az a jó gazdaság, ahol minden hantot, valamennyi zugot hasznosítanak.” – vallotta 1958 őszén egy szakmai továbbképzésen.⁶⁴ 1960-ban felkérték a lentikápolnai termelőszövetkezet agronómusi állásának betöltésére, amit örömmel elvállalt és lelkesen vágott bele a munkába. „Október utolsó napjait jelzi a naptár. Bekő József úgy tanulta az iskolában, hogy ekkorra már földben kell lennie a magnak. Így látta szüleitől, a falubeli parasztoktól és most, amikor az egész falu jövő évi kenyérének a biztosítása nyugszik a vállán, hajnaltól késő estig járja a határt, lelkesít, mozgósít, irányít” – tudósított róla a megyei sajtó 1960 őszén. Amikor az újságíró megkérdezte tőle, mi a sikerének a titka, tömören csak ennyit felelt: „Szeretni a közöst, szeretni a munkát!”⁶⁵ Még ebben az esztendőben a magánéletében is változások történtek, Bacsák Mária személyében helybéli lányt kért feleségül, tőle két gyermeke született, Zoltán és Erika. Mivel Lentikápolnán lakhatási gondjai adódtak, 1963-ban továbbállt, és a tornyiszentmiklósi Búzakalász Tsz főagronómusa lett.

63 Bekő József a Nagykanizsai Mezőgazdasági Technikum állattenyésztési szakán, a mai Nagykanizsai SzC Cserhádi Sándor Technikum és Kollégium jogelődjében folytatott tanulmányokat 1953–1956 között. A bizonyítványának kelte: Nagykanizsa, 1956. június 29.

64 Zalai Hírlap, 1958. október 30. 1.

65 Zalai Hírlap, 1960. november 2.1.

Tornyiban hosszú és termékeny évek következtek. Itt fejtett ki először aktív pártpolitikai tevékenységet. 1965-ben a községi alapszervezet titkárává választották.⁶⁶ Kinevezése apropóján a munkájáról és eredményeiről „A korán kelő agronómus” címmel hosszabb interjút adott a megyei sajtónak: „Bekő Józsefet ritkán lehet az irodában találni. Munkaterülete a határ és a tsz major. Ha mégis bent tölt néhány órát, azt is csak azért teszi, hogy valami újon törje a fejét.” A településen megbecsülték a fiatal szakembert, aki cserébe mindent idejét a feladatainak szentelte. „A növénytermesztés szezonmunka, az állattenyésztés viszont nagy alaposságot, folyamatosságot igénylő termelési ágazat. Ezért a több időt erre kell fordítani. [...] Gondozás, gondozás és megint csak gondozás. Ez a titka a sikernek. Az állattenyésztők pedig mindent megtesznek a sikerért” – nyilatkozta Jóska bátyám, aki igazi csapatjátékos volt. Az újságnak csak a közösségről, a közösség elért eredményeiről beszélt. Mások viszont elárulták, hogy hajnali fél négykor kel, és sokszor még az éjfél is talpon találja. Minden községi megmozduláson részt vesz, még olyan embereket is sikerült mozgósítania a pártoktatásra, akik

korábban ki sem mozdultak az otthonaikból. „A munkában töltött kilenc esztendő megtanította néhány tapasztalatra. Többek között arra, hogy minden embert meg kell hallgatnia, mert mindenkitől lehet valamit tanulni, és ezt hasznosítani a közös érdekében. De az is életem lett, hogy inkább egyetért a tagság a nyers igazsággal, mint a szép hazugsággal. Ha valaki vállalta a közösségért való küzdelem, akkor ne álljon meg félúton. Ő nem akar megállni.”⁶⁷

Az 1980-as évek elején családjával Kerkaszentkirályra költözött és a szemenyecsrényei Zrínyi Mgtsz elnöke lett. Tornyiszentmiklósi éveit 1974–1981 között növénytermesztés, vállalatfejlesztés és termelésirányítás témakörökben számos szakirányú továbbképzésen vett részt. Később tsz-elnöki minőségében a főagronómusok és növénytermesztési ágazatvezetők kurzusán jeleskedett. Szakmai és közéleti munkásságáért 1983-ban a Közbiztonsági érem ezüst fokozatával, 1985-ben Kiváló Dolgozó, a rendszerváltás évében pedig Kiváló Társadalmi Munkás jelvénnel és oklevéllel jutalmazták.⁶⁸ A sokak által kedvelt és elhivatott szakember tragikus hirtelenséggel hunyt el 1999. május 20-án kerkaszentkirályi otthonában.

66 Zalai Hírlap, 1965. március 3. 3.

67 Zalai Hírlap, 1965. június 17. 3.

68 Zalai Hírlap, 1983. szeptember 27. 1. Bekő József magániratai (pártigazolványok, bizonyítványok, kitüntetések és emléklapok) a leszármazottjai tulajdonában.

Nagyszüleim az 1990-es évek elején, ahogy én emlékezem rájuk (Magántulajdonban)

EMLÉKEIM A NAGYSZÜLEIMRŐL

Nem sokkal Kovács dédanyám halála⁶⁹ előtt, a nagyszüleim 1972-ben megvásárolták Szabó Imre zágorhidai lakóházát, így hosszú idő után végre saját tulajdonú otthonuk lett.⁷⁰ Életük hátralévő részét itt töltötték, keresztapám, Bekő Árpád és családja körében.

Rájuk már egészen jól és tisztán emlékszem. A mama csendes, szelíd, mosolygós asszonyként maradt meg bennem, aki javarészt háztartásbeliként

szolgált a szeretteit, és becsülettel ellátta a rá kiszabott teendőket. A papa teljesen más habitusú ember volt. Amint az előzőekben már szóba került – társasági ember lévén –, rendszeresen tiszteletét tette a novai kocsmában, sok álmatlan éjszakát okozva ezzel a családjának. Édesapjával ellentétben a templomot viszont kerülte, a vallásos ájtatosságot hanyagolta. Egy ízben Farkas Sándor novai lelkipásztor kérdőre is vonta emiatt: „János, nem sűrűn látom a templomban! Mi ennek az oka?!” Nagypám a rá

69 Dédanyám, Kovács Jánosné Linfer Anna 1973. február 6-án hunyt el Zágorhidán.

70 Ebben a házban töltötte korai gyermekéveit dr. Szabó Csaba történész, a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója.

jellemző cinizmussal válaszolt: „Esperes úr! Ha maga eltartja a családot, én reggeltől estig ott fogok üldögelni!” – majd ezzel a lendülettel benyitott az italbolt ajtaján. Idősebb korára megjuhászodott, nyugodt természetű emberré vált, csak az aktuálpolitikai események hozták ki a sodrából. Mi ezen mindig jókat mosolyogtunk. Sokáig erős dohányos volt. Most is előttem van, ahogy az előszoba asztalánál ül és a sajtó felett jóízűen szívja a cigarettáját. Később, az egészsége érdekében erről a szenvedélyéről is le kellett mondania.

A környező élővilágot szerette, és jól ismerte. Télen buzgón etette a madarakat, tavasztól őszig gyógynövényeket, gombákat gyűjtött. Galambica, nyúl-gomba, vargánya gyakran került a kosarába. Szállóigévé vált mondását – „Az én részemet mindig otthagyják!” – ma is emlegetjük. A gyógyfüvekből teakeveréket készített, azzal kúrálta magát. További kedvelt elfoglaltságát a horgászat jelentette. Komoly felszerelés híján, csak a közeli Csértára járt pecáznia, ahová kisgyerekként néha-néha én is elkísértem. A Cserta-patak abban az időben még jelentős vízfolyás volt Zágorhidánál. A környezetét gondozták, a partját hatalmas, öreg fűzek szegélyezték. Nagypám primitív bambusz-botjával jókora domolykókat csalt horogra, ezekből paprikás lisztben megsütve, isteni vacsora készült. Nekem, mint

olyan unokájának, aki nem élt egy fedél alatt vele, a frappáns és szarkasztikus humorérzéke tetszett a legjobban. Sok vidám történetet, anekdotát őrzök róla és vele kapcsolatban az emléktáramban.

Egy ízben a konyhaasztal fiókjában kutattunk, ami tele volt ezernyi kacattal. „Ebben a fiókban még apró ördögök is vannak!” – szólalt meg váratlanul.

– „Hogyhogy?” – kérdeztem csodálkozva. – „Amikor legutóbb kihúztam, percekig nem tudtam visszatolni, gondolom azok nem engedték” – kacsinzott cinkosan. A kérdéseimet mindig valamilyen tréfával toldotta meg. Ha a citerázásról faggattam, azt felelte, ő már csak a lábaival tud. Míg a howlyléte felőli érdeklődésemet így elégítette ki: – „Mint a makk fiam! Mint a lyukas makk!” Vagy pedig emígy: – „Én már csak elvitorlázgatok az udvaron.” Nagyszüleim jól kijöttek egymással. A papa aktívabb volt, a mama egészsége előbb megrendült. A szeme erősen megromlott, más betegségei pedig a mozgásában korlátozták. Egy alkalommal nagypám órákig tett-vett az udvaron, aztán jól elfáradva leült a konyhában. Előtte kézmosás után égve felejtette a villanyt a szomszédos fürdőszobájában. Felesége, aki egész nap a lakásban pihent, szóvá tette ezt, és kérte, kapcsolja le, ne éjjen hiába. Nagypám a tőle megszokott módon reagált: – „Igazad van mama, köszönöm, hogy szóltál. Úgysem men-

tem ma eleget, egy kicsit legalább megmozgatom a lábaimat.”

Nagyanyám, Bekő Jánosné Kovács Mária 1998. november 4-én zágorhidai otthonában, míg nagyapám, Bekő János néhány évvel később, 2002. május 31-én

Zalaegerszezen hunyt el.⁷¹ Mindketten a zágorhidai temetőben alusszák örök álmukat. Arcvonásaik és mozdulataik három fiúgyermekükben, hét unokájukban és kilenc dédunokájukban élnek tovább, akik szívükben őrzik az emlékezetüket.

Bibliográfia

Levéltári és kéziratoss források

Bekő Károly visszaemlékezése 2022 = Bekő Károly: Életem egy rövidke időszakának története. Kézirat, 2022.

HM HIM HL = HM HIM Hadtörténelmi Levéltár

HM HIM KI = HM HIM Központi Irattár

HU-BFL = Budapest Főváros Levéltára

– VII.101.c. = Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház (1947-től Budapesti Országos Büntetőintézet, 1951-től Budapesti Országos Börtön) iratai. Fegyenc-törzskönyvek

– VII.102.a. = Budapesti Királyi Büntetőtörvényszéki Fogház iratai. Fogoly-törzskönyvek

HU-MNL-OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

– X.10874 = Szovjet táborok magyar foglyai

HU-MNL-ZVL = Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára

– IV.403. = Zala Vármegyei Törvényhatósági Bizottsága Központi Választmányának iratai

– IV.418.h. = Novai járás főszolgabírájának (főjegyzőjének) iratai. Iparügyi iratok

– V.1763.a. = Pákai Körjegyzőség iratai. Közigazgatási iratok. Iktatott iratok

– VII.10.c. = Zalaegerszegi Kir. Járásbíróság iratai. Polgári perek iratai

– VIII.211. = Novai Általános Iskola iratai

– XV.57. = Vaska Miklós novai falutörténeti krónikái

– XXIV.201. = Zala Vármegyei Földhivatal iratai. Iktatott iratok

– XXV.154. = Lenti állami közjegyzők iratai

71 A családban nagyanyám volt az utolsó, aki otthonában hunyt el és akit halála napján magam is láttam ruhában, fejkendővel felkötött állal, holtan feküdni az ágyában.

Szakirodalom

A Kaposvári Állami Gazdaság 20 éve = A Kaposvári Állami Gazdaság 20 éve. H. é. n.
Gölle Örökségvédelmi Hatástanulmány 2004 = Gölle Örökségvédelmi
Hatástanulmány. Virányi Építész Stúdió Kft. – Archeosztráda Kft. 2004. október.
[https://golle.hu/wp-content/uploads/2017/09/Oroksegvedelmi_hatastanulma-
ny_2004.pdf](https://golle.hu/wp-content/uploads/2017/09/Oroksegvedelmi_hatastanulmany_2004.pdf) (Hozzáférés: 2023. május 31.)

KONDOR JÁNOS: Halotti beszéd V.

Dabóczi Dénes

A megörökített idő Kondor János festőművész kiállítása Zalaegerszegen

KONDOR JÁNOS

Kondor János 2023. áprilisában kiállított festményei a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben az utóbbi 5 év alkotásai. Művei ciklusokba, konkrét és megnevezett témák köré csoportosíthatóak. E témák kialakulásában szerepet játszanak a művésznek a keresztény-európai kultúrkörben és azon túl tett utazásai, melyek rendkívüli módon gazdagítják műveinek

KONDOR JÁNOS: Pusztuló élőhelyek

tematikai sokszínűségét. Festményeinek lényegévé válik a történeti, művészettörténeti szemlélet, az intellektuális gondolkodás, az idő. A szubjektív, tudatunkkal, intellektusunkkal felfogható és az objektív idő egyaránt

Kompozíciói nagy részén a hagyományos tér és időszemlélet felbomlik. Talán ezért is van, hogy alkotásainak egy része montázsszerűvé válik. Festészetében megfér egymás mellett a természetű és az absztrakt-expresszív ábrázolás, de sohasem tiszta, teljes absztrakcióról van szó.

Néhány szó az időről, mivel e műalkotásokban az átlagosnál nagyobb szerepet szánt neki a művész, s a kiállítás címe is - „*A megörökített idő*” erre utal.

Az idő, úgyszólván mindent áthat, mégis oly megfoghatatlan. A világmin-

denség szerkezetének alapvető része, egy kiterjedés (objektív v. absztrakt idő). Nem látható, érzékszerveinkkel közvetlenül nem érzékelhető. Épp ezért még megfogalmazni is nehéz, hát még ábrázolni. Az idő fogalma az évszázadok során rengeteget változott. Szinte áttekinthetetlen. Platónról Heideggerig hozhatnánk a példákat. A 20. század elején Einstein relativitáselmélete a téridő fogalmának bevezetésével lényegesen megváltoztatta az idő fogalmát. De maradunk, a számunkra érthetőbb bergsoni meghatározásnál. Van az objektív idő, ami számunkra nehezebben felfogható. És van a szubjektív idő, „la durée”(tartam vagy élmény-idő), ahogy az ember megéli a dolgokat. Az egyén belső időészlelése. Ez utóbbi sohasem egyformán telik. Kondor János családi fotográfiák ihlette

KONDOR JÁNOS: Régi kép I.

KONDOR JÁNOS: Régi kép III.

művein az egyéni, emberi létben mérhető idő jelenik meg. A realista ábrázolások érzékenyen megfestett alakjai rezignáltságot, az ember halandóságát érzékeltetik. Az emberi lét korszakait jelenítik meg, megidézve a bensőséges családi életet és szeretetet. Valami különös és erőteljes líraiság, s néhol drámai mozzanatok hatják át ezeket a festményeket. Nem kell különösebb konnotatív jelentésre (többletjelentésre) gondolnunk, csupán hétköznapi családtörténeti mozzanatok és a festő gyermekkorának felidézése adja a figurális képek hátterét (*Búcsú, Régi kép, Utolsó kép*).

Festményei egy nagyobb csoportjának lényegévé válik a történeti, művészettörténeti szemlélet, az intellektuális gondolkodás, a múlt iránti érdeklődés. A történelmi és elsősorban építészeti elemek, jelek adják fő motívumait a *Málló kövek, Fragmentum, Zsámbéki vízió, Zalai fragmentum* című képeknek. Az elmúlt korok auráját, valóságos és kép-

zeletbeli történeteseit, alakjait idézik fel a művek. A korszak megidézésére törekszik (még ha ez teljességgel lehetetlen is). Az oldott terekben lebegő falak, kapuívек, ablaknyílások, oszlopfejek, egyéb ornamentális részletek önálló jelentéssel is bírnak, ugyanakkor szerves tartozékai a kompozíciónak. A kafarnaumi zsinagóga romjai, a reimsi angyszobrok mellett festményein találkozhatunk a zsámbéki templom részleteivel, a zalai falusi temető sírköveivel ill. sírkőrészleteivel. Ez utóbbiak többnyire a rezi kőfaragók (ahogy a környékbeli falvakban nevezték kőrágók) alkotásai, s 19-20. századi eklektikus egyházművészeti motívumok mellett a népi kőfaragásokra emlékeztetnek. Mint sírkőtöredékek, s mint pusztuló, málló kövek az idő folyásának a mulandóságnak megtestesítői. Direktebb módon utal az elmúlt korokra a *Lelőhely I-II*. Kétségtelenül archeológiai leelőhelyekre utalnak a fő motívumot körülvevő kövek és rögök. Egyiken

egy ókori női torzó, másikon a Willendorfi Vénusz parafrázisa jelenik meg a kompozíció fő elemeként.

A kövek és rögök visszatérő motívumok Kondor János művészetében. Hol a pusztulásra, enyészetre utalnak, hol pedig pozitív, élet-igenlő szerepük van. Egy egész sorozatot szentelt az antik etruszkoknak. Tudatos archaizálásról van szó, amit valószínűleg régészeti – művészettörténeti olvasmányai és utazásai is befolyásoltak. Feltehetőleg az Aranykor utáni vágyódásról van szó, ami nem véletlen, s érthető egy atomizálódott világban (*Etruszk üzenet*).

A hétköznapi halandó számára a nehezen megfogható idő, mint geológiai,

földtörténeti idő jelenik meg a **Moheri rétegek** c. ciklusán.

Írország talán legismertebb természeti látványossága adta a képhez az invenciót. Az ország észak-nyugati részén, az Atlanti-óceán partján húzódik ez a 8 km hosszú, kb. 200 méter magas, szinte teljesen függőleges sziklafal. Olyan, mint ha a „világ peremén” lennénk. Az óceán és az időjárás által évmilliók alakította sziklákon jól kivehetőek az üledékes kőzet rétegződései. A táj fenségsége bizonyítja, hogy már önmagukban vannak olyan dolgok, amelyek festőiek természeti adottságaik révén. De műalkotássá az alkotó látásmódja, esztétikai észlelése

KONDOR JÁNOS: Zsámbéki vízió

KONDOR JÁNOS: Moheri kőfejtő

teszi őket. Az utazási élmény elvont, de mégis érzékletes, sűrített benyomásai ezek a képek, amelyeken a táj és az idő, pontosabban az időtlen táj válik a művészet tárgyává. (*Moheri kőfejtő, Moheri tájmetszet, Moheri impresszió*). Nem újdonság a színek és hangok (zenei) megfeleltetése egymásnak, más-képpen a színesztézia. Már Sir Isaac Newton hét színre bontotta a szivárványt, és a zenei hangsor mindegyik tagjának egy-egy színtartományt feleltetett meg. Kandiskijnak volt ilyen színesztéziás képessége; színesztetikus alkat volt, és zenei élményeinek leírá-

sához gyakran hivatkozott színekre. De hivatkozhatunk Piet Mondrian *Broadway Boogie Woogie* c. festményére vagy Gyémánt László jazz- képeire, melyeken a hangokat színek jelenítik meg. Dinamizmus és a színgazdagság jellemző Kondor *Valami jazz* és a *Zenészek* című sorozatára, melyek egyúttal a zenészek portréi is. A több nézetben megfestett, többszörözött arcmasok áttűnnek egymáson, s ha elmosódva is, de megőrzik karakterüket. Még akkor is, amikor a zene hatására extatikus-sá válnak az arckifejezések. A motívumok és tárgyi elemek - nevezetesen: a

bőgőnyakak, a szaxofonok ritmikája - a színek ritmusváltásaival párosulva adják a kompozíciók erővonalát. A hideg-meleg színek (kékek-vörösek) kontrasztja hangsúlyos szerepet játszik. Valahogy úgy, mint a zenében az ellenpontozás a kontrapunkt. Gesztusjellegű vonalak, szín- és fénysávok érzékeltetik a zene ritmusát és hangulatát. (*Zenész I-V; Valami jazz I-VI.*) Bár ehhez hozzá kell tenni, hogy a színérzékelés szubjektív. Drámai, művein is mindig felcsillan a remény; akár egy fénynyaláb, akár egy jó angyal formájában. Életszeretete abban is megnyilvánul, hogy aggódik a világ dolgaiért, a természetért, magáért az emberért. Soha nem szakadt el a természettől. Természetszeretetének kiváló példái korai Pannon- tájképei, melyeket áthat a szépség és a derű. Sokkalta elvontabbak a természetet ábrá-

KONDOR JÁNOS: Halotti beszéd I.

zólo újabb festményei, melyek klasszikus értelemben már nem nevezhetők tájképeknek. Ezeken a látvány erőteljes gondolatisággal párosul. Alkotásain a természeti széppel szemben áll a pusztulás képe. Virulás és enyészet.

Néhol kép a képben kompozíciós megoldással tárja elénk a rémisztő jövő

KONDOR JÁNOS: Valami jazz

KONDOR JÁNOS: Moheri tájmetszet

KONDOR JÁNOS: Málló kövek II.

képét (*Pusztuló élőhelyek, Törésvonal*). Legtömörebb, lényegre törő, jelszerű megfogalmazása a témának a *Háló* c. festménye, amely a tengerek, óceánok veszélyeztetettségére utal. Fokozottabb absztrakció érvényesül *Élőhelyek I-III.* című sorozatában. A kompozíciók középpontjában elhelyezkedő egyenlő oldalú háromszögek nem pusztán kompozíciós motívumok, hanem kihatásnak egy darabot a természetből, s szinte nagyítóként mutatnak rá a pusztulásra. A művész a mikrovilág enyészését mutatja meg, utalva a makrovilággal való kapcsolatára, egylényegűségére.

Kondor János sajátos alkotói nyelvezetéhez szilárd értékrend társul.

Fontos szerepet, tulajdonít a rajznak. Ugyanakkor kitűnően illeszti össze egy művön belül a rajzot és a festészetet. Invencióit a profán és szakrális világból egyaránt meríti. Sorozatai, ciklusai nem lezártak. Ugyanabban a témában korábban is készített képeket, és továbbra is fenntartja ennek lehetőségét. Festményeinek a kolorizmus a fő erőnye. A rendkívül gazdag, erőteljes ugyanakkor mégis finom színhasználat jellemző rá. Technikai tudásának legjobb bizonyítéka, hogy ragyogóan bánt az ecsettel az olaj, az akril és a vízfestmények esetében egyaránt.

*Elhangzott a zalaegerszegi Zsinagógában
2023. április 2-án*

Enteriőr I.

Enteriőr II.

A Pannon Írók Társaságának éves közgyűlése

Megtartotta éves közgyűlését a Pannon Írók Társasága. Bubits Tünde főszerkesztői beszámolójának elfogadása után a társaság egyhangúlag újabb öt évre megválasztotta elnökéül dr. Gyimesi Endrét.

Másnap - Csengey Dénes és Cseh Tamás megtalált dalai

A Pannon Írók Társasága és a ZajZajZaj kiadó gondozásában elkészült a Másnap című zenés előadás hangfelvétele és a hozzá tartozó kötet. A Cseh Tamás és Csengey Dénes hagyatékban maradt dalaiból létrehozott előadást két mai énekes, Beck Zoltán és Szűcs Krisztián készítette el Csengey Balázs szerkesztésében. A lemez vinyl formátumban is megjelenik, és már előrendelhető! A teljes lemez pedig innen tölthető le:

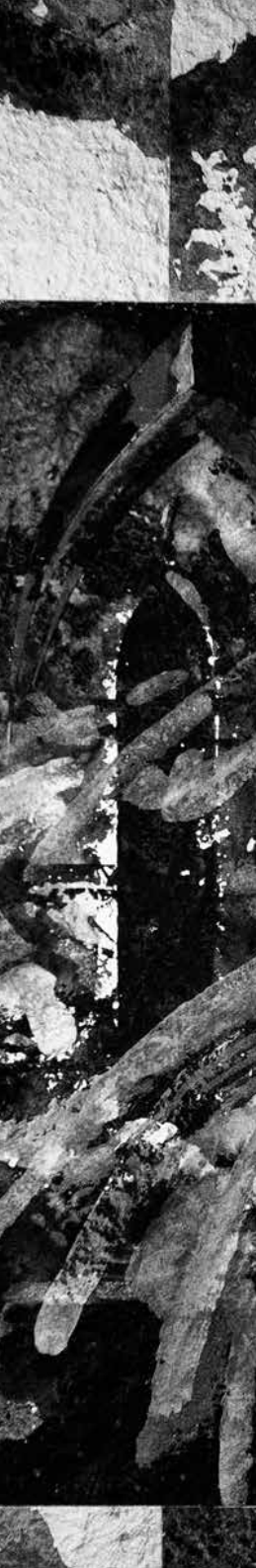
A projektet a Magyar Kultúraért Alapítvány támogatta a Petőfi Kulturális Ügynökség gondozásában.

Lapszámbemutató 2023/2

Idei második számunk bemutatóját 2023. június 16-án tartottuk Zalaegerszegen, ahol a friss lapszámmal együtt mutattuk be Sziveri-díjas szerkesztőnk, Juhász Tibor legújabb, Amire telik címmel megjelent kötetét.

KONDOR JÁNOS: Cicelle

Szerzőink

András László (1966, Piliscsaba) író, költő

Bekő Tamás (1976, Zalaegerszeg) levéltáros

Bence Lajos (1956, Lendva) költő, szerkesztő

Béres Katalin (1960, Zalaegerszeg) történész, muzeológus

Csizmadia Bodza Réka (2004, Debrecen) költő

Csengye Balázs (1985, Keszthely) szerkesztő, kutató

Dabóczi Dénes (1953, Kőszeg), művészettörténész

Gyurász Marianna (1991, Révkomárom) író, költő, molekuláris biológus

Kubina Zita (2005, Budapest) író, költő

Pisnjak Attila (1989, Lendva) művészettörténész

Szeifert Natália (1979; Budapest) író

Szeles Judit (1969, Csenger) író, költő, tanár

Szolcsányi Ákos (1984, Berlin) költő, író, műfordító

Tóbiás Krisztián (1978, Csóka) író, költő, műfordító, szerkesztő

Zagorec-Csuka Judit (1967, Lendva) költő, író